

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu

- Heroltovice a Heřmánky na Libavé
- Ochoťníci v Proskovicích
- Alt Bela – meteorit ze Staré Bělé
- Houby Hrabětického lesa

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková, Ing. Oldřich Usvald, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Výškovická 102, 700 30 Ostrava

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Zdeněk Pracný – Oftis, Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR. Registrační číslo: MK ČR E 12812. ISSN 1803-2338

Vychází 4 čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 30 Kč, předplatné: 120 Kč

Objednávky předplatného na adrese redakce.

XII. ročník, č. 4/2009

Titulní strana obálky: Torzo staré lípy nad Klimkovicemi u cesty na Hýlov. Mohutný strom poškozený bleskem byl oblíbeným motivem obrazů Josefa Lubojackého. Městský úřad Klimkovic.

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 10 000 Kč, A5 – 5 000 Kč, A6 – 2 500 Kč
Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

REDAKCE DĚKUJE ZA FINANČNÍ PŘÍSPĚVEK NA TISK TOHOTO ČÍSLA:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Heřmanice u Oder, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Mankovice, Polanka nad Odrou, Proskovice, Pustějov, Stará Ves nad Ondřejnicí, městyse Suchdol nad Odrou, městu Odry
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné

Obsah

Heroltovice (Herlsdorf).	4	„Alt Bela“ – světoznámé železo povětronní ze Staré Bělé	48
Historie filiální kaple sv. Izidora a osud církevního majetku Jana Krejčová		Lukáš Klega	
Heřmánky (Herrnsdorf, Hermsdorf)	11	Koňská studánka u Oder	53
a Skelná huť (Glashütte).		Květoslav Wiltsch	
Historie filiální kaple sv. Anny a osud církevního majetku Jana Krejčová		Protipovodňová a protierozní opatření	55
		Radim Jarošek	
Stará Ves nad Ondřejnicí v době šlechtických stavebníků v 16. století (1. část) Zdenka Lebedová	15	Houby Hrabětického lesa	62
		Helena Deckerová	
Ochotníci v Proskovicích	21	Nález mamutiho klu v Odře	70
Marie Matějová		Jan Vážanský, Radim Jarošek	
Ochotnické divadlo ve Studénce, 3. část	27	V. mezinárodní konference MORAVIAN v Suchdole nad Odrou	71
Stanislav Macek		Daniel Říčan	
Mgr. Jaroslav Král z Polanky nad Odrou ostravským Seniořem roku 2009 Radim Jarošek	37	Region Poodří ve 2. pololetí 2009	74
		Oldřich Usvald	
Akademický malíř Josef Lubojacký	40	Goethův kámen z Kamenky nalezen	77
Radim Jarošek		Pavel Vaňásek, Jaroslav Duda	
Mlynář Ferdinand Olbrich	41	Oprava hrobky Vetterů v Albrechticích	79
Květoslav Wiltsch		Miloslav Čegan	
Ještě k legionářům z Poodří	43	Deset let občanského sdružení Bayerův odkaz	79
Václav Langer		Karel Glogar, Lumír Kuchařík	
Doplnění informací o pomnicích 1. světové války v Poodří	45	Komunitní práce v Suchdole nad Odrou a v Blahutovicích	81
Pomník v Jakubčovicích nad Odrou (Petr Lelek)		Lumír Kuchařík	
Pomník ve Staré Bělé		Plenér 2009 ve Vražném	81
Nové přírůstky v Kabinetu přírodnin na zámku Kunín	46	Eda Riedl	
Bronislav Novosad		0 počasí	82
Unikát ve sbírce Kabinetu přírodnin na kunínském zámku	47	Ladislav Rošlapil	
Bronislav Novosad			

Vážení čtenáři,

časopis POODŘÍ má od podzimu 2009 své webové stránky – www.casopispoodri.cz. Chtěli bychom pomocí nich oslovit skupinu zájemců o vlastivědu Poodří, kterým je bližší elektronická forma. Naleznete na nich především aktuální informace, dále ty, které se z prostorových důvodů nevešly do papírové podoby časopisu a také něco navíc.

Poděkování za jejich uvedení v život i dosavadní aktualizaci patří Janu Hrdému. Věříme, že si najdou své „čtenáře“ a že na ně občas zavítáte i Vy.

- redakce

Heroltovice (Herlsdorf).

Historie filiální kaple sv. Izidora a osud církevního majetku

Původně hornická osada náležející olomouckému biskupství byla později biskupským lénem. Součástí libavského biskupského statku se stala až v polovině 15. století. V roce 1641 bylo v Heroltovicích 19 usedlostí, roku 1671 16 usedlostí a jedna pustá, v roce 1692 měla obec 134 obyvatel.¹⁾ Od roku 1850 byly Heroltovice samostatnou obcí, postupně začleněnou do politických okresů Hranice, Město Libavá, Šternberk, Moravský Beroun a po zániku ONV Moravský Beroun v roce 1949 do okresu Bruntál a po vzniku vojenského prostoru opět do okresu Šternberk. Již jako zaniklá obec spolu s celým vojenským újezdem Libavá patřila do okresu olomouckého.²⁾ Na pečeti obce býval kůň běžící po louce.³⁾

Nejdůležitější budovy v obci byly vystavěny na mírném svahu severně od komunikace Domašov nad Bystřicí – Město Libavá, která v Heroltovicích opisuje tok Heroltovického potoku (Herlsdorfer Bach), tj. rychta č.p. 1 (posledním uživatelem byl Johann Benisch)⁴⁾ a hostinec Eduarda Tacheta. Tam také stála kaple sv. Izidora a severozápadně za kaplí se rozkládal hřbitov. Nic z toho již neexistuje. Ze zástavby, která čítala před odsunem německého obyvatelstva sedmačtyřicet čísel, se dochovalo jen šest domů, čtyři z nich jsou na horním konci obce a další dva po pravé straně potoka v její dolní části. Demoliční práce zde bohužel probíhaly ještě i v posledních letech.

Škola byla v obci od roku 1784, děti vyučoval učitel ve svém domku. Její nová budova (č.p. 37) byla postavena až v roce 1802 při pravé straně Heroltovického potoka.

Údajná první písemná zmínka o obci pochází z roku 1364, ovšem dochovaná první písemná zmínka je z roku 1456.⁵⁾

K severu orientované **kapli sv. Izidora**⁶⁾ se přicházelo cestou kolmou k okresní silnici. Kaple byla

Záběr zahrádky před bytovkou. Foto autorka, 2009.

na obecní náklady a za peníze dárců postavena v roce 1770, benedikována byla 11. října téhož roku.⁷⁾ Zprávy o tom, že by kapli sv. Izidora předcházela starší stavba, nemáme. Po její likvidaci byla na jejím místě postavena váha, která též již neexistuje. Místo nyní poznáme podle vzrostlých chvojek.

V Heroltovicích nebyl zřízen žádný památník na bývalou obec, jak tomu bylo v devadesátých letech v mnoha jiných libavských vesnicích. Při dobré vůli by se jistě dal pořídit, tentokrát snad by impuls mohl přijít z naší, tj. české, strany. Památník by mohl stát na místě kaple sv. Izidora.

Stavba na půdorysu obdélníku s odsazenou vstupní částí a odsazeným polygonálně ukončeným presbytářem měřila v délce 13,3 m (7 sáhů) a v šířce 9,5 metru (5 sáhů). Interiér prosvětlovala jen dvě půlkruhově zakončená okna. Z půdorysu vystupovala čtyřboká sakristie přiléhající k západní zdi. Nad též půlkruhově zakončeným vstupem do kaple bylo kulaté okénko oddělené od omítnutého štítu jednoduchou římsou. Štít byl opatřen dvěma kulatými okénky. Fasáda kaple byla po celém obvodu hladká.

Ve středu sedlové střechy pokryté štípanou břidlicí stála polygonální věžička s lucernou pod cibulí, ukončená makovicí a křížem. Věžička byla nejspíše také pokrytá břidlicí. Po skončení první světové války byla do průčelí napravo od vchodu do kaple umístěna pamětní deska k počtě šesti padlým heroltovickým rodákům. V době kolem roku 1930 bylo nejbližší okolí kaple odděleno od okolního prostoru tyčkovým dřevěným plotem. Tyčkové ploty lemovaly samozřejmě i pozemky kolem usedlostí. A nejen zde. Tento osvědčený a do naší krajiny patřící typ oplocení bohužel už nacházíme jen výjimečně.

Interiér byl vybavený hlavním oltářem s dřevěnou sochou patrona kostela, která byla patrně pozdně barokní. Světec s vousatou tváří a v selském kroji se levou rukou opíral o tyč, resp. zbytek náradí (kosa, motyka apod.), přičemž v pravici držel snad hroudu.⁸⁾ Hlavní oltář byl konsekrován 17. července 1871. Na plátně malovaný oltářní obraz patrona kaple s anděly byl orámovaný černým rámem zdobeným zlacenými řezbami a dvěma vyřezávanými anděly. Ve vybavení kaple se uvádí olejomalby čtrnácti zastavení křížové cesty z roku 1857, které posvětil P. Ernest Gockert, kapucín z Brna, který v roce 1851 světil obrazy křížové cesty v ambitu kostela sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě.⁹⁾ K roku 1805 je uveden jeden boční oltář s obrazem sv. Kříže (vazba na farní kostel ve Městě Libavé, který je zasvěcen Povýšení sv. Kříže).

Přízdní kazatelna byla na evangelní straně, její vyřezávané ozdoby byly zlacené. V klenuté sakristii se uchovávala paramenta. Kůr, který „pojme dosti lidí“, nesl také menší varhany. Zde je na místě připomenout, že se v Heroltovicích 17. prosince 1695 narodil Thomas Schwarz, laický člen řádu jezuitů, který působil na Moravě a v Čechách jako varhanář.¹⁰⁾

K vybavení v roce 1805 také patřil jeden malý kotlík na svčenu vodu, pozlacený mosazný kalich, malá monstrance s ostatky sv. Kříže, lampa, kaditelnice s lodkou, pár mešních konvic s tácem a tři kusy mešních rouch. Přenosný oltář, resp. oltářní desku s ostatky svatých, které se též říká portatile, konsekroval v roce 1804 Alois Josef hrabě Kolovrat-Krakovský, tehdejší olomoucký světící biskup a pozdější arcibiskup pražský.

Zvony byly dva. K roku 1805 inventář vykazuje 55 liber těžký zvon od Antonína Oblettera s nápisem „Anton Obleter in Olmütz Anno 1794“ a 46 librový zvon neznámého zvonaře, zasvěcený sv. Donátu a sv. Prokopovi (s nápisem „Honorí Sancti Donati et Procopi Herlsdord Anno 1716“).¹¹⁾ Inventář k roku 1942 vykazuje dva novější zvony z roku 1923: jeden měl 40 kg a průměr 40 cm a druhý 45 kg a průměr 35 cm. Proto se můžeme domnívat, že starší zvony byly zrekrvirovány.

Libavské faře, ke které Heroltovice dle panského urbáře z roku 1581 patřily „od starodávna“, se např. v roce 1820 jako desátky odvádělo 18 měřic žita a stejně tolik ovsa. Navíc pobíral libavský farář 22 zl. 41 ¾ kr. z polností, luk, pastvin a lesa, které ležely v heroltovickém katastru.¹²⁾ Na Jednotném národním výboru v Olomouci bylo při sestavování soupisu církevního majetku 27. června 1949 zjištěno, že osm hektarů pozemků, které patřily farnímu úřadu ve Městě Libavé, užívala obec Heroltovice, aniž by za užívání platila nájem. Tyto pozemky přešly v souvislosti s vydáním zákona o vojenských újezdech do majetku vojenské správy.¹³⁾

Duchovní správce neuvádíme, ti budou sepsáni v části věnované farnímu kostelu ve Městě Libavé.

Na poutě heroltovičtí chodívali především ke sv. Anně Starovodské do nedaleké Staré Vody. Např. k letům 1854, 1855 či 1939 je poznamenáno v piaristické kronice, že starovodská poutní sezóna začínala příchodem procesí právě z Heroltovic. V jiných letech chodili heroltovičtí věřící do Staré Vody některý den v červnu či červenci.¹⁴⁾

V Heroltovicích, jako v jedné z prvních obcí, je popsán případ vampyrismu.¹⁵⁾ Mrtvola stařeny z Heroltovic byla tři týdny po pohřbu 18. dubna 1701 vykopána na hřbitově ve Městě Libavé, a to „pro podezření, že znepokojovala lidi i dobytek“. O pár dnů později, tj. 24. dubna, bylo ze stejných důvodů vykopáno zemřelé čtyřleté dítě. Obě mrtvoly nebyly pohřbeny na místním hřbitově

Jedno z posledních stavení z původní zástavby, č.p. 37 – škola. Foto autorka, 2009.

(ten tehdy neexistoval), ale na mrchovišti u mlýna zvaného Makl v katastru Smilova.

Výše položený **hřbitov** zřízený na půdorysu kosodélníku byl obklopen, jak bývalo zvykem, kamennou zídou. Založený byl pravděpodobně v roce 1864.¹⁶⁾ Márnice stála při jeho západní straně. Likvidace hřbitova byla zbytečná, v mnohých zrušených obcích na Libavsku hřbitovy zůstaly, i když nakonec i ty podlely devastaci. Likvidace heroltovického hřbitova byla provedena zcela nepietně: nalezené lebky bývalých obyvatel byly vojáky napíchnuty na tyče, jiné zbylé ostatky byly naveny do dolního rybníka. Nyní je na místě hřbitova louka.

Původní obyvatelstvo bylo odsunuto ve čtyřech transportech v roce 1946. Již předtím, tj. 31. července 1945 provedla stanice sboru národní bezpečnosti ve Městě Libavé na příkaz Okresní správní komise v Moravském Berouně šetření, jaké žije v Heroltovicích obyvatelstvo. Bylo zjištěno, že je to 53 mužů, 93 žen a 35 dětí do 14 let.¹⁷⁾

Do Heroltovic sice přišli novoosídlenci, ale demolice zástavby nastala brzy. Podle vzpomínek jistého Langra to bylo již v roce 1951. Tehdy se „v kamení našla nábojnice plná zlatých šperků a jiné cennosti“.¹⁸⁾ Objekty bourali příslušníci právě před rokem vzniklého pomocného technického praporu. Kaple tehdy ještě stála. O postoupení Heroltovic a Bělé armádě se začalo jednat až počátkem ledna 1952, o měsíc později byly obě obce začleněny do vojenského újezdu. Tehdy v Heroltovicích žilo 139 obyvatel, domů tehdy podle hlášení Krajskému národnímu výboru v Olomouci stálo 50(!). Novoosídlenci se začali vystěhovávat v březnu, nové hranice se vytýčili v červenci roku 1952.¹⁹⁾ Heroltovice byly ale znovu obnoveny a v roce 1980 se staly součástí sídla Újezdního úřadu vojenského újezdu Libavá, tj. Města Libavé.

V rámci likvidace obecního majetku získal v roce 1952 Strukov (u Šternberka) z „likvidované obce“ Heroltovic aparaturu místního rozhlasu: „Dne 14. března deset zdejších občanů v čele s předsedou

Osázené místo je parcela, na které stála kaple sv. Izidora.
Foto autorka, 2009.

MNV zajelo do Heroltovic, kde rozhlasové zařízení odmontovali, převzali a odvezli domů.²⁰⁾

Začátkem roku 1952 byl také proveden soupis inventáře heroltovické kaple sv. Izidora. Některé předměty měl převzít farní kostel sv. Anny v Domašově nad Bystřicí, větší část dle rozhodnutí Krajského národního výboru v Olomouci kaple v Lašanech.²¹⁾ Rozhodnutí Krajského národního výboru v Olomouci o předání inventáře kaple v Heroltovicích do Laštan je datováno 11. únorem 1952.²²⁾ Kaple sv. Izidora byla demolována až později. To již na východ od ní stál zemědělský komplex a vzápětí západním směrem čtyři nové patrové bytovky, ve kterých žili zaměstnanci heroltovické zemědělské správy. Ta fungovala již v sedmdesátých letech 20. století a podléhala Vojenským lesům a statků v Lipníku nad Bečvou. Její administrativní budova byla postavena na místě stavení zbouraných v letech 1962/1963. Tehdy byl nalezen i nějaký porcelán a sklo, které si nálezci rozdělili mezi sebe. Byli samozřejmě udáni a vyšetřující příslušník SNB si větší část nálezů ponechal. Ale i on byl udán a předměty u něho nalezené mu byly zabaveny.²³⁾ Zemědělská správa Heroltovice např. v roce 1976 získala Putovní rudou standartu. O hospodaření v padesátých a šedesátých nemáme zpráv.²⁴⁾

Větrný mlýn beraního typu²⁵⁾ stával nejméně od roku 1875 do padesátých let 20. století necelých asi 200 metrů jižně od obce u usedlosti č.p. 13.²⁶⁾ Jeho posledním německým majitelem byl Julius Purr. Mlýn byl převrácen větrem a poté byl novoosídlenci rozebrán. Památkový úřad v Brně se proto musel památkové ochrany v roce 1950, tj. v době kdy se již připravovalo vysídlení převážně valašských novoosídlenců do vnitrozemí, vzdát.

Vodní mlýn v Heroltovicích nikdy nebyl. V blízkosti Růžové zahrady (Rosengarten) severně od obce býval menší rybníček, dnes na toto místo upozorňuje jen podmáčená louka. Nyní jsou na Heroltovickém potoce v obci dva rybníky.

Bývalý pionýrský tábor, který pravděpodobně od počátku své existence patřil n. p. Sigma Olomouc, se podnes využívá jako dětský tábor. Běžně je označován jako „tábor v Heroltovicích“, umístěn je ovšem na katastru zaniklé obce Bělá (Seibersdorf).

Kříže²⁷⁾

1. U stavení č.p. 23 (tj. druhé zprava při komunikaci od Domašova nad Bystřicí do Města Libavé) nechal postavit Franz Bönisch dřevěný misijní kříž s plechovým Kristem, kříž byl posvěcen 10. května 1842 libavským farářem P. Johannem Hobekem.²⁸⁾ Posledním majitelem nemovitosti byl Edmund Habel. Kříž neexistuje.

2. Dřevěný kříž nadaný Franzem Bönischem v roce 1842 stál na rozcestí Město Libavá – Domašov nad Bystřicí – Bělá, tj. pravděpodobně v místě, kterému se říká Pastvisko. Kříž světil 26. října 1854 P. Alois Bönisch, SJ, pravděpodobně donátorův syn. Kříž je sice ještě vyznačen na topografické mapě pro brannou výchovu na školách 15-333 Domašov nad Bystřicí i na mapě vydané Vojenským zeměpisným ústavem v Praze v roce 1931, ale nové osídlenec určitě nepřechal.

3. Při okresní komunikaci ve směru do Města Libavé nechal zřídit Johann Peter z č.p. 25 (poslední majitel Alois Schwarz) dřevěný kříž, posvětil ho 1. července 1875 P. Eduard Fischer.²⁹⁾ Kříž se nedochoval.

4. Florian Hiemer z č.p. 14 asi v roce 1876 zřídil dřevěný kříž na západním konci obce. Pravděpodobně to byl kříž vyznačený na vojenské mapě z roku 1931 na nejvyšším bodě kopce, a to při pravé straně silnice směrem do Domašova. Kříž neexistuje.

5. Obecní nadační mramorový kříž, světil 10. května 1878 P. Eduard Fischer. Kříž se nedochoval.

6. Skupina osmi vzrostlých kaštanů poblíž bývalého gruntu č.p. 4 dodnes napovídá, že tam stával kříž. Byl to nadační mramorový kříž pořízený Josefem Schwarzem v roce 1881, který 15. srpna 1881 posvětil libavský farář P. Eduard Fischer. Z kříže se nezachovalo vůbec nic. Také Johann, otec Josefa Schwarze, pořídil v roce 1845 nadační kříž, světil ho P. Johann Hobek. Posledním majitelem usedlosti byl Heinrich Schinzel. Kříž se nedochoval.

7. Engelbert Schwarz z č.p. 25 zřídil nadaci ve výši 40 K na mramorový kříž, který posvětil libavský kooperátor P. Dominik Němčický³⁰⁾ 6. října 1901. Mramorový kříž s litinovým korpusem na odstupňovaném podstavci hranolového tvaru, na jehož čelní straně je plytká obdélná nika s nápisem: „O, Christ, gehe nicht / ohne Gruss vorbei! / Denk dass Ich dein Erlöser, / u. auch Ernst dein Richter sein. / Gelobet sei / Jesus Christus. // Podstavec vyúsťuje v drobný sokl s pilastry

nakoso postavenými a je ukončen vlastním křížem. Kamenická práce F. Scholze ze Šternberka (signováno na podstavci: Scholz, Sternberg). Kříž jako jediný existuje, jen byl posunut o něco výše do svahu. Pečuje o něj rodina Hřátkova.

8. Kříž na parcele 22/3, tj. u č.p. 31, zřídil nadací 40 K Josef Schwarz, svěcení provedl libavský farář a budišovský místoděkan P. Karl Kolsdorf³¹⁾ 5. září 1920. Kříž se nedochoval.

9. Po souhlasu olomoucké konzistoře, který nesměl chybět při žádném založení nadace, byl libavským kooperátorem P. Adolfem Trubrigem,³²⁾ posvěcen 20. či 21. října 1929 kříž na parcele 278, tj. při polní cestě do Trhavic. Nadace byla složena u libavské spořitelny ve výši 200 Kč. Kříž neexistuje.

10. U původně předposledního stavení po levé straně okresní silnice vedoucí do Města Libavé (č.p. 42) byly až do doby demolice domu zbytky kamenného kříže, resp. jeho sokl s nápisem: Jahr Juli XIII (19)34. Stavení, ve kterém před odsunem žila rodina Rauskolbova, bylo demolováno v roce 2003, podstavec kříže již potom nalezen nebyl.

11. Jistě i na místním hřbitově se tyčil hřbitovní kříž, o něm ale žádné zprávy nemáme.

Památník padlým v první světové válce v obci nebyl, nahrazovala ho pamětní tabule pořízená k počtě šesti heroltovickým rodákům, umístěná na pravé straně vchodu do kaple sv. Izidora.

Poznámky:

1) Malý 1931.

2) Krejčová 2007. Tam více o novoosídlených, jejich odchodu, náhradách škod vzniklých nesklizením úrody, o vojenském statku Libavá, hospodářství Heroltovice. – K vystěhovávání Heroltovic viz též SOKA Olomouc, ONV Šternberk, inv. č. 399, sign. vnitř./16, Vystěhování občanů z obce Heroltovic ve vojenském újezdu, 1950–1952, karton 580.

3) Spáčil 1985.

4) Více o rychtě viz např. ZAO, pobočka Olomouc, Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž, inv. č. 18697, M 2/6-5, Dědičná rychta v Heroltovicích, 1790–1819, karton 2492.

5) ZAO, pobočka Olomouc, Arcibiskupství olomoucké, pergamenové listiny: poř. č. 1422, inv. č. 1329, 1456, dubna 7., Olomouc, sign. O I a 8, Bohuš /ze Zvole/, biskup olomoucký, potvrzuje, že Jan Ház, jeho předchůdce, biskup olomoucký a Dominik z Olomouce, administrátor biskupství, zapsali a postoupili Mikuláši z Ojnic a Milonic hrad Mírov a Město Mohelnici, městečko Budišov, Litovel a Ketř se vším příslušenstvím za 600 hřiven a na obranu Mírova a Mohelnice dalších 300 hřiven. Dále zapisují Mikulášovi městečko Modřice, které měl Vilém z Miličina. Potom, aby bezpečnost hradů a městeček zůstala zachována, rozdělil biskup a kapitula statky

tak, že Vilém z Miličina dostal Mohelnici a Libavou za 450 hřiven gr. a Jan ze Zvole a jeho syn Jan ze Zvole(!) hrad Mírov za 600 hřiven gr. se vším příslušenstvím, mlýnem u Mohelnice a z luk „Zierkovy“ zvané a Město Mohelnici, pole u Květína a tvrz u Mohelnice má být k tomu přikoupena. Městečko Budišov se vsí Šumvald, Guntramovice, Starý Oldřichov, Kinigsdorf (zanikl), Nový Oldřichov, městečko Libavá s vesnicemi Smilov, Heroltovice (Heroltsdorf), Stará Voda, Norberčany, Dřemovice, městečko Ketř se vším příslušenstvím a městečko Osoblaha se vším příslušenstvím patří k hradu Mírovu a Vilém má k tomu z Mohelnice zaplatit ještě 20 hř. gr. Jan ze Zvole potom je povinen hrad dále budovat a sloužit potřebám biskupů olomouckých. Souhlas dali všichni olomoučtí kanovníci. Orig., rozstřížen; 57 x 34,5 x 7 cm; čes.; 2 pečeti vydavatele a olomoucké kapituly (sekretní, ze zeleného vosku) přivěšeny na proužku pergamenu, konzervované, regist a staré signatury.

Tamtéž ve fondu Arcibiskupství olomoucké, papírové listiny: poř. č. 7806, inv. č. – , 1504, března 12., Olomouc, Stanislav /Thurzo/, biskup olomoucký, potvrzuje Libavé a vsím Dřemovice, Heroltovice, Norberčany, Smilov, Stará Voda a Vojnovice ztracená privilegia na právo hlubčické a dává jim odúmrtí. Libavé přidává ještě týdenní trh. Ověřený překlad z češtiny Jiřího Topolanského, z 1655, března 18., Olomouc, sign. M I b 2/1, fot. 2a – 3b, poř. č. 7852; též v ověřeném opisu potvrzení privilegií z 1656, ledna 3., Brusel, sign. M I c 5/4, poř. č. 7855; něm. – Poř. č. 7842, inv. č. – , 1612, ledna 26., Kroměříž, – , František z Dietrichsteina, biskup olomoucký, potvrzuje Libavé a vsím Norberčany, Stará Voda, Dřemovice, Smilov a Heroltovice privilegia, která vydali: a) biskup Stanislav Thurzo, 1504, března 12., Olomouc (poř. č. 7806) a b) biskup Stanislav Pavlovský, 1581, listopadu 2., Kroměříž (poř. č. 7833). Ověřený opis Jiřího Topolanského, veřejného notáře z 1655, března 18., Olomouc, sign. M I b 2/1, fol. 9a – 10b;

Louka za cestou vpravo nahoře byl heroltovický hřbitov.
Foto autorka, 2009.

poř. č. 7851; též v ověřeném opisu potvrzených privilegií z 1656, ledna 3., Brusel, sign. M I c 5/4, poř. č. 7855; něm. – Poř. č. 7973, inv. č. 8017, 8018, 1785, července 28., Libavá, sign. M III b 25/4, Město Libavá sjednává smlouvu s 9 obcemi, patřícími panství libavskému, na placení dlužných platů a dávek. Pečetí: 1. František Josef Spáčil, krom. vrchní, 2. Karel Josef Zatočil, správce komorních statků, 3. Město Libavá, 4. obec Norberčany, 5. obec Vojnovice, 6. obec Dřemovice, 7. obec Trhavice, 8. obec Heroltovice, 9. obec Keprtovice, 10. obec Stará Voda, 11. obec Olejovice, 12. obec Smilov, 13. arcibiskup Colloredo. Orig.; 2 exempláře; 23 x 38 cm, 6 fol.; něm.; 1 pečeť přitištěná, 3. – 13. pod krytem papíru. – Poř. č. 7976, inv. č. 8021, 1786, května 28., Libavá, sign. M III b/26/1, Město Libavá a dalších devět obcí patřících ke statku libavskému, se zavazují odvádět o sv. Václavu do arcibiskupských důchodů 208 zl. 48 kr. místo dosavadní naturální dávky 232 měřice ovsa. Pečetí: 1. Město Libavá, 2. obec Olejovice, 3. obec Keprtovice, 4. obec Vojnovice, 5. obec Smilov, 6. obec Dřemovice, 7. obec Stará Voda, 8. obec Trhavice, 9. obec Heroltovice, 10. obec Norberčany.

Poslední zachovaný kamenný kříž v Heroltovicích.
Foto autorka, 2009.

Orig.; 22,5 x 35,5 cm, 2 fol.; něm.; 10 pečetí přitištěno pod krytem papíru.

6) Sv. Izidor z Madridu, rolník, žil v letech 1070–1130, patron Madridu, rolníků, dobré úrody, ochránce proti suchu, světec oblíbený v Německu a Tyrolsku. Svátek má 15. května.

7) Malý 1931, též ZAO, pobočka Olomouc, ÚŘAS, inv. č. 51396, sign. IV a 30/3, Inventář kostela v Libavé, 1804. – SOKA Olomouc, O 7–18, Archiv fary Město Libavá, 1661–1951, inv. č. 104, sign. Ib, Kaple v Heroltovicích, 1769–1893, karton 2, tam měla být „fakulta benedictendi capellam“, tj. zvláštní zplnomocnění udělené biskupem tomu, kdo provede prosté svěcení kaple, vystavené 7. července 1770; tento dokument však ve svazku chybí. – SOKA Olomouc, nezpracovaný fond (Inventarium der Liebauer Pfarr- und Schmeiler filial-Kirche und Kapellen in Geppertsau, Herlsdorf, Nürnberg, Öhlstadt, Reisendorf, 1860–).

8) Popis dle nekvalitní fotografie, též viz pozn. 5.

9) SOKA Olomouc, nezpracovaný fond (Inventarium der Liebauer Pfarr- und Schmeiler filial-Kirche und Kapellen in Geppertsau, Herlsdorf, Nürnberg, Öhlstadt, Reisendorf, 1860–). Inventář pochází z tzv. Domašovského nálezu. – Krejčová 1997.

10) Sehnal 2003. – Thomas Schwarz působil v Praze, Jihlavě, Hlohově (Głogów, Polsko), Bohosudově, Litoměřicích, Chomutově, Brně a Tuchoměřicích, kde 22. února 1754 zemřel.

11) Mičák 1986, tam odkaz na Farní archiv Libavá, O 7–18, inv. č. 110 a na Inventář fary Libavá z roku 1805. Indra 1979 uvádí 55 1 b. – Antonín Obletter, olomoucký zvonař, syn a nástupce Valeria Oblettera. Narozen 11. května 1761, v roce 1784 byl přijatý za olomouckého měšťana, o dva roky později se osamostatnil, zemřel v Olomouci 20. prosince 1805.

12) Malý 1931.

13) SOKA Olomouc, M 1–31, Jednotný národní výbor Olomouc, inv. č. 132, sign. 293, Soupis církevního majetku, 1949–1951, karton 176. – Viz též mapy farních pozemků (SOKA Olomouc, O 7–18, Archiv fary Město Libavá, 1661–1951, inv. č. 155, Mapa farních pozemků – Heroltovice, 1883, karton 26; inv. č. 156, Mapa farních pozemků – Heroltovice, s.d., karton 26). – K mapám více Archiv obcí okresu Šternberk, Š 1–11, Archiv obce Heroltovice, 1906, inv. č. 1, Katastrální mapa obce (Herlsdorf böhmisch Herldovice...), 15 sekcí z původního většího počtu, něm., 32 x 26 cm (1 list), litografie ruč. kolor., podlepena pap., 1–2880, výtisk c. k. litografický ústav pozemkového katastru, zach, 1906.

14) Krejčová 1997.

15) Bombera 1985, tam odkaz na SOKA Olomouc, fond ACO, inv. č. 109, sign. C 13, karton č. 2278 a na Kroniku piaristické koleje

ve Staré Vodě, sv. I., f. 87, uloženou v ZAO, pobočka Olomouc. Autor uvádí další případy z Čermné na Moravě, Jestřabí, Městě Libavé, Nových Oldřůvek, Smilova, Staré Vody a Velké Střelné.

16) SOKA Olomouc, O 7–18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 105, sign. Ic, Hřbitov v Heroltovicích, 1864, karton 2.

17) Krejčová 2007.

18) Machala 2007. K roku 1975 je zmiňováno svépomocné vybudování dílny v Heroltovicích a požár seníku, při němž shořelo 18 vagónů sena. K roku 1976 uvádí blíže neurčené orgie prováděné v tamní kotelně.

19) Krejčová 2007.

20) Hrubý – Hublar 1989.

21) Glonek 2007. Ten odkazuje na svůj archiv, ve kterém je zápis o převzetí bohoslužebných předmětů z kaple v Heroltovicích farním úřadem v Domašově nad Bystřicí z 12. března 1952.

22) V Laštanech (Bělkovice-Laštany) připadají v úvahu dvě kaple, a to kaple nad rybníkem zasvěcená patronovi hasičů sv. Floriánovi (z roku 1802) a kaple Panny Marie Lurdské u křižovatky silnic Bělkovice – Šternberk (z roku 1820). Obě tyto drobné sakrální stavby jsou nemovitými památkami místního významu. V nedávno vydané publikaci Čermák 2008 není o transferu vybavení kaple bohužel žádná zmínka. Dle kronikáře obce v úvahu připadající pamětníci již nežijí. Obě kaple jsou vybaveny především soškami a litografickými tisky, běžně se prodávajícími na přelomu 19. a 20. století.

23) Machala 2007.

24) Kronika BSP VLS ZS Slavkov (Brigáda socialistické práce Vojenských lesů a statků, Zemědělské správy Slavkov).

25) Tento mlýn popisuje i publikace Sedlmeir, Anton: Windmühlen im Kuhländchen und im Odergebirge, Augsburg 2003.

26) Burian 1965.

27) SOKA Olomouc, nezpracovaný fond, Verzeichniss der im Stadt-Liebauer Pfarr-berzirke befindlichen Feldkapellen, Kreuze, Statuen und Martersäulen. – Bohužel v tomto příspěvku nemohlo být využito všech archiválií, uložených v olomouckých archivech.

28) P. Johann Hobek, budišovský děkan a libavský farář, narozen v Opavě roku 1785, ordinován 1808, zemřel 27. září 1856.

29) P. Eduard Fischer, administrátor děkanátu budišovského, farář libavský snad od roku 1874. Narodil se roku 1841, ordinován byl v roce 1870, zemřel 31. července 1886.

30) P. Dominik Němčický, libavský kooperátor, později kaplan, nakonec vikář u sv. Mořice v Kroměříži. Narodil se v Kunovicích roku 1875, ordinován byl v roce 1897.

Kaple Panny Marie Lurdské v Bělkovicích-Laštanech. Foto autorka, 2009.

31) P. Karel Kolsdorf, narozen 1. července 1870 v Bojkovicích, ordinován v roce 1892, do Města Libavé přišel v roce 1914 a zůstal až do roku 1947. Např. po osvobození v roce 1945 se z titulu budišovského děkana stal správcem jmění kláštera otců oblátů ve Staré Vodě. Ostatní viz Krejčová 2009. P. K. Kolsdorf zemřel v sousedních Norberčanech 5. března 1954.

32) P. Adolf Trubrig, libavský kooperátor v letech 1928–1930, poté administrátor ve Smilově, Hlubočkách, odsunut do mohučské diecéze. Narodil se v Hranicích 2. července 1903, ordinován v roce 1926, zemřel v Německu.

Prameny

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Arcibiskupství olomoucké, pergamenové listiny (ZAO je správcem fondu, majitelem je Arcibiskupství olomoucké)

Poř. č. 1422, inv. č. 1329, 1456, 7. dubna, sign. O I a 8.

Arcibiskupství olomoucké, papírové listiny (ZAO je správcem fondu, majitelem je Arcibiskupství olomoucké)

Poř. č. 7806, inv. č. – , 1504, března 12., sign. M I b 2/1, fol. 9a – 10b.

Poř. č. 7842, inv. č. – , 1612, ledna 26., sign. M I b 2/1, fol. 9a – 10b.

Kaple sv. Floriána v Bělkovicích-Laštanech.
Foto autorka, 2009.

Poř. č. 7973, inv. č. 8017 a 8018, 1785, 28. července, sign. M III b 25/4.

Poř. č. 7976, inv. č. 8021, 1786, 28. května, sign. M III b/26/1.

Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž (1144) 1465–1951

Inv. č. 51396, sign. IV a 30/3, Inventář kostela v Libavé, 1804.

Státní okresní archiv Olomouc

Š 1–7, Okresní národní výbor Šternberk, (1921) 1945–1960

Inv. č. 399, sign. vnitř./16, Vystěhování občanů z obce Heroltovic ve vojenském újezdu, 1950–1952, karton 580.

O 7–18, Archiv fary Město Libavá

Inv. č. 104, sign. Ib, Kaple v Heroltovicích, 1769–1893, karton 2.

Nezpracovaný fond (pochází z tzv. Domašovského nálezu)

Inventarium der Liebauer Pfarr- und Schmeiler filial-Kirche und Kapellen in Geppertsau,

Herlsdorf, Nürnberg, Öhlstadt, Reisendorf, 1860–).

Verzeichniss der im Stadt-Liebauer Pfarrbezirke befindlichen Feldkapellen, Kreuze, Statuen und Martersäulen.

Jiné prameny

Krejčová, Jana: *Stará Voda, poutní místo sv. Jakuba Většího a sv. Anny. Chronologie*. Rukopis. Olomouc 1997.

Krejčová, Jana: *Církevní památky Norberčan. I. část: Norberčany, Trhavice, Skřivánkov*. Rukopis. Olomouc 2009.

Kronika BSP VLS ZS Slavkov.

Topografická mapa pro brannou výchovu na školách, 15–333 Domašov nad Bystřicí. Český úřad geodetický a kartografický, b.m. 1976.

Literatura

Bombera, Jan: *O posmrtné magii na libavském panství v 18. století*. In: Okresní archiv v Olomouci 1985. Okresní archiv, Olomouc 1985.

Burian, Václav: *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku. Windmühlen in Mähren und Schlesien*. Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 7. Vlastivědný ústav v Olomouci, Olomouc 1965.

Čermák, Miloslav: *Dějiny obce Bělkovice-Laštany*. Memoria, Bělkovice-Laštany 2008.

Glonek, Jiří: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Společnost přátel Poodří, Ostrava 2007.

Hrubý, Jakub – Hublar, Jaromír: *200 let Strukova*. B.n., Žerotín-Strukov 1989.

Indra, Bohumír: *Zvonaři v Olomouci od poloviny 17. do 2. poloviny 19. století*. In: Časopis Slezského muzea, série B, 28–1979.

Krejčová, Jana: *Libavsko v letech 1945–1960 s přihlédnutím k osudu církevního majetku*. POODŘÍ. Časopis obyvatel horní Odry, r. 10, 2007, č. 3.

Machala, Jindřich: *Kronika Libavska*. Danal, Olomouc b.r. (2007).

Malý, Josef: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Libavský okres*. Musejní spolek, Brno 1931.

Mlčák, Leoš: *Zvony olomouckého okresu (Katalog)*. Umělecké památky olomoucké oblasti, svazek I. Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci, Olomouc 1986.

Sehnal, Jiří: *Barokní varhanářství na Moravě. 1. Varhanáři*. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Univerzita Palackého v Olomouci, Brno 2003.

Spáčil, Vladimír a kol.: *Pečetě a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu*. Olomouc, Ediční rada MěstNV v Olomouci 1985.

Jana Krejčová, Olomouc

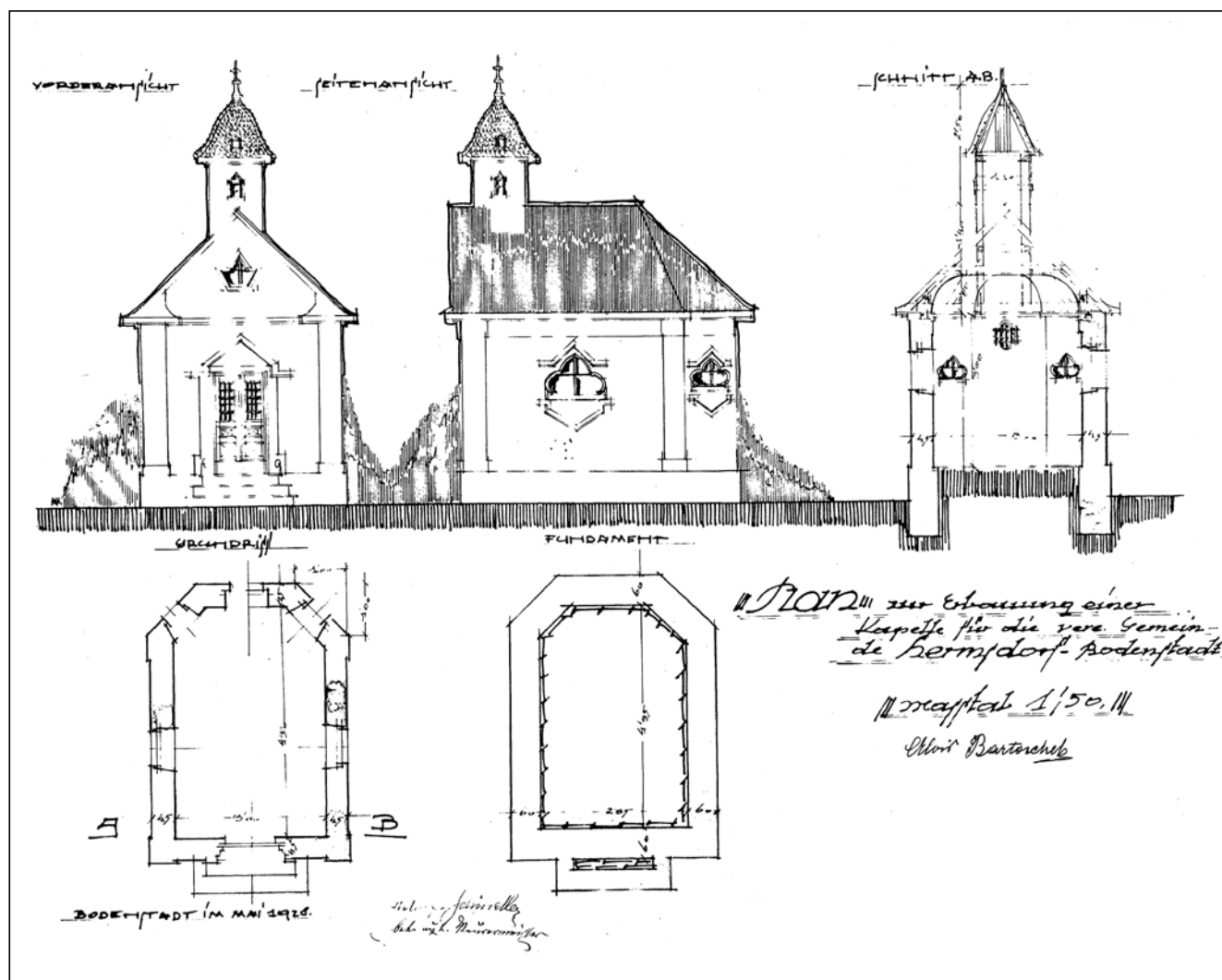
Heřmánky¹⁾ (Herrnsdorf, Hermsdorf) a Skelná huť (Glashütte). Historie filiální kaple sv. Anny a osud církevního majetku

První písemná zmínka o obci je údajně z roku 1394. Poprvé se ve svých dějinách připomíná jako pustá k roku 1538, kdy se nazývala Heřmansko.²⁾ V roce 1711 obnovené Heřmánky patřily již do potštátské farnosti, duchovní správa byla tedy vykonávána z Potštátu (farní kostel sv. Bartoloměje) a jen ve výjimečných případech z Budišova nad Budišovkou. Poštou obec patřila od roku 1868 do obvodu potštátské pošty, později k čermské poště.³⁾ Až do roku 1923 byla obec osadou Boškova, o rok později se ustálil její název a obec se nadále jmenovala Heřmánky. V roce 1930 měly Heřmánky 120 obyvatel a v roce 1945 128 obyvatel vesměs německé národnosti.⁴⁾

Heřmánky, rozkládající se v údolí potoka Veličky, severozápadně od Potštátu, byly nejmenší obcí, která se měla stát součástí nově vznikajícího vojenského prostoru nazvaného Vojenský výcvikový tábor Moravský Beroun.⁵⁾ Jeho základem se, jak rozhodla vláda na svém zasedání 17. září 1946,

stala 15. října 1946 část moravsko-berounského okresu. Heřmánky patřily do okresu hranického, snad i proto se olomoucká konzistoř domnívala, že vystěhovány nebudou a církevní majetek bude zachován. Ovšem v roce 1947 již v konzistorním seznamu obcí, které jsou nebo mají být vysídleny, Heřmánky nechyběly. Součástí tohoto seznamu byla právě jména provisorů pověřených správou vysídlené nebo částečně vysídlené farnosti – Heřmánky byly přiděleny P. Rudolfu Weintrittovi, tehdejšímu potštátskému faráři.⁶⁾

Přesun církevního majetku z Libavska do vnitrozemí nastal živelně, konzistoř si nad transferem alespoň vynutila dohled. V polovině roku 1949 (16. června) vyšel a zároveň vstoupil v platnost zákon 169/1949 Sb., o vojenských újezdech, na který navazovala zpráva ministerstva vnitra, která do nového vojenského újezdu nazvaného Vojenský újezd Libavá zahrnovala mimo jiné celé území Heřmánek. K 1. září 1950 byly odepsány

Plán kaple sv. Anny. Státní okresní archiv Přerov.

Pohlednice z období kolem roku 1928. Archiv Jindřicha Machaly.

nemovitosti v Heřmánkách, zapsané v potštátské pozemkové knize. Okresní soud v Hranicích však přijal tuto informaci až 26. května 1952.

Téměř uprostřed obce na prostorné obdélné návsi stála k severu orientovaná **kaple sv. Anny** a před ní vysoký dřevěný kříž s plechovým Kristem a Bolestnou P. Marií u jeho nohou. Přes cestu vlevo od kaple (ve směru z Čermné do Potštátu) byla budova obecné školy č.p. 20.

Nevelká kaple byla postavena roku 1928 na téměř čtvercovém půdorysu, s hladkou fasádou a pravděpodobně pravouhle ukončeným kněžištěm. Sedlová (nad kněžištěm zvalbená) střecha nesla nepoměrně vysokou hranolovou věžičku (se čtyřmi prolomenými otvory, zvonově ukončenou, s makovicí a křížem) posazenou za štítem. Ten byl mírně prohnutý, neomítnutý a opatřený stejně jako boční zdi polokruhově zakončeným oknem. Ve fasádě nažloutlé barvy byla okna i dveře lemována bílým štukovým ostěním, nad dveřmi byl štukový půloblouk. Krytinu střechy tvořila břidlice, jak bývalo v kraji zvykem, i když památkový úřad v Brně určil krytinu jinou. Stěny věže byly pokryty šindelem a její helmice snad plechem. Do kaple se vstupovalo podvěžím, před vchodem byly dva schodišťové stupně. Dveře byly v horní polovině prosklené a opatřené kovovou mříží. Kaple byla majetkem obce, vybavení patřilo římskokatolické církvi.

Plán na stavbu kaple vypracoval v květnu roku 1928 Adolf Schindler,⁷⁾ projekt byl schválen 23. srpna 1928. Jednalo se skutečně o nevelkou stavbu, šířka kaple byla asi čtyři metry, uvnitř tři metry, výška zdí v interiéru tři metry, výška celé stavby bez kříže 7,80 metru. Ing. Stanislav Sochor, rada správní osvětové služby Státního památkového úřadu pro Moravu a Slezsko v Brně, sdělil 28. června 1928 obecní radě v Heřmánkách, že na předloženém plánu byly památkovým úřadem opraveny nevkusné tvary oken a zjednodušeno orámování vstupních dveří. Tím měla stavba získat „na klidném vzhledu“. Jako krytina byla doporučena hladká pálená taška. K žádosti o povolení

stavby se 13. července 1928 vyjádřila Okresní politická správa v Hranicích: „Předložené plány vyhovují a mohou sloužiti na podklad komisionelního jednání dle ust. § 137 moravského stavebního řádu, ke komisionelnímu jednání navrhuje se den 20. červenec 1928 o 4 hod. odpolední (případně též dne 28. 7. 1928 o 4. hod. odpolední).“ V protokolu sepsaném 23. července 1928 stojí: „Obec Heřmánky hodlá dle předloženého plánu postavit kapli na pozemku parc. čís. 18/6 a 18/7. Pozemek slouží zatím na pastvinu a patří rolníku Adolfu Königovi čís. 12 a Josefu Schiftnerovi čís. 11 v Heřmánkách. Majitelé těchto pozemků věnují bezplatně potřebnou plochu pozemku pro stavbu. Knihovni pořádek provede obec svým nákladem. Kaple bude zděná a taškami krytá. Půdorysná plocha vnitřního prostoru obnáší 4.50 x 3.00 m, což pro počet obyvatelstva obce (100 osob) úplně stačí. Kaple má býti vzdálena od sousedního domu čísl. 7 12.00 m a od obecní cesty 26 m. Proti stavbě nebyly předneseny žádné námítky a může býti tudíž provedena za těchto podmínek:

- 1) Stavba budiž provedena dle předloženého a státní pam. úřadem opraveného plánu a dodržení předpisů moravského stavebního řádu.
- 2) Základy budtež položeny nejméně 1.00 m pod terén a pod podlahou budtež proti zemní vlhkosti izolovány.
- 3) Předložené stupně budtež nejméně 30 cm široké a nejvyš 16 cm vysoké.
- 4) Střecha budiž opatřena okapními žlaby.
- 5) Doporučuje se věž opatřiti hromosvodem.
- 6) Projektované umístění kaple budiž dodrženo.
- 7) Potřebná plocha pozemku pro kapli budiž zajištěná a to kolem budovy o šířce alespoň 1.50 m, před budovou v hloubce 6.00 a 2.00 m široký přístup od obecní cesty.
- 8) Střecha budiž zakryta taškami.
- 9) Udržování kaple a její správa přísluší obci Heřmánkám.
- 10) Voda okapní budiž neškodně pro sousedy odváděna.“

Interiér kaple rekonstruujeme z dochované fotografie. Dřevěný oltář pořízený v době stavby kaple byl nahoře ukončen křížem, před oltářem visela lampa s věčným světlem, za ním z obou jeho stran barvotiskové obrazy (litografie) Panny Marie a Pána Ježíše. Kříž (pohřební, procesní) měl své místo u první lavice zprava.⁸⁾ Lavice se do kaple vešly ve dvou řadách.

Jaký zvonek byl zavěšen do věžičky, nevíme. Když 6. července 1946 vyhořel potštátský kostel Nanebevzetí Panny Marie (tzv. horní), byl do jeho nové sanktusové věžičky zavěšen zvon z tehdy již zrušené kaple v Heřmánkách.⁹⁾ Z heřmánské kaple a z větší části ze zrušeného farního kostela sv. Kateřiny Alexandrijské v Milovanech také

pocházela část břidlice, která byla na opravu požárem zničené střechy použita.

V rámci očekávaného záboru Heřmánek do vojenského prostoru se řešil i případný transfer kostelního inventáře. Z korespondence uložené na olomouckém arcibiskupství víme, že již 18. listopadu 1946 psal P. Vladimír Bednařík,¹⁰⁾ farář z Hustopečí nad Bečvou, kam byla přifařena Poruba, konzistoři: „V kapli obce Heřmáanky, fara Potštát, zůstaly menší zelené korouhve, o něž se uchází obec Poruba pro svou kapli. Poněvadž obě tyto obce (tj. Čermná na Moravě a Heřmáanky) budou srovnány se zemí a v kapli v Porubě těchto věcí potřebují ... žádá zdvořile podepsaný jménem farníků v Porubě, aby Nejd. konz. vydala laskavě povolení k odebrání těchto předmětů bohoslužebných zmíněnému účelu.“ Proto také konzistoř sdělovala 21. listopadu 1947 farnímu úřadu v Hustopečích nad Bečvou svůj souhlas k transferu předmětů určených do kaple v Porubě, třebaže v přípisu mj. také uvedla, že „obec Heřmáanky vystěhována asi nebude. Kdyby se tak však skutečně stalo, můžete se souhlasem FÚ v Potštátě převzít inventář tamní kaple do Poruby“.¹¹⁾

V Porubě je kaple Sv. Rodiny. Z posledního dokumentu vyplývá, že P. V. Bednařík nesplnil svou povinnost a nenahlásil, které předměty a odkud přivezl. Proto ho konzistoř 29. dubna 1947 upomínala o dodání seznamu a o vrácení povolení k převzetí těchto předmětů. Výsledek není znám. A takto neurčitě také končí zpráva o filiální kapli sv. Anny v Heřmáankách, která spolu se zástavbou zanikla v rámci vojenských akcí.

Skelná huť u Heřmánek (Glashütte)

Do potštátské farnosti patřila i Skelná huť (i se samotami), vzdálená více jak dva kilometry od Heřmánek. Její počátek se datuje k roku 1821, kdy tam byla zřízena sklárna. Obyvatelé tvořili skláři se svými rodinami. Ještě v polovině 19. století patřila osada k Boškovu, od roku 1910 již k Heřmáankám. Tehdy měla devět domů včetně sklárny, která produkovala běžné sklářské zboží, v osmdesátých letech 19. století se zde na export vyráběly sifonové láhve. Tehdy již byl majitelem závodu Leopold Eugen Reich z Krásna u Valašského Meziříčí, firma nesla název Leopold Reich u. Söhne, Glasfabrik, Bodenstadt.¹²⁾ Sklárna ovšem svou výrobu v roce 1908 ukončila. Jejím novým majitelem se stal Jan Netroufal, výroba obnovena však již nebyla. Netroufal nakonec devastovaný areál prodal potštátskému hraběti Zikmundovi Desfours-Walderode. Ten nechal své sestře MUDr. Marii Desfours-Walderode postavit ve Skelné huti vilu. Ona ji pak pronajímala sokolům z Lipníku nad Bečvou pro letní rekreaci. Vila byla stejně jako i ostatní objekty po vzniku vojenského prostoru demolována.¹³⁾ Posledních

Kaple sv. Anny s křížem. Archiv Jindřicha Machaly.

šest rodin žilo ve Skelné huti ještě po odsunu německých obyvatel.¹⁴⁾

Nyní Skelnou huť připomíná pouze vodní nádrž, jejíž výlov se koná každoročně na podzim. Nabízejí se kapři, líni, amuři, tolstolobici, štiky, candáti, karasi, perlíni, plotice a cejni.

Závěr

O křížích v Heřmáankách a Skelné huti nemáme zpráv, vyjma dřevěného kříže u kaple sv. Anny v Heřmáankách. Tyto památky nejsou vyznačeny ani např. na mapě vydané Vojenským zeměpisným ústavem v Praze v roce 1931.

Obvyklý soupis duchovních správců se zde neuvádí, jde o filiální kapli. Takovýto přehled pro Potštát sestavil PhDr. Ivan Krška (2007). Pověsti týkající se Heřmánek či jejich osady Skelná huť sebral a vydal Franz Götz.¹⁵⁾

Poznámky:

1) Nezaměňovat s Heřmáankami u Oder, kde je též kostel sv. Anny. Název katastrálního území obce, kterou se zabýváme, zněl Heřmáanky u Města Libavé.

2) Krška 2000.

3) Krška 1992.

4) SOKa v Olomouci, Š 1–7, Okresní národní výbor ve Šternberku, inv. č. 265, OSK ve

Šternberku, 1945–1946, karton 8, tam Zprávy Státního úřadu statistického Republiky československé, řada D, č. 17–22, r. XXVII (1946), Seznam obcí v zemi Moravskoslezské podle stavu z prosince 1945.

5) Krejčová 2007, i dále.

6) P. Rudolf Weintritt, farář v Potštátě v letech 1937–1949. Narodil se 39. října 1903 v Lichnově u Krnova, ordinován byl 5. července 1926. Nebyl odsunut, požádal o české občanství a získal ho, ale 15. září 1949 se raději vystěhoval do Rakouska, kde také 11. března 1978 zemřel.

7) Plan zur Erbauung einer Kapelle für die ver. Gemeinde Hermsdorf-Bodenstadt. SOKA Přerov, Okresní úřad Hranice (1814) 1850–1945 (1955), inv. č. 1839, Věci stavební a technické – Heřmáanky – kaple, 1928, karton 922. Tam pohled zepředu, pohled z boku a od presbytáře a půdorysy. – Adolf Schindler byl stavitelem a výrobcem cementu v Potštátu.

8) Popis dle fotografie, Glonek 2007. – Fotografie kaple viz Glonek, 2007 a Machala, 2006.

9) Krška 2007.

10) P. Vladimír Bednařík, narozen v roce 1892, ordinován 1914, zemřel 4. ledna 1959.

11) Krejčová 2007, i dále.

12) K tomu též: SOKA Přerov, Okresní úřad Hranice, inv. č. 1549, Živnostensko-stavební spisy významných průmyslových podniků SO Hranice – sklárny L. Reich's Söhne Boškov a Heřmáanky, 1892–1895, karton 353.

13) Krška 2005.

14) Nejnověji Glonek 2007.

15) Götz 1932.

Za poskytnutí historických záběrů z Heřmánek děkuji panu Jindřichu Machalovi.

Prameny

Státní okresní archiv Olomouc

Š 1–7, Okresní národní výbor ve Šternberku
Inv. č. 265, OSK ve Šternberku, 1945–1946, karton 8.

Státní okresní archiv Přerov

Okresní úřad Hranice (1814) 1850–1945 (1955)
Inv. č. 1549, Živnostensko-stavební spisy významných průmyslových podniků SO Hranice – sklárny L. Reich's Söhne Boškov a Heřmáanky, 1892–1895, karton 353.

Inv. č. 1839, Věci stavební a technické – Heřmáanky – kaple, 1928, karton 922.

Konzistorní archiv v Olomouci

Neuspořádaný fond korespondence.

Literatura

Glonek, Jiří: *Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá*. Společnost přátel Poodří, Ostrava 2007.

Götz, Franz: *Sagen des Bezirkes Mähr.-Weisskirchen*. B. n., Poschkau (Boškov) 1932.

Hranice. (Mapa.) Vojenský zeměpisný ústav v Praze, Praha 1931.

Krejčová, Jana: *Libavsko v letech 1945–1960 s přihlédnutím k osudu církevního majetku*.

POODŘÍ. Časopis obyvatel horní Odry, r. 10, 2007, č. 3.

Krška, Ivan: *MUDr. Marie Desfours-Walderode*. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov 2005. Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Přerov, Přerov 2005.

Krška, Ivan: *K vývoji poštovníctví v Potštátě*. In: Oderské vrchy, Vlastivědný zpravodaj, r. VII, 1992, č. 1–2.

Krška, Ivan: *Z dějin duchovní správy v Potštátě*. Potštátský zpravodaj, r. 2007, č. 1–10.

Krška, Ivan: *Z pamětních zápisů farního archivu v Potštátě*. In: Střední Morava. Kulturněhistorická revue, r. 2000, č. 11.

Machala, Jindřich: *Kronika Libavska*. Danal, Olomouc (2007).

Jana Krejčová, Olomouc

Skelná huť, výřez z pohlednice, nedatováno. Archiv Jindřicha Machaly.

Stará Ves nad Ondřejnicí v době šlechtických stavebníků v 16. století (1)

Se staroveským kostelem i zámekem se už čtenáři POODŘÍ seznámili v roce 2000 v článkách Libuše Dědkové (Poodří 3/2000, s. 16–17). Historie obce Staré Vsi nad Ondřejnicí a zejména jejich dvou dominant – kostela Sv. Jana Křtitele a renesančního zámku – je velmi zajímavá také z toho důvodu, že na obou jmenovaných stavbách i v interiérech dosud můžeme spatřit připomínky na jejich šlechtické zakladatele v podobě erbů, náhrobníků a nápisových desek.

Na mapě historické Moravy bylo toto území pohraniční, leželo blízko řeky Odry, která tvořila přirozenou hranici mezi Moravou a Opavským Slezskem. Území, na kterém obec vznikla, náleželo ve 12. století zeměpánu, patrně olomouckému údělnému knížeti. Poté jej získal Konrád z Plavče nebo některý z jeho předků. K državám olomouckých biskupů náležela oblast od 13. století, kdy ji koupil biskup Bruno ze Schauenburka (1245–1281) od Konrádovy vdovy a jeho dědiců. K této koupi došlo zřejmě v letech 1258–1259.

První písemná zmínka o existenci osady se nachází v tzv. závěti jmenovaného olomouckého biskupa Bruna, datované 29. 11. 1267, ve které je zmíněna ona koupě a újezd je nazýván bruneswerdský (název se užíval až do 16. století), což zřetelně poukazuje na osobu biskupa. Ves byla lokována na již existující osadě, tj. na zákupním právu, a byla dále rozšířena. Zpočátku náležela k tzv. stolním statkům olomouckého biskupství, ale později (asi v polovině 14. století) byla zahrnuta do lenního systému, kterým byly spravovány ostatní biskupské statky již od 13. století.

Bruno vytvořil na celém biskupském území hospodářský systém manských statků, tj. půdy, kterou měli v dědičném držení manové jako léno od olomouckého biskupa, jenž ale zůstal jejich vrchním vlastníkem. Bruno pocházel z hraběcího rodu Schauenburg-Holštýnského, ze severozápadního Německa. V úřadu biskupa olomouckého vyvíjel na Moravě rozsáhlou kolonizační činnost. Kromě zmíněné lokace starších osad „na zákupním právu“ (jako Staré Vsi) zakládal obce či města „na zeleném drnu“ (např. sousední

Staroveský zámek (Foto Radim Jarošek).

Brušperk). Právě díky kolonizační činnosti rozšířil majetek biskupství a posílil církevní moc na Moravě.

V 70. letech 14. století se v písemnostech objevují první biskupští manové, kteří se nazývají podle Brunswerde. Je zmiňována Větší i Menší Brunswerde, což může znamenat, že byla půda rozdělena mezi více vrchností, nebo mohlo jít o dobové rozlišení větší Staré Vsi a menší nedaleké osady zvané Košatka. Páni z Košatky jsou písemně uváděni v polovině 15. století. Do tohoto období prvních biskupských leníků (2. polovina 14. století) se klade také vznik tvrze ve Staré Vsi.

V následujících staletích patřila Stará Ves (později uváděna též Antiqua Villa, Altendorf) olomouckému biskupství a jako lenní statek ji postupně získávali různí manové: od roku 1504 do 1559 slezský rod Čepců z Belku, asi od roku 1560 Syrakovští z Pěrkova a od roku 1625 se objevuje v majetku Podstatských z Prusinovic. V letech 1853–1854 byla část staroveského dominikálu rozparcelována a prodána obyvatelům obce. V roce 1904 bylo panství zakoupeno metropolitní kapitulou olomouckého arcibiskupství. Po vzniku Československé republiky byly statky v roce 1919 zabrány. Pozemky byly nejprve pronajaty drobným pachtýřům a při první pozemkové reformě byly rozparcelovány mezi 346 nových majitelů. V roce 1924 vznikl nový současný název obce – Stará Ves nad Ondřejnicí.

Držitelé statku

Leník olomouckého biskupství ve 2. polovině 14. století měl ve Staré Vsi zřejmě své sídlo, proto se také do této doby klade vznik tvrze. První písemný doklad o její existenci pochází však až z roku 1551. Většinou se uvádí poloha tvrze na místě současného zámku, navíc měla být obehnaná vodním příkopem (snad mělo jít o typ „vodního“ hrádku). Existence takové vodní tvrze právě na místě současného zámku je vysvětlována poměrně nepříhodnou strategickou polohou stavby – zámek stojí pod mírným svahem v krajině otevřené ze všech stran. Proto měl být z bezpečnostních důvodů obehnan příkopem napájeným vodou z mlýnského náhonu vedle zámku, který byl přiváděn z blízké řeky Ondřejnice. Od tohoto náhonu byl zámecký příkop oddělen a poté vysušen už v 1. polovině 18. století.

Na základě stavebně historického průzkumu zámku, který se prováděl v dubnu roku 2000 (citován na konci článku), však existence tvrze na místě současného zámku potvrzena nebyla. Ve 14.–16. století tvrz ve Staré Vsi skutečně existovala, je doložena v pramenech, ale dosud není známá její poloha.

Roku 1559 spadl statek jako odúmrtí po posledním leníku Bohuši Čepce z Belku opět na biskupa. Noví leníci Syrakovští z Pěrkova zde založili a postavili renesanční zámek a od základů přestavěli

Pískovcové erby zakladatelů zámku nad vstupem, vlevo erb Jaroše Syrakovského z Pěrkova, vpravo erb druhé manželky Kateřiny Petřvaldské z Petřvaldu (Foto Radim Jarošek).

místní farní kostel sv. Jana Křtitele. Do konce 16. století byly Syrakovskými provedeny veškeré významnější úpravy a výzdoba zámku i kostela. Architektonická podoba renesanční stavby zámku byla výsledkem několika stavebních etap v rozmezí asi 20 let: 1560–1580. Stavbu zahájil Jaroš Syrakovský z Pěrkova se svou ženou Kateřinou Petřvaldskou z Petřvaldu, jak napovídají jejich kamenné erby nad vstupním portálem zámku.

Za Jarošova vnuka Ctibora mladšího Syrakovského z Pěrkova (1600–1620) se pro spory s poddanými zhoršily ve Staré Vsi i vztahy se současným olomouckým biskupem Františkem kardinálem

Jaroš (Jeronym) Syrakovský z Pěrkova (dřevořez z knihy B. Paprockého *Zrcadlo slavného markrabství Moravského*, Olomouc 1593).

z Dietrichsteina natolik, že mu bylo panství Stará Ves roku 1620 odňato. Roku 1625 se již v písemnostech uvádí jako vlastník nový šlechtický rod – větev svobodných pánů Podstatských z Prusinovic, konkrétně Kryštof Karel Podstatský, svobodný pán z Prusinovic, na Veselíčku, Zborovicích a Staré Vsi, nejvyšší hofrychtěř biskupa olomouckého. V roce 1779 přijal Starou Ves v léno další z členů rodu Alois hrabě Podstatský-Liechtenstein, jemuž a jeho potomkům bylo od roku 1762 dovoleno užívat hraběcí titul po matce Marii Terezii rozené hraběnce Liechtenstein-Castelcorno. Tak získala Starou Ves větev hrabat Podstatských-Liechtenstein, v jejichž majetku zůstala až do roku 1904. Protože však Podstatské měli k dispozici honosnější sídla pro stálé bydlení (např. Veselíčko), pozbyla Stará Ves své důležitosti a stala se pouze druhořadým sídlem, nejčastěji vdov po zemřelých držitelích panství, ve 2. po-

lovině 18. a v 19. století už byla jen bytem purkrabích či správců panství. Na druhé straně právě díky této vedlejší úloze byl zámek ušetřen výraznějších pozdějších přestaveb a úprav a jeho renesanční sgrafitová výzdoba zůstala ukrytá pod nánosy mladších omítek a ve 20. století byla několikrát obnovována.

Roku 1904 koupila zámek i s panstvím olomoucká metropolitní kapitula a roku 1930 se stal zámek majetkem města Moravské Ostravy. V současné době je zámek v majetku obce Stará Ves nad Ondřejnicí. V roce 1958 se stal zámek kulturní památkou a byl zapsán do celostátního Ústředního seznamu kulturních památek.

Rod Syrakovských z Pěrkova

Nejdůležitějším obdobím z hlediska stavební aktivity v obci byla stavba zámku a výstavba nového kostela ve 2. polovině 16. století, kdy panství držel rod Syrakovských z Pěrkova. Tento vladycký rod pocházel z Polska z dobřínské země, někteří polští členové rodu se psali Syrakovští z Boguslavic. Na Moravu a do Slezska přišli Syrakovští z Pěrkova v 1. polovině 16. století a usídlili se nejprve na Bruntálsku. Vlastnili například Hoštice, Dřínov, Rychaltice, Skotnici, později Starou Ves, v okolí pak Proskovice, Paskov, Zábřeh, Starou Bělou, Výškovice a další.

Erb Syrakovských je polský, zvaný Ogonczyk: ve štítu na červeném poli je bílá horní polovina střely, na jejímž konci je bílá horní polovice prstenu. V klenotu jsou dvě vztažené ruce s červenými rukávy

Znak Syrakovských z Pěrkova (z knihy M. Myslivečka *Erbovník aneb Kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě*, Praha 1993).

Znak Petřvaldských z Petřvaldu – stříbrný pán na púleném zlatomodrém poli (z knihy M. Myslivečka *Erbovník...*)

držící půl prstenu, které podle pověsti patřily panně. Příkrývadlo je červenobílé. K erbů Syrakovských z Pěrkova se váže pověst o jejich předku zemanu Petrovi, který vysvobodil z rukou nepřítele z Uher dívku ze vznešeného rodu, která k němu v zoufalství spínala ruce. Petr dívku zachránil, jejího únosce zastřelil šípem a ona mu pak jako dík věnovala půl prstenu. Tak se údajně dostala střela s půlkou prstenu do erbu a vztážené ruce s půlkou prstenu do klenotu.

Bartoloměj Paprocký ve svém *Zrcadle markrabství Moravského* (vydán v roce 1593) píše, že „z těch pánuov Syrakovských z Pěrkova vlastní bratr jménem Jeroným okolo léta páně 1530 vyslán byl na Moravu, kdežto skrze poctivé chování své v všech lásku zejskal“. Tento Jeroným nebo také Jaroš (v literatuře se uvádí obě jména) byl asi od roku 1545 úředníkem na nepřilíš vzdáleném hradě Hukvaldy, který byl tehdy jedním z významných center panství olomouckého biskupství, a později zastával dokonce úřad hukvaldského hejtmána. Jaroš (Jeroným) Syrakovský z Pěrkova získal lénem Starou Ves v roce 1560, údajně spolu s Hynkem Krušinou z Lichtenburka, ale krátce nato už je držitelem Jaroš sám.

V 60. letech zastával Jaroš úřad biskupského hejtmána na Hukvaldech a vzal si za ženu vdovu po předchozím hejtmánovi panství Elišku Zeidlicovou z Kaufunku. Zemřel 3. března 1570 a patrně byl pochován do starého dřevěného kostela. O dva roky později byla k němu pochována i Jarošova druhá manželka Kateřina Petřvaldská z Petřvaldu (†1572), se kterou Jaroš založil a nechal postavit zámek ve Staré Vsi.

Se stavbou a výzdobou zámku pokračoval po Jarošově smrti jeden z jeho tří synů, Ctibor starší, který byl nejvýznamnějším stavitelem ve Staré Vsi vůbec. Ve svém životě dosáhl poměrně vysokého postavení. Již v roce 1569 byl ve službách biskupa Viléma Prusinovského z Víckova (1565–1572) jako jeho komorník, v letech 1579 až do své smrti v roce 1600 zastával úřad nejvyššího písaře markrabství Moravského. Dále je uváděn též jako nejvyšší sudí markrabství (1580) a úředník zemského soudu (1580–1583). Starou Ves držel od roku 1572 nejprve spolu se svým bratrem Janem, který však již zřejmě v roce 1579 zemřel.

Ctiborovou první manželkou byla od roku 1573 sestra zmíněného biskupa Alena (též Alina) Prusinovská z Víckova, již vdova po Jáchymu Zoubkovi ze Zdětína (†1571). Nedlouho po Alenině smrti (6. 1. 1578) se Ctibor oženil podruhé (patrně v roce 1581) s Johankou Bruntálskou z Vrbna, dcerou „Vysoce Urozeného Pána Pana Hynka Bruntálského z Vrbna, na Bruntáli a Goldštejně, Nejvyššího Hejtmána Margkrabství Moravského, kteráž mu porodila tři Syny a jednu Dceru (...) Nejstarší Hynek, jemuž jméno dáno bylo Pana Děda jeho po Paní Mateři, jmenovaném Panu Hejtmánu. Druhému říkali Jan po Dědu z Otce, Pánu Vejvodě Lenčickém, Starostě aneb Hejtmánu Předeckým. A třetímu Ctibor,

Ctibor Syrakovský z Pěrkova (dřevořez z knihy B. Paprockého Zrcadlo...).

vlastní jméno Pána Otce jeho, Nejvyššího Písaře Margkrabství Moravského (...) Dcera téhož Pana Ctibora Syrakovského a Paní Johanky Bruntálské z Vrbna jménem Panna Aléna (...)“, jak píše znovu B. Paprocký. Prvním manželem Johanky Bruntálské z Vrbna byl Zdeněk Lev z Rožmitálu (†1580), moravský zemský hejtmán.

Ctibor za svého života rozšířil lenní statky Syrakovských (získal postupně Proskovice, Paskov, část Zábřehu, Staré Bělé a Výškovic) a také samotnou Starou Ves, kde nechal vystavět nový tzv. Zámecký dvůr a na jiném místě menší tzv. Nový dvůr. Ctibor zemřel ve Staré Vsi 8. září 1600 a byl pochován již ve zcela přestavěném farním kostele, jehož stavbu a výzdobu provedl v letech 1587–1589 se svou druhou ženou Johankou Bruntálskou.

Po smrti Ctibora staršího Syrakovského se léna Staré Vsi a vedlejších Proskovic ujal jeho mladší syn Ctibor, zatímco nejstarší syn Hynek držel Paskov. Třetí syn Jan nebyl v té době zřejmě ještě plnoletý. O dceři Aleně se v *Moravských zemských deskách* píše, že roku 1601 byla ještě svobodná. Hynek je tamtéž zmiňován jako sudí práva menšího zemského v kraji olomouckém (1608), dále připisuje věno své manželce Aleně Mašvanderovně ze Švanav (1612) a kolem roku 1610 zemřel. Jan Syrakovský z Pěrkova se ještě později objevuje v konfiskačním protokolu olomouckého biskupa Františka kardinála z Dietrichsteina z roku 1624 jako účastník stavovského povstání, a byl mu

proto odebrán veškerý majetek (například Zábřeh). Starou Ves držel v té době Ctibor mladší již sám. Ten přímým účastníkem povstání nebyl a o Starou Ves přišel shodou okolností právě v té době (roku 1620), patrně pro neshody s olomouckým biskupem Dietrichsteinem. Poté se musel ze zámku odstěhovat a se ženou Annou rozenou Bruntálskou z Vrbna bydlel dále na zmíněném menším Novém dvoru ve Staré Vsi. Někdy v roce 1630 Ctibor mladší zemřel.

Renesanční zámek

V průběhu 16. století je ve stavebnictví patrně pronikání renesance do našich zemí. Ve 2. polovině století se rozvíjí bohatá stavební činnost i na severovýchodní Moravě, jejíž města a městečka byla v té době ve velké míře soukenická. Staviteli jsou bohaté panské rody (Pernštejnové, Šelembekové), drobná manská šlechta (Syrakovští z Pěrkova), a také olomoucké biskupství, na jehož panstvích se rovněž provádějí renesanční úpravy a přestavby sídel (Hukvaldy, Slezská Ostrava, Fulnek a další). V souvislosti s rozvojem stavebnictví je také patrný příliv nových stavitelů a kameníků, především Vlachů a na území Slezska více Němců, jak dokládají soudobé městské knihy a rejstříky různých druhů.

V době, kdy byl Jaroš Syrakovský z Pěrkova biskupským úředníkem na hradě Hukvaldy (asi od roku 1545), se v letech 1550–1560 na hradě stavělo nové křídlo obytného biskupského paláce, raně renesanční. Jaroš ze své funkce úředníka zřejmě na veškeré stavební práce dohlížel (za biskupovy nepřítomnosti) a byl tedy v kontaktu s vlašskými staviteli a kameníky, kteří na Hukvaldech pracovali. Kvůli nepříznivým poměrům v olomouckém biskupství (časté střídání biskupů) v následujícím období stavební činnost na Hukvaldech ustala, a to až do nástupu Stanislava Pavlovského do funkce olomouckého biskupa v roce 1579. V tomto mezidobí se tak naskytla Jarošovi možnost využít nečinné „hukvaldské stavební hutě“ k výstavbě svého nového zámku ve Staré Vsi, jak se uvádí ve stavebně historickém průzkumu: „*Vezmeme-li ovšem v úvahu všechny okolnosti, složitou právní situaci při přejímání léna ve Staré Vsi, která se dořešila až někdy v roce 1564, i stavební činnost na Hukvaldech, kterou musel [Jaroš] řídit patrně až do roku 1565, lze stanovené údobí výstavby staroveského zámku položit spíše mezi léta 1565–1570.*”

Po Jarošově smrti zbývalo dokončit na zámecské stavbě omítky. Sgrafitovou výzdobu všech čtyř stran zámku, v té době velmi oblíbenou, nechal provést Jarošův syn Ctibor s první manželkou Alenou Prusinovskou z Víckova, což dokládají ve sgrafitu provedené erby obou manželů na pravé straně průčelí zámku v mezípatří a další sgrafitové erby Syrakovských v průčelí na věži a na boční jihozápadní straně zámku. Výzdoba zámku sgrafity je datovaná mezi léta 1574–1578.

Farní kostel Sv. Jana Křtitele

Založení kostela jistě souvisí se vznikem obce „na zákupním právu“ ve 13. století. Na biskupském území bylo obvyklé, že lokátor vyměřil na lokovaném území hned také místo pro kostel, většinou na vyvýšeném místě, a kolem něj i místo pro hřbitov.

Nový kostel na místě staršího dřevěného nechal od základů přestavět Ctibor Syrakovský z Pěrkova v letech 1587–1589 a současná podoba kostela pochází převážně z této doby. Dokladem je renesanční kamenný sdužený znak Ctibora a jeho druhé ženy Johanky Bruntálské nad portálem jižního vstupu do kostela v předsíni. Kostel nebyl v minulosti nijak zásadně upravován, kolem roku 1912 se však objevily návrhy na stavební rozšíření kostela, který již zřejmě kapacitně nevyhovoval. V korespondenci tehdejší vídeňské Centrální komise pro péči o památky (státní organizace, která od roku 1850 dbala na ochranu cenných nemovitostí později i movitých památek a pořizovala jejich soupisy) můžeme nalézt zamítavé stanovisko k veškerým návrhům na rozšíření nebo dokonce zboření kostela a postavení nového, většího. Je zřejmé, že byl kostel ve své podobě považován za historicky a umělecky cennou stavbu již v té době (kulturní památkou byl prohlášen v roce 1958).

Z pozdějších úprav kostela je důležitá výměna omítek a střež v roce 1931, která odhalila další úpravy: na místě současných oken byla nalezena zazděná

Kostel sv. Jana Křtitele v roce 2003 (Foto Zdenka Lebedová).

velká lomená okna, také byly po obou stranách vstupní západní věže nalezeny dva zazděné vchody s lomenými oblouky, zřejmě také původní, které byly vybrány na půl cihly a omítnuty, jak je zaznamenáno ve farní kronice. Zajímavé je srovnání architektonické podoby dříve dokončeného zámku a pozdějšího kostela, přestože obě stavby dokončil stejný stavebník. Zatímco zámek je renesanční stavbou s bohatou sgrafitovou, malířskou i kamenickou výzdobou, kostel byl postaven ještě v duchu doznívajících pozdní gotiky, ale už s renesančními prvky, což ale bylo v českých zemích v 16. století obvyklé. Gotické tvarosloví má například křížová žebrová klenba v presbytáři, naopak poněkud širší dispozice lodi připomíná stavby renesanční.

Exteriér kostela

Stavba kostela je orientovaná, což je nejrozšířenější poloha všech katolických kostelů, tak že průčelí se vstupem směřuje k západu a konec presbytáře s oltářem k východu. V průčelí této podélné stavby je představená čtyřpatrová kvadratická věž. Je zastřešena čtyřbokou zvonovou střechou s lucernou, zakončenou osmibokou jehlancovou stříškou. Hlavní loď má vysokou sedlovou střechu se sanktusníkem (štíhlou věžičkou na hřebenu střechy) a střecha presbytáře je obdobná, ukončená na východě trojbokou valbou. Stavbu podpírají obdélné opěráky, které mají armovaná nároží stejně jako věž v průčelí (v současnosti odlišená barevnou omítkou). Pět je jich kolem presbytáře a čtyři na každé straně lodi. Na širokou loď navazující presbytář má trojboký závěr a tři z pěti stěn presbytáře jsou prolomeny půlkruhovými okny. Chybí okno ve středním poli závěru za oltářem a na levé boční straně, kde je vchod do sakristie. Pod mírně vyvýšeným presbytářem je malá krypta s trojbokým závěrem, na který navazuje závěr presbytáře. V kryptě byli pohřbeni zakladatelé kostela, jak je patrné z nápisových desek na epitafu, umístěném na epištolní straně v presbytáři. Dnes je krypta prázdná.

Do kostela vedou v současné době čtyři vchody: hlavní v západním průčelí s kamenným lomeným portálem vede do předsíně pod věží. Jižním, novodobě obdélným, se vstupuje do malé předsíně (vznikla v roce 1840) a z ní lomeným kamenným portálem obklopeným renesanční edikulou (nástavcem) dále do lodi kostela. Vlevo od něj je menší vchod se schody na kůr. Na severní straně je další vchod do sakristie obdélného půdorysu. Součástí úprav kostela v roce 1931 bylo také pořízení kopie poškozené pamětní desky z roku 1591, umístěné nad hlavním západním vchodem do kostela, na níž je latinský nápis, vyrytý do kamene majuskulní kapitálou:

ANNO 1589 GENEROSUS AC STRENUUS MILES TIBURTIVS/
SYRAKOWSKI Â PIERKOV COMES DE ANTIQUA VILLA/
ET PASKOVIO SUPREMUS NOTARIUS MARCHIONATUS MORAVIAE/

ECCLESIAM HANC AEDIFICAVIT AD LAUDEM ET/
GLORIAM DEI ET SANCTI JOANNIS BAPTISTAE/
QUAM REVERENDISSIMUS AC ILUSTRISSIMUS PRAENOBILIS/
DOMINUS DOMINUS STANISLAUS PAWLOWSKI DEI &/
APOSTOLICAE SEDIS GRATIA EPISKOPUS OLOMUCENSIS/
REGALIS CAPELLAE BOHEMIAE COMES & SVAE CAESAREAE/
SACRAE MAJESTATIS CONSILIARIUS CONSECRAVIT/
DOMINICA MISERICORDIAE XXVIII APRILIS ANNO MDLXXXI.

Volně přeloženo:

Léta 1589 urozený a statečný voják Tiburtius [Ctibor] Syrakovský z Pěrkova, hrabě (dvořan) ze Staré Vsi a Paskova, nejvyšší písař markrabství Moravského tento chrám vystavěl k chvále a slávě Boží a sv. Jana Křtitele, jak [jej] posvětil nejúctyhodnější a nejvýznamnější, přeurozený Pán, pan Stanislav Pavlovský, z milosti Boží apoštolského sídla biskup olomoucký, hrabě královské kaple české a rádce Jeho císařské svaté vznešenosti.

Neděle milosrdenství 28. dubna léta 1591.

Pod deskou je dvouřádkový nápis kapitálou: *Tato pamětní deska byla zasazena roku 1931 při opravě kostela jako kopie původního úplně sešlého nápisu. A na tomto místě, před pamětní deskou připomínající vysvěcení kostela olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským v roce 1591, se nyní zastavíme, abychom v příštím pokračování vešli do kostela, který je uvnitř vyzdoben například nástěnnou malbou nebo pískovcovými náhrobníky, připomínajícími jednotlivé členy rodiny Syrakovských z Pěrkova.*

Zdenka Gläserová Lebedová, Drahoraz

Literatura, prameny a jiné zdroje:

- Kolektiv (1969): *Brušperk město nikoliv nejmenší. Olomouc.*
Křibíková Jaroslava (1999): *Renesanční architektura a sochařská tvorba na severu Moravy ve vztahu k některým šlechtickým rodům. Diplomová práce. PF UP v Olomouci.*
Paprocký Bartoloměj, z Hlohol a Paprocke Woły, *Zrcadlo slavného markrabství Moravského. Olomouc 1593, listy CCLXVII–CCLXXVIII, Grůza Antonín, Dědková Libuše, Goryczková Naďa, Stavebně historický průzkum zámku Staré Vsi nad Ondřejnicí. 4/2000, s. 12–74 (uložen na NPÚ ú. o. p. v Ostravě).*
Moravské zemské desky 1567–1642, III, kraj olomoucký. Praha 1953.
<http://www.staraves.cz>

Ochotnické divadlo v Proskovicích

Historie

Ochotnické divadlo v naší obci začalo svou existenci v roce 1897, kdy Sbor dobrovolných hasičů (SDH), který byl založen v roce 1886, nacvičil v období masopustu veselohru Hluchý podomek. Režisérem byl Josef Matěj.

Opona byla sestavena z ložních prostěradel a ve hře hráli: Karel Sýkora, František Sýkora, Alfons Balcar, Alois Matěj, Marie Lyčková, Marie Paličková a František Matěj, který hrál ženskou úlohu „pro nedostatek ženských sil“. Provedení nebylo valné úrovně, ale lidem se představení líbilo, píše kronikář.

Do té doby, ale i na počátku 20. století, hrávaly divadelní představení v Proskovicích jen kočovné společnosti. Byly to převážně divadelní hry s biblickou tematikou, podle zápisu učitele Václava Lýska hry „Ukřižování Krista Pána“ a „Legenda o sv. Jenověře“ byly odehrány v hostinci u Hlaváčů (dnes Penzion Florián).

Rok 1907 – divadelní představení hrála Dělnická tělocvičná jednota a vzdělávací divadelní kroužek Vlastimil. Jejich názvy však nejsou v kronikách uvedeny.

Rok 1912 – Josef Urbánek nacvičil první divadelní představení se členy TJ Sokol a Národní jednoty. Byla to hra „Smír“ od Otakara Pospíšila, kterou se hráli v hostinci u Durčáků na jevišti Národní jednoty (opět dnešní Penzion Florián, ale tehdy už patřil jinému majiteli). V sokolské kronice stojí, že představení mělo úspěch morální i finanční.

TJ Sokol se hrála šest divadelních představení v hostinci U Matěje ve Staré Bělé, protože v sálu hostince U Durčáků bylo málo místa. Byly to „Márinka Válková“ a „Poupě! (Svoboda), „Otec“ a „Emigrant“ (A. Jirásek), „V sudu Diogenově“ (J. Vrchlický) a opereta „Prodaná láska“. Sokolovna v Proskovicích byla otevřena až 4. 6. 1927, do té doby se cvičilo v sále U Matěje.

Rok 1914 – se hrála TJ Sokol s Národní jednotou jedno představení, není však uvedeno jaké. Dne 6. 1. 1914 předvedli žáci proskovické školy v hostinci U Matěje ve Staré Bělé pohádku „Krkonoš“ a v prosinci pak divadelní představení „Mikuláš“.

Rok 1915 – 31. 1. jednoaktovka „Sokolská láska“ v hostinci u Durčáků. Režie V. Lýsek

6. 6. 1915 – členové TJ Sokol a Národní jednota vystoupili s divadelní hrou „Karel Havlíček Borovský“, opět se hrálo u Durčáků. Režii měl V. Lýsek.

Rok 1916 – „Lešetínský kovář“ (Tomáš Hubený) a „Michel a komp“. Režie V. Lýsek.

Rok 1917 – „Lešetínský kovář“ (repríza), v hostinci U Matěje nedostala TJ Sokol povolení hrát, proto bylo představení se hráno u Durčáků. Výtěžek z představení činil 184,40 Kč. Režie V. Lýsek

Rok 1919 – „Pasekáři“ od F. S. Tůmy, nacvičila TJ Sokol s Národní jednotou. V listopadu 1919 se hrála hra „Smír“ od Otakara Pospíšila. Režie V. Lýsek.

Rok 1921 – žáci předvedli dvě představení „Honza v zakletém zámku“. Režie V. Lýsek.

V srpnu 1921 byla se hrála členy TJ Sokol dvě představení „Otec“ a „Kolébka“ Aloise Jiráka (režie V. Lýsek). Hrání se v Janšově dole za hřbitovem, v kronice je zmínka o tom, že se musely přes noc hlídat kulisy.

19. 9. 1921 DTJ vystoupila se hrou „Cikánština pomsta“. Stejně datum měla TJ Sokol stanovené pro Jiráskovu hru „Kolébka“. Václav Lýsek tehdy zajistil změnu termínu, aby nevznikly zbytečné nepříjemnosti mezi DTJ a TJ Sokol. „Kolébka“ byla odehrána 26. 9. 1921 v přírodě za krásného počasí a „s úspěchem morálním i finančním“, jak se tehdy říkalo.

Rok 1922 – v únoru byla s velkým úspěchem provedena hra „Paní Retigová“, režie V. Lýsek.

V roce 1923 bylo odehráno šest divadelních představení, z toho čtyřikrát „Jan Výrava“ od V. K. Klicperry v Janšově dole, tentokrát už v blízkosti školy, kam se snadno dostali i přespolní diváci. Režisérem byl opět Václav Lýsek.

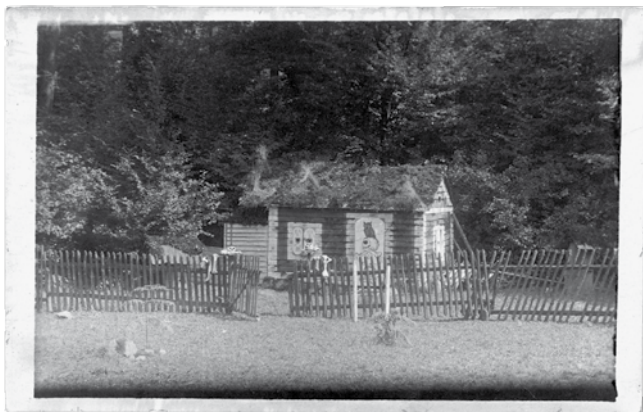
Jan Výrava – divadlo v přírodě.

Pózující herci ze hry Jan Výrava.

V. Lýsek pečlivě vybíral představitele rolí, pro hry v přírodním prostředí musel dát přednost silným hlasům, dbal rovněž na správnou artikulaci, spisovný jazyk, pro věrohodnost příběhu navštěvoval původní místa děje, postaral se o originální kroje. Velký zájem diváků místních i přespolních, úspěšná provedení divadelních her, výkony herců – to vše byla zásluha jeho odborného vedení. Dvakrát bylo v roce 1923 sehráno pohádkové drama „Potopený zvon“ Gerharta Hauptmana (režie V. Lýsek, překlad Fr. S. Procházka).

Kulisy ze hry Potopený zvon.

Divadelní zkoušky a zkoušky pěveckého sboru probíhaly tehdy u starosty Sokola Josefa Matěje, kam byl převezen klavír i knihovna z hostince U Hlaváčů (později U Durčáků).

Rok 1924 – šest divadelních představení: v přírodě hra „Jánošík“, která měla velký úspěch a byla proto třikrát reprízována (autor Jiří Mahen, režie V. Lýsek).

Hra Jánošík, momentka ze 3. jednání.

DTJ hrála r. 1924 v přírodě hru „Vojnarka“ od Aloise Jirásky. V sokolské kronice se objevuje zápis, že jejich výkon nebyl tak dobrý, neměli k tomu vlohy. Režii měl František Matěj.

Rok 1926 – celkem 10 představení: 23. 5. „Rohovín čtverrohý“ a „Veselohra na mostě“ V. K. Klicperry (každé představení čtyřikrát), „Fidlovačka“ J. K. Tyla – 15. 8. a 22. 8. – představení se hrálo

v přírodě, u příležitosti položení pamětního kamene Sokolovny. Mistrné provedení, špatné počasí. Režie V. Lýsek.

Rok 1927 – představení: „Josef Kajetán Tyl“ (6. 6.), režie Jaroslav Matěj (představení mělo málo diváků). V přírodě hra „Jánošík“ a v sále „Grand hotel Nevada“ (režie V. Lýsek). Každé představení mělo jednu reprízu.

Rok 1928 – celkem deset představení: hrála se hra „Premiéra na vsi“ od Jos. Šmahy a „Husité“ od Dvořáka (obě v přírodě, jedenkrát ve Staříči, každé představení mělo pět provedení).

Rok 1929 – pět představení – „Cáčorka“ (Ziegloserová), 3. 3., „Dědečkovy housle“ (Rudolf) 31. 3., „Na letním bytě“ (J. Štolba) 30. 6. (v přírodě), „Ach, ta láska“ (J. Štolba) 8. 9. (v přírodě) a „Panstvo na zámku“ (Pitnerová) 25. 12. Režii her měl Jaroslav Matěj.

Rok 1930 – jedenáct představení, šlo o reprízy repertoáru r. 1929.

Rok 1931 – sedm představení. V tomto roce byla provedena elektrifikace obce, elektrické osvětlení prospělo provozování divadla.

Rok 1932 – pět představení, TJ Sokol zařizuje divadelní zátiší u Sokolovny místo Janšova dolu. Režii měl Felix Lyčka.

Rok 1933 – pět představení.

Rok 1934 – tři představení: „Pasekáři“ Fr. Sokola Tůmy se hráli na statku Fr. Sýkory a dvakrát hra „Maryša“ (A. a V. Mrštíkovi).

Maryša – na dvoře u Sýkorů.

Rok 1936 – 25. 2. v Sokolovně hra „Helmice bez poskvrny“, režie Zd. Slatinská, 26. 7. v přírodě představení „V černé roklí“, členové SDH 1. 8. hra „První čeští hasiči na Ostravsku“, autorem byl Rudolf Skácel z Brušperka.

Rok 1945 – 28. 9. představení „Lod“ – mládež Lidové strany.

Rok 1946 – SDH: 13. 7. hra „První čeští hasiči na Ostravsku“ od R. Skácela, „Soucit“ Fr. Sokola Tůmy, „Perly panny Serafinky“ R. Piskáčka. Dále byly sehrány hry „Princezna z cirkusu“ (není uvedeno, který spolek nacvičil), „Lod“ a „Vypůjčená panímáma“ (Lidová strana) a „Pasekáři“ Fr. S. Tůmy (TJ Sokol).

Rok 1947 – 16. 3. „Charleyová teta“, Jevan Brandon Thomas (Lidová strana), 30. 3. „Pod tíhou podezření“ (SDH), 6. 4. „Ta naša Maňa“ (DTJ), 11. 5. „Judicie“ (TJ Sokol), 22. 6. „Úsměvy a kordy“ (Lidová strana), 20. 12. „Vánoční hrad“ (školní děti), 25. 12. „Vesnický zrádce“, R. Branald (TJ Sokol), 26. 12. „Na letním bytě“, J. Štolba a 31. 12. pásmo jednoaktových her (TJ Sokol). Provedení těchto divadelních her mělo velmi dobrý morální i finanční výsledek, jak píše kronikář.

Rok 1948 – 28. 4. „Domov“ (DTJ).

Rok 1949 – 2. 4. „Noc na Karlštejně“ J. Vrchlického (divadelní spolek Vlastimil), režie Boh. Palička. Hrál se v Sokolovně před zcela zaplněným sálem. Dne 10. 4. „Poslední muž“ F. K. Svo-

body (TJ Sokol, režie Oldřich Novák) a 12. 10. pásmo písní „Hašlerův večer“ – div. spolek Vlastimil, režie Boh. Palička. Bylo tehdy prodáno 678 vstupenek a sál U Psoty byl nabitý, dveře do šenku a okna otevřená, účinkovalo 42 lidí, reprízy ve Staré Vsi, Staré Bělé, Mar. Horách, Košatce, Příboře a Brušperku.

Rok 1956 – hra „První čeští hasiči na Ostravsku“ – SDH, režie VI. Matěj.

Rok 1959 – „Dům kočky Modročky“ – žáci místní školy, režie V. Kratochvíl.

Rok 1962 – „Bílá nemoc“ K. Čapka nacvičila TJ Sokol, hra však nebyla z technických důvodů provedena.

Rok 1964 – „Svatba sňatkového podvodníka“ Oldřicha Daňka, konverzační komedie o lidských vztazích a morálce. Hráli – Kazimír Matěj, Jitka Sýkorová, Marcela Balcarová, Jana Foltová, Zdeňka Kašpárková, Eva Rábllová, Zdeněk Jaroš, Jiří Lyčka a Jaroslav Kadlec. Úspěšná hra se třemi reprízami, v sále U Psoty. Hudební improvizace Jiří Madusiok, režie Kazimír Matěj.

Rok 1966 – 16. 7. „První čeští hasiči na Ostravsku“, SDH, režie VI. Matěj. Ve hře vystupovalo 40 lidí, měla velký úspěch, třikrát v Proskovicích a třikrát ve Staré Vsi nad Ondřejnicí.

Rok 1968 – „První čeští hasiči na Ostravsku“ (SDH, režie VI. Matěj), „Hašlerův večer“ (30. 6.), režie Oldřich Borovec, zpěvy Jaroslav Slatinský,

První čeští hasiči na Ostravsku v podání proskovických ochotníků.

hudba Josef Borovec, pásmo bylo provedeno v KD ve Staré Bělé, 27. 10. v Proskovicích U Psoty, pak ve Výškovcích a Košatce. Hašlerovy večery měly opět velký úspěch.

Rok 1969 – „Jak se žilo za 1. republiky“, autor i režisér Vladimír Matěj, OB Proskovice.

Rok 1971 – „Úsměvy a kordy“, režie Boh. Gelnar, OB Proskovice.

Rok 1973 – „Stříbrná studánka“, školní děti, sehraáno v Sokolovně za režijního vedení Bohumila Gelnara.

Rok 1973 – „Hadrián z Římsu“, režie B. Gelnar, představení nebylo z technických důvodů provedeno.

Kdo nacvičoval divadelní představení do r. 1973?

V Proskovicích neexistoval v minulosti stabilní ochotnický soubor, divadlo měly zájem hrát spolky – Sbor dobrovolných hasičů, TJ Sokol, Dělnická tělovýchovná jednota, vzdělávací a divadelní kroužek Vlastimil, Národní jednota. Po osvobození v roce 1945 se zapojila do divadelní činnosti i Lidová strana.

Jednotlivé divadelní hry, nacvičované šesti organizacemi, mohly zaměstnat herectvím téměř polovinu vesnice. Mezi spolky byla podle zápisů z kronik značná revnivost, každý chtěl být dobrý. Když ale pomíneme nezdravou ctižádost a dáme přednost důležitým a ušlechtilým úmyslům, musíme uznat, že Proskovičtí měli k ochotnickému divadlu vřelý vztah. Nejenže se divadlem sami bavili, ale připravovali skvělou zábavu a umělecké zážitky také svým divákům. Herecká obsazení her se nedochovala, jen Václav Lýsek se ve svých vzpomínkách o některých významných osobnostech zmiňuje: učitelka Ludmila Jarošová byla zkušená herečka a režisérka, Vladimír Matěj hrál charakterní role, Alois Borovec role milovníků a Josef Sýkora byl komikem.

Kde se hrálo?

Prvním divadelním sálem byl sálek v prvním patře hostince U Hlaváča, později U Durčáků (dnes Penzion Florián). Zajímavostí je, že i v pozdější době, když byl majitelem p. Rygulský se pořádaly v těchto prostorách menší kulturní podniky, např. Pochovávaní basy, Josefské zábavy, turnaje kuželkářů atd.

Někdy bylo k divadelní produkci využito hostince U Strakoša – dříve stará škola, dnes Obecní dům s poštou (říkalo se Psotinec). Než byla postavena v r. 1927 Sokolovna, hrálo se na jevišti hostince U Matěje – na křižovatce ve Staré Bělé.

Dalším divadelním sálem se později od r. 1927 stal sál hostince U Psoty. Postavil jej Václav Psota, který byl nejen hostinským, ale především obdivoval umění, měl vztah ke cvičení, uznával činorodost, a proto podporoval veškeré aktivity

občanů jako cvičení DTJ, divadelní představení, hudební večery, taneční zábavy, přednášky atd.

Postavením Sokolovny vznikl další kulturní stánek. V Sokolovně se především cvičilo, ale TJ Sokol zde pořádala své tělovýchovné akademie, divadelní představení, taneční zábavy a plesy. V Sokolovně i U Psoty bylo jeviště s horizontem, oponou, propadlištěm i orchestřištěm.

Pro přírodní divadlo byl nejdříve vybrán Janšův důl za hřbitovem, odlehlé místo, kde se přes noc musely hlídat kulisy a kam muselo obecnstvo obtížně docházet. Proto byl pak vybrán Janšův důl poblíž školy. TJ Sokol z praktických důvodů připravila pro hraní divadla i prostor pod hřištěm u Sokolovny.

Pro letní provedení některých her propůjčili svůj dvůr František Sýkora a Bernard Sýkora – hospodáři z horního konce Proskovic. Jevišťem býval prostor ohraničený stěnami postavenými z balíků slámy. Pokud byl součástí divadla i jiných kulturních akcí tanec, ujímal se této role „stryk Vlada“ – Vladimír Matěj, který nadšeně až do smrti učil děti i dospělé Českou besedu. Ta se s úspěchem tančila „Pod lipami“ za kravínem, U Psoty na zahradě, v Sokolovně na hřišti i v sálech.

Režiséři

Josef Matěj – kovář z Vítkovických železáren, František Matěj – vetešník, Jan Škarda – učitel z Přívozu, nacvičoval jen o prázdninách, Zdeňka Slatinská – v domácnosti, Ludmila Jarošová – učitelka, Felix Lyčka – Judita – dělník, Josef Urbánek – učitel, Václav Kratochvíl – učitel, Václav Lýsek – učitel, Václav Matěj – dělník Mor. chem závodů, Jaroslav Matěj – učitel, Kazimír Matěj – technik, Bohumil Palička – technik, Oldřich Borovec – technik, Josef Matěj – finanční stráž, Bohumil Gelnar – dělník.

Krátce ke sborovému zpěvu

Obyvatelé Proskovic byli odjakživa velice zpěvní a v mnohých divadelních hrách bylo krásných, zvukných hlasů využito.

První smíšený pěvecký sbor založil Václav Lýsek, o dvanáct let starší bratr známého sbormistra Františka Lýska. S tímto sborem jsou spjaty počátky činnosti TJ Sokol. V r. 1928 byl smíšený sbor rozdělen na mužský a ženský. Václav pak předal sbormistrování mladšímu bratru Františkovi.

Od r. 1950 se sborovému zpěvu věnoval Jaroslav Slatinský. Převzal po Františku Klusovi vedení kostelního sboru a zároveň založil smíšený sbor mládeže.

V 60. a 70. letech dosáhl velmi dobré úrovně ženský sbor, který podle potřeby býval doplňován mužskými hlasy na smíšený sbor. Dne 23. 10. 1971 se konal v Proskovicích Festival sborového zpěvu. Pořadatelem byla Okresní rada zájmové umělecké činnosti a Osvětová beseda Proskovice. Festivalu

se zúčastnil polský smíšený sbor Hutník z Třince, lašský smíšený sbor OB Baška, mužský sbor Smetana z Frýdku-Místku a proskovický smíšený sbor. Celkem vystoupilo 170 účinkujících a přítomna byla i televize.

V roce 1967 byl na krátký čas sbormistrem Jaromír Chvostek – učitel ze Staré Vsi nad Ondřejnicí, který se zúčastnil s ženským sborem přehlídky pěveckých sborů Severomoravského kraje ve Staré Bělé a zrealizoval i rozhlasovou nahrávku v Českém rozhlase Ostrava.

Hudba

V Proskovicích má dlouhodobou tradici hlavně dechová hudba. Po otevření hostince U Psoty v roce 1927 nastaly lepší podmínky pro zkoušení i lepší uplatnění hudby. František Lýsek tehdy vedl tzv. trubačský sbor, který vystupoval při slavnostních příležitostech v obci.

Pak začala svou činnost dechovka pod vedením Josefa Borovce st. Bylo založeno Odborové sdružení hudební v republice Československé, odbočka Proskovice, kde hráli muzikanti ze Staré Vsi nad Ondřejnicí, Staré Bělé, Výškovic, Nové Bělé a Krmelína.

Zachovala se evidence muzikantů, kde jsou uvedeny i hudební nástroje na které hráli. Objevuje se i fagot, lesní roh, housle, flétny a akordeon; nástroje, kterých bývalo často využito v komorních sestavách pro doprovody v divadelních hrách.

V 50. letech se ujal vedení Josef Borovec ml. a vznikla i taneční hudba, která se uplatnila hlavně na estrádních večerech.

Slavnými konferenciéry 60. a 70. let byli Jar. Stonišová, Vladimír Matěj, Jitka Sýkorová a Karla Kaločová. Estrádní večery a některé koncerty se dochovaly ve zvukových záznamech (jsou uloženy na CD v archivu obce).

Současnost

1. Jarkovská divadelní společnost

Myšlenka obnovit divadelní činnost v Proskovicích napadala mnohé milovníky ochotnického divadla, ale stále chyběla výrazná osobnost, která by ji zrealizovala.

Stalo se tak až v roce 2002 jedné deštivé noci někdy v listopadu v Jeseníkách, kde pár kamarádů z Jarkovské ulice trávil nevydařený turistický víkend. Došlo v družné zábavě k přísaze, že do roka založí v Proskovicích divadlo. „Vydrželi jsme u toho ale jen já a Robert Kolek. Pak se přidal Daniel David,“ říká Karel Franczyk. K zakládajícím členům, nově přistěhovalým do Proskovic, se přidali proskovičtí rodáci, kteří komediální nadání a schopnosti podědili po předcích – Pavel Matěj, František a Jan Grygarovi, Veronika Kužmová-

-Dostálová, David Lyčka, David Michálek a později další. Tak byla r. 2003 založena První Jarkovská divadelní společnost, která působí v rámci TJ Sokol Proskovice.

Domovskou scénou společnosti je Sokolovna.

Vedoucím společnosti je Karel Franczyk, který píše už od dětství povídky a drobné literární formy a připravuje scénáře vybraných divadelních her a hraje divadlo.

Karel Franczyk, vedoucí souboru.

Repertoár

Rok 2003 – „Maryša“, námět A. a V. Mrštíkové

Rok 2004 – „Pravdivý příběh o Romeovi a Julii“, námět W. Shakespeare

Rok 2005 – „Faust aneb konec iluzí o lidském charakteru“, námět J. W. Goethe

Rok 2006 – „S tvou dcerou ne“, námět Ant. Procházka

Rok 2007 – „Limonádový Joe“, námět J. Brdečka

Rok 2008 – „Hrátky s čertem“, námět J. Drda

Scénáře her Karel Franczyk a režie Tomáš Matlenga.

Všechna představení měla premiéru v Sokolovně, každé mělo dvě až čtyři reprízy a Limonádový Joe se hrál i v KD Akord v Ostravě-Zábřehu.

Pro sezónu 2009/2010 připravuje 1. JDS satirickou komedii N. V. Gogola „Revizor“. Další informace lze získat na webové adrese www.1jds.cz.

Členové 1. Jarkovské divadelní společnosti

Ze hry Limonádový Joe.

Daniel David, Zdeněk Dostál, Veronika Dostálová, Eva Ertlová, Zdeňka Filipovská, Karel Franczyk, Václav Franczyk, František Grygar, Jan Grygar, Věra Grygarová, Pavel Kolár, Robert Kolek, Zuzana Koudelková, Pavel Matěj, Tomáš Matlenga, David Michálek, David Ovčačík a Eva Petrůjová.

Členové společnosti nejen hrají divadlo, ale podle schopností a možností se starají také o technickou stránku představení – scénu, kulisy, rekvizity atd.,

rovněž zajišťují organizaci – propagaci, vstupenky, přípravu sálu. O kostýmy, masky a líčení se pravidelně stará Ivana Matějová.

Divadelní soubor funguje jako dobrá parta. Zkouší od září každý týden ve středu, do roku 2008 to bylo jen v Sokolovně; v roce 2009 probíhají čtené zkoušky v Kavárničce Pod Hůrkou.

Všichni hrají s velkým nasazením, herecké výkony představitelů hlavních i vedlejších rolí jsou strhující, i proto je návštěvnost představení vysoká. Příznivců 1. JDS přibývá, domácích i přespolních, a to je dobré znamení do budoucna.

Závěr

Fakta o historii ochotnického divadla v naší obci jsem získala prostudováním obecní, hasičské, sokolské a školní kroniky. Některé údaje pochází z rodinného archivu Libora Lýska, synovce Václava a Františka Lýskových.

Informace o Jarkovské div. společnosti mi poskytl Tomáš Matlenga – režisér JDS a Karel Franczyk – vedoucí společnosti. Doplňující informace mi předala Zdeňka Andrlová (Kašpárková) a fotografie Věra Huvarová (Adámková).

Všem děkuji za pomoc a spolupráci.

Marie Matějová, Proskovice

Členové souboru (Faust aneb konec iluzí o lidském charakteru).

Ochotnické divadlo ve Studénce

3. část (1963–1989)

V místní části Studénka činnost amatérského divadelního souboru v roce **1963** končí, ale v m. č. Butovice soubory Závodního klubu (dále ZK) Vagonky ve své aktivitě pokračují, a to provedením představení pro dospělé „Kašpar, Melichar a Baltazar“, což byla komedie od Jana Šellé (pseudonym herce Jindřicha Plachty). Hra byla nastudována ve dvou hereckých alternacích za režie Miroslava Černého. První nastudování bylo sehráno 13., 15. a 17. února na scéně ZK a dále pak 20. 2. v Libhošti na okresní soutěžní přehlídce. Druhé nastudování se uskutečnilo 30. 3. a 3. 4. v ZK, 15. 4. v Pustějově a 11. 5. v Kujavách. V této inscenaci účinkovali: Jiřina Karmazínová, Marie Kosová, Anna Součková, Ladislava Závorková, Josef Bönisch, Ing. Bohumil Hušek, Bohumil Svoboda a Miroslav Černý.

Vedle toho byla souběžně nastudována pohádka Míly Melanové „Popelka“ určená pro dětského diváka. Ve hře režírované tehdejší pracovníci ZK Marií Kosovou účinkovali v hlavních rolích: Klotilda – Marie Kosová, Rézinka – Jarmila Bražinová, Popelka – Ivana Navrátilová, babička – Jiřina Karmazínová, princ – Václav Skařupa (alternace Otakar Pavlica), hrabě – Josef Bönisch, Marcipánek – Jiří Pochyla, hospodský – Jiří Měch a Pepíček Nemluva – Eduard Brudný. V dalších rolích pak ještě hráli: Alois Cypris, Ludvík Matiasko, Leo Spurný, Bedřich Kohoutek, Soňa Urbanová, Vlasta Grossová, Marie Grossová, Helena Bémová a Soňa Šmudlová. Hudbu složil a na klavír doprovázel ředitel LŠU ve Studénce Miloš Macan. Scénu navrhli a zhotovili Bohuslav Koval a František Čech, inspicienti Ludmila Belavá a František Chrobák. Premiéra se konala 15. 2. 1963 v ZK, reprízy 17. 2. v Pustějově a 20. 2. v Libhošti na tamější okresní divadelní přehlídce.

V roce **1964** soubor ZK Vagonky nastudoval opět dvě hry. Dne 29. dubna mělo premiéru drama R. Jefferse „Medea“ (režie Stanislav Macek, scéna František Čech a Boleslav Kvapil, inspicient Vlasta Čechová). Reprízy se konaly 24. 5. v Libhošti a 29. 5. v Mošnově ve vojenském kulturním domě. Tato dramaticky náročná hra o lidských vztazích na pozadí antického příběhu z Korintu byla členy souboru díky jejich hereckým zkušenostem zvládnuta v optimální míře a byla proto porotou okresní divadelní přehlídky v Libhošti právem oceněna putovním pohárem jako nejlepší inscenace s vysokou uměleckou úrovní a několika představitelům byla udělena i herecká ocenění. Sluší se tedy připomenout herecké obsazení hry. Medeu hrála Jarmila Hurníková (alter. Růžena Šrotová), Kreón – Ladislav Grossmann, Iason – Ing. Bohumil Hušek (alter. Pavel Prokop), Aegaeus – Václav Satek, chůva – Vlasta Holubová, vychovatel – Bohumil

Svoboda, otrok – Pavel Prokop (alter. Ing. B. Hušek), korintské ženy – Jarmila Bražinová, Alena Vavrošová, Soňa Šmudlová, Medeiny děti – Jan a Petr Mackovi.

Druhou inscenací jiného žánru byla kabaretní komedie maďarského autora Janose Erdödyho „Červené papuče“, která svou kritikou byla komediálním způsobem zaměřena proti pomluvám a všemu, co je doprovází. Na tvorbě inscenace se podíleli: režie Marie Kosová, hudba Miloš Macan, scéna Ing. Bohumil Hušek a František Čech, inspicient Ludmila Belavá, líčení Lad. Liška. Jednotlivé postavy hráli: Ing. Karla Šarkána – Josef Bönisch, jeho manželku Dášu – Jarmila Bražinová, sekretářku Mici – Alena Vavrošová, Václava Komára – Pavel Homola, vedoucího Bohušického – Václav Satek, Blaženu Fousovou – Vlasta Holubová, ředitele Kabeleho – Svatopluk Karmazín, sekretářku Matějovou – Jiřina Karmazínová, zřízence – Ladislav Grossmann, předsedu – Bohumil Svoboda, tetu Máru – Marie Kosová, písařky – Jana Holubová, Vlasta Čechová, Mir. Hradská, novinářku – Věra Minstrová, reportéry – Miroslav Černý, František Chrobák, Josef Střelecký a vedoucí osobního oddělení – Ing. Bohumil Hušek.

Divácky úspěšná inscenace s premiérou 6. a 7. 12. v ZK měla reprízy 2. 1. 1965 ve vojenském kulturním klubu v Mošnově, 9. 3. ve Studénce I. a 16. 3. ve Štramberku v rámci tehdejších Štramberských úterků pořádaných ZK ROH Kotouč Štramberk.

Divadelní soubor ZK klubu Vagonka – Červené papuče. Zleva Vlasta Holubová, Svatopluk Karmazín, Václav Satek, Jiřina Karmazínová, Pavel Homola.

V roce **1965** byla souborem ZK nastudována jen jedna hra. Bylo to drama západoněmeckého dramatika Clause Hubalka „Lázeňská sezona – Hodina Antigony“. Premiéra proběhla 15. 3. v ZK Vagonky, repríza 26. 3. na okresní přehlídce v Libhošti. Hlavní téma hry bylo postaveno na konfliktu jednotlivce (Antigony) se společností a na myšlence, že odhalovat zlo, ať je páchá

kdokoliv a kdykoliv, má být morální zásadou každého jednotlivce. Přesvědčivostí hereckých interpretací a tehdejší jinotajnou aktuálností získala tato hra na okresní přehlídce ze sedmi zúčastněných souborů druhé místo; cenu za nejlepší režii a za nejlepší ztvárnění hereckých rolí obdrželi Václav Satek, Jarmila Bražinová-Hušková a Jarmila Hurníková.

V jednotlivých rolích hráli: Antigonu – Jarmila Bražinová-Hušková, Isménu – Jarmila Hurníková, Kreona – Václav Satek, Haimona – Pavel Homola, náčelníka policie – Bohumil Svoboda, dr. Theiresiase – Josef Bönisch, ošetřovatele – Ladislav Grossmann, Svat. Karmazín, autora – Ing. Bohumil Hušek, režie a scénografie Stanislav Macek, světla František Čech, inspicient Vlasta Čechová.

K této okresní divadelní přehlídce se váže ještě jedna zajímavost. Divadelní soubor Klubu pracujících z Příbora na ní uvedl tehdy ještě u ochotníků ne příliš známou hru Václava Havla „Zahradní slavnost“. Hra u tamějších diváků nenalezla pochopení a v anketě velký počet přítomných vyjádřil své nespokojení. Odbornou porotou však byla velmi příznivě hodnocena pro svou velmi dobrou inscenační úroveň.

V roce **1966** byla jedinou inscenací souboru ZK maďarská komedie Miklóse Gyafárse „Nanebevzetí plukovníka Heiliga“, režie Mir. Černý, návrh scény Stanislav Macek, Boleslav Kvapil, realizace Ing. Bohumil Hušek, Lad. Grossmann, Otakar Pavlica, klavírní doprovod Rudolf Rozehnal, líčení Mir. Šťastný, inspicient Ludmila Belavá. Premiéra se uskutečnila 28. 1. v ZK Vagonky, tamtéž i repríza 8. 3., další reprízy pak proběhly 12. 3. v Tisku, 13. 3. v Bravanticích, 27. 3. v Lubojatech a 28. 3. v Libhošti na okresní přehlídce. Zde měla k inscenaci porota připomínky týkající se ujednocení inscenačního záměru, nejednotnosti celkového vyznění do několika různorodých žánrových poloh, nepřesvědčivosti komparsních scén a výtvarné nejednotnosti scénografie. Přesto byly shledány velmi dobré interpretace řady rolí.

Tak se potvrdilo, že ne vždy se ochotnické představení podaří tak, aby splňovalo požadavky umělecké dramatické tvorby. Přesto si zaslouží připomenout jména účinkujících, kteří přispěli k tomu, že alespoň u diváků hra nepropadla. V inscenaci vystupovali: Vlasta Čechová, Zd. Bayerová, Dana Fajková, Vlasta Holubová, Miroslava Hradská, Jarmila Hurníková, Jarmila Hušková, Věra Minstrová, Josef Bönisch, Lad. Grossmann, Pavel Homola, Miloslav Horáček, Ing. Bohumil Hušek, Svatopluk Karmazín, Otakar Pavlica, Václav Satek a Pavel Vyhlídal.

V místní části Studénka I. sehrál dětský soubor základní školy za režie učitelek Jindřišky Hvězdové a Marie Tomáškové 16. 12. v Dělnickém domě pohádku Františka Kožíka „Pohádka o sněhu“.

Na začátku roku **1967** zorganizovalo vedení ZK Vagonky pro členy svého dramatického odboru seminář o herecké práci, který připravil a vedl herec Státního divadla Ostrava Osvald Albín. Tento instruktivní seminář byl impulsem k nastudování utopické hry Karla Čapka „RUR“, jejíž režie se ujal Stanislav Macek. Návrh scény vytvořil Drahoslav Trnka, scénograf Státního divadla Ostrava, masky Mir. Šťastný. Nutno podtrhnout, že uvedení profesionální umělci svoji činnost vykonali naprosto bezplatně na základě dřívějších osobních známostí. Jednotlivá představení hry se uskutečnila 8. 4. v ZK Vagonky, 12. 4. v Libhošti na okresní přehlídce, 25. 4. ve Štramberku, 5. 5. v Dělnickém domě ve Studénce a 6. a 22. 5. opět v ZK jako zvláštní představení pro školy.

Inscenace měla toto obsazení: Harry Domin – Pavel Homola, přednosta odd. RUR – Ing. Bohumil Hušek, konsul Husman – Ladislav Míček, Ing. Fabry – Leo Molík alter Stanislav Macek, stavitel Alquist – Josef Bönisch, Helena Gloryová – Růžena Šrotová, chůva Nána – Jarmila Hušková. V rolích robotů účinkovali Otakar Brož, Otakar Pavlica, Ladislav Dostál, Rudolf Marek, L. Filgasová a Ludmila Martínková, inspicient by-

Divadelní soubor ZK Vagonka – RUR.

Zleva Otakar Pavlica, Pavel Homola, Ing. Bohuslav Hušek a Josef Bönisch.

la Ludmila Belavá, světla a zvuk měl na starost František Čech.

V roce 1967 se veřejnosti v Butovicích poprvé představili žáci dramatického oddělení místní Lidové školy umění (dále LŠU, dnes Základní umělecká škola) založeného ve školním roce 1966–1967. Pod vedením tehdejších učitelek LŠU Bedřišky Bartoňové a Běly Lichnovské byly sehrány „Pohádka o třech kozách“ a pohádka Zd. Horynové „Moudrá ševcová“. Návčik her a vlastní výuka v dramatickém odboru probíhala v učebnách školy na Butovické ulici (čp. 346). Vystoupení se pak konala na různých místech Studénky. Další přesnější údaje nebyly zjištěny.

V závěru roku ještě v rámci výměnných představení vystoupil na scéně ZK Vagonky ochotnický divadelní soubor ZK ROH Kotouč Štramberk, který zde sehrál za režie Bohumila Matuly drama jugoslávského autora Milana Ogrizoviče „Hasanaginica“.

V průběhu roku 1967 došlo v dramatickém odboru ZK k určité tvůrčí krizi, která však byla překonána obětavostí základního jádra souboru a získáním metodické spolupráce režiséra Divadla Zdeňka Nejedlého v Opavě Miloše Spilky, takže se koncem roku začalo s nácvičkou další hry. Byla vybrána pohádková hra Jana Jílka „Kašpárek, Honza a zakletá princezna“. Režie se ujala pracovnice ZK Marie Kosová, scénu vytvořil Ing. Bohumil Hušek, masky Mir. Šťastný světla měl na starosti František Čech. Inscenace byla hrána jak pro dospělé tak i dětské diváky, takže se uskutečnilo celkem 10 repríz. Po premiéře 21. 3. 1968 na domácí scéně bylo pak ještě sehráno 7 repríz. Bylo to 22. a 23. 3., 16. a 17. 4 – v některých dnech byla hrána dvě představení. Další reprízy byly pak 25. 4. v Libhošti na okresní přehlídce, kde inscenace získala 2. místo, a 30. 4. na krajské přehlídce venkovských souborů v Bordovicích. Pohádkové postavy si zahráli: babu Jagu – Jarmila Hušková, Kalupinku – Alena Minstrová, mámu – Marie Kosová, princeznu – Marie Ondrová, kašpárka – Ladislav Bulava, loupežníka – Miroslav Ministr, hastrmana – Josef Bönisch, Šmidru – Ing. Bohumil Hušek, Honzu – Rudolf Marek, krále – Otakar Pavlica a čerta – Pavel Homola.

Mimo toto představení sehrané dospělými mohly děti v Butovicích ještě v téže roce zhlédnout na scéně ZK Vagonky další pohádkovou hru „Zlatý Rumcajs“, sehranou dětmi ZŠ na ul. Tovární (čp. 386). Režii měla uč. Bedřiška Bartoňová.

V roce 1969 tehdejší učitel výtvarného a lite-

Budova LŠU čp. 209 na ul. 2. května, Studénka 1.

rárně-dramatického odboru místní LŠU Vlastimil Martinák založil ze zájemců z těchto dvou oborů dětský divadelní soubor s názvem Klíček.

Poněvadž tento divadelní soubor zanechal v historii školního dětského divadla ve Studénci výraznou stopu, zasluhuje si, aby o něm bylo uvedeno několik bližších údajů.

Soubor tvořilo průměrně 10 až 15 žáků ve věku od 10 do 15 let. Vzhledem k tomu, že Vlastimil Martinák byl amatérským výtvarníkem a dlouholetým ochotnickým hercem a režisérem, měla představení Klíčku vysokou inscenační a scénografickou úroveň. Bylo proto celkem běžné, že na různých divadelních přehlídkách získával soubor ta nejvyšší ocenění jak za režijní a scénografickou práci, tak i za novátorské přístupy v inscenační divadelní tvorbě při práci s dětmi.

Od svého založení byl soubor pravidelným účastníkem okresní soutěže dětských divadelních souborů okresu Nový Jičín s názvem „Kouzelný klobouček“ pořádané v Jeseníku nad Odrou. Zde téměř každoročně získával některou z cen.

Na vysvětlenou k názvu této soutěže – její název vycházel ze skutečnosti, že jejím patronem byl TONAK, kloboučnický národní podnik, od kterého všichni účastníci dostávali symbolické miniaturní valašské kloboučky jako připomínku účasti a vítězná inscenace byla odměněna pravým valašským kloboukem.

Se svými představeními vystupoval soubor hlavně v Dělnickém domě ve Studénci 1, řidčeji na scéně ZK Vagonky v Butovicích. Časté byly i zájezdy do dalších míst. Tyto se uskutečňovaly hlavně v jarních měsících díky zprostředkovatelské službě tehdejšího Okresního kulturního střediska v Novém Jičíně. O zájezdy byl vždy velký zájem a často musely být žádosti o vystoupení odříkány z důvodu neúměrného časového zaneprázdnění vystupujících žáků nebo vedoucího souboru.

O úspěšné činnosti tohoto dětského souboru LŠU svědčí nejen obdržené ceny a uznání, ale i poměrně vysoký počet repríz pohybující se v rozmezí tří až deseti. Cenná byla i skutečnost, že celou výpravu – mnohdy velmi náročnou – včetně kostýmování si soubor pořizoval vlastními silami. V souvislosti s kvalitní činností souboru je třeba zmínit i to, že pro přípravu inscenací neměl soubor ideální podmínky – nácvičk her a výroba scénické výpravy probíhaly ve společné učebně výtvarného a dramatického oboru LŠU, která se nacházela v té době v budově čp. 209 na ul. 2. května ve Studénci (v současnosti sídlo firmy EGAS). Pro zkoušky divadelní hry bylo proto vždy nutno učebnu příslušně připravit odsouváním pracovních stolů a malířských stojanů. V těchto prostorách pracoval soubor Klíček a další pokračující divadelní soubory LŠU až do roku 1992, kdy byly zmíněné dva obory přemístěny do nově získaných prostor bývalé školky na ul. Gen. Svobody v Butovicích (čp. 760).

První inscenací souboru Klíček byla pohádka Václava Vaňátka „Neohrožený Mikeš“ sehraná v Dělnickém domě v roce 1969.

Za dobu své existence v letech 1969–1984 uvedl soubor dále uvedené hry. Počet repríz byl zaznamenán podle osobní výpovědi režiséra. Konkrétní datové údaje a místa konání byly zjištěny z různých archivních zdrojů.

1970 – Vlastimil Martinák „Sůl nad zlato“, úprava loutkové hry téhož názvu od Bedřicha Svatoně, 7 repríz

1971 – Rudolf Provazník „Kouzelná knížka“ se třemi reprízami. Hra získala 1. místo v okresní soutěži Kouzelný klobouček. Dále hra „Král a uhlíř“, vlastní úprava, pouze premiéra.

1972 – Pinčevskij „Čapí mládě“, premiéra 10. 3. Hra měla pět repríz a získala třetí místo na Kouzelném kloboučku v Bernarticích nad Odrou 17. 3.

1973 – 30. 3. Jevgenij Švarc „Sněhová královna“ (6 repríz), dne 4. 4. první místo na soutěži Kouzelný klobouček v Jeseníku nad Odrou. Dne 27. 4. byla hrána na oblastní přehlídce v Rýmařově a dále získala 3. místo a cenu za scénografii v Rožnově pod Radhoštěm.

1974 – 15. 3. Jar. Sypal „Jak děti zachránily svět“ (9 repríz), 1. místo v Jeseníku nad Odrou,

2. místo v oblastní přehlídce v Rýmařově a cena za režii

1975 – „Princezna z Mandavie“ (pouze premiéra), Jar. Mlejnek „Zlatá brána“ (3 reprízy) a Jar. Sypal „Docela obyčejné věci“ (6 repríz)

1976 – Vlastimil Martinák „Sůl nad zlato“, nově nastudování inscenace z roku 1970 (4 reprízy)

1977 – 22. 4. Harald Hauser „Zajíček Doveda“ (3 reprízy)

1978 – 9. 3. Ondřej Sekora „Ferda Mravenec“ (jen premiéra)

1980 – Jaromír Sypal „Co měsíc vyprávěl“ (6 repríz)

1981 – K. Čapek, V. Taller „Jak zmizelo vodnické povolání“, 5. 3. získalo představení cenu za režii v Jeseníku nad Odrou, další reprízy 9. 3., 10. 4. a 10. 5.

1982 – V. Čtvrtek, S. Lichý „Jak se stal Rumcajs loupežníkem“ (6 repríz), cena diváka 25. 5. v Jeseníku nad Odrou

1983 – Bařinovy „Pohádky z Honzovy Lhoty“ (3 reprízy)

1984 – v lednu hra Josefa Mlejnků „Pohádka o zlém draku Mračounovi“ (jen premiéra) a v březnu hra Jaromíra Sypala „Kouzelník Dik“ s dvěma reprízami

LŠU Studénka Divadelní soubor Klíček. Ze hry Čapí mládě.

*Divadelní soubor ZK Vagonka – Princezna a šašek.
Na snímku Miroslav Minstr, Marie Kosová, Ing. Bohumil
Hušek, Alena Minstrová, Vlasta Holubová a Ing. Jiří
Pochyla.*

S ukončením činnosti V. Martináka v LŠU v roce 1984 skončila v podstatě i činnost dětského souboru Klíček, neboť všichni jeho členové také ukončili I. stupeň vzdělávání na této škole.

Po tomto odbočení se vraťme zpět do roku 1969 k pokračování o ochotnickém divadle dospělých v ZK Vagonky. V onom roce se v činnosti divadelního a i u loutkářského souboru projevil výrazný útlum způsobený jednak odstěhováním řady členů

obou souborů mimo Studénku a poklesem zájmu o aktivní činnost. Proto 26. 11. došlo ke schůzce zájemců o další činnost a na ní vznikla menší skupina, která se rozhodla pokračovat v divadelní práci orientované na dětského diváka. Pod režijním vedením Jarmily Huškové, tehdejší pracovníce ZK a aktivní divadelní ochotnice, se začalo s nácvi-
kem pohádkové hry Ludmily Vaňkové „Princezna a šašek“. K její premiéře na scéně ZK došlo 20. 4. 1970 (dvě představení). Autorem scénografického řešení byl Stanislav Macek, inscipient Eva Kosová. Zodpovědný přístup všech zúčastněných při přípravě přinesl výsledek ve špičkové interpretační úrovni a ve velké divácké úspěšnosti. Tato vysoká úroveň byla oceněna porotou na X. ročníku okresní divadelní přehlídky v Libhošti 1. místem a tamtéž se v divácké anketě umístila na 2. místě. Inscenace byla hrána ve všech místech jak pro dospělé tak i pro děti, celkem se uskutečnilo 11 představení (22. 4. dvě na domácí scéně, 23. 4. dvě v Libhošti, 25. 4. v Bernarticích nad Odrou, 29. 4. dvakrát v Bordovicích a 12. 5. dvě představení na domácí scéně).

Zásluhu na úspěšnosti inscenace mají spolu s jmenovanou režisérkou i další členové souboru, kteří jednotlivé role obsadili takto: královna Roberta – Marie Kosová, princezna Zlatuška – Alena Minstrová, chůva – Vlasta Holubová, její dcera Káča – Stanislava Lančová, šašek (princ

*Divadelní soubor ZK Vagonka. Hra Čertův švagr – zleva R. Herman, J. Šnajdar, A. Poštolková, B. Hušek, B. Bartoňová,
L. Belavá, E. Malchárková, S. Macek, J. Pochyla, S. Lančová, V. Holubová, P. Homola, P. Macek a L. Bulava.*

– Miroslav Minstr, Petr – Ing. Jiří Pochyla, rytíř
Tupohlav – Ing. Bohumil Hušek a vyslanec –
Otakar Brož.

Úspěch hry „Princezna a šašek“ vedl soubor k tomu, že i další nastudovaná hra v r. **1971** byla určena hlavně dětskému publiku. Výběru vhodné hry pomohl i příchod několika v dřívější době aktivních ochotníků, takže mohla být vybrána hra s větším počtem účinkujících. Tou byla pohádka-nepohádka o souboji dobra se zlem „Čertův švagr“ od Zdeňka Sýkory. Režii opět měla Jarmila Hušková, scénu vytvořili Stanislav Macek a Ing. Bohumil Hušek, světla František Čech, masky Miroslav Šťastný a inspicient byla Ludmila Belavá. Premiéra byla 17. 5. na domácí scéně (dvakrát) a další reprízy se konaly 19. 5. ve Veřovicích na XI. Ročníku okresní přehlídky, cena za scénografii), 1., 8. a 9. 6. na domácí scéně pro okolní školy, 12. 6. v Bílovci, 21. 6. v Pustějově a 29. 6. opět dvakrát na domácí scéně. Inscenace byla uváděna s tímto obsazením: selský chasník – Ing. Jiří Pochyla, jeho teta Magdalena – Jarmila Hušková, macecha Dorotka – Vlasta Holubová, pan Vrchní – Pavel Homola, zámecký sluha – Rudolf Herman, čert – Ing. Bohumil Hušek, šenkýř – Ladislav Bulava, sirotek Jiřík – Petr Macek, kněžna – Emilie Malchárková, Agáta – Aranka Poštolková, Kristina – Bedřiška Bartoňová, Angelika – Stanislava Lančová, lokaj – Jaroslav Šnajdar.

*Divadelní soubor ZK Vagonka Čertovy zlaté vlasy
– Ing. Bohumil Hušek a Stanislava Lančová.*

Mimo tuto inscenaci byla ve Studénce v r. 1971 ještě sehraána školní divadla (dříve zmíněné hry LŠU „Kouzelná knížka“ a „Král a uhlíř“) a 7. 3. pohádka pro nejmenší „Zajíček Nezbeda“ od Haralda Hausera inscenovaná žactvem Základní školy na ul. 2. května, kterou nacvičily učitelky Hvězdová, Kilnarová a Martináková.

V roce **1972** divadelní soubor ZK Vagonky nastudoval opět jen jedinou hru – pohádku Gernota Schulzeho „Čertovy zlaté vlasy“ (režie Jarmila Hušková, scéna Fr. Čech a St. Macek). Premiéra byla 19. 5. na domácí scéně, reprízy 25. 5., 6. 6., 12. 6. a 15. 6. v ZK Optimist v Odrách, 20. 6. ve Velkých Albrechticích, 14. 10. ve Slatině na Krajské přehlídce souborů dospělých hrajících pro děti, 22. 10. v Kamence, 26. 10. ve Fulneku, 30. 1. 1973 ve Studénce 1, 6. 2. ve Štramberku a 15. 2. v Novém Jičíně.

Ve hře, která měla největší návštěvnost ze všech inscenací souboru, účinkovali: Arenka Poštolková v roli čarodějnice Abasty, Ing. B. Hušek jako loupežník Bum, Mir. Minstr v roli Jiříka, Stanislava Lančová si zahrála roli Nanyňky, Jarmila Hušková v roli čertovské báby a Pavel Homola jako čert Bambulín.

Po této hře nastal v divadelní aktivitě dospělých naprostý útlum, který setrval až do roku 1979. Jeho hlavními příčinami byl jednak odchod neaktivnějších ochotníků mimo Studénku, dále to byl pokles zájmu o tuto činnost, takže k rozšíření divadelního souboru nevedly ani různé náborové akce vedení ZK. Svůj významný podíl mělo i úmrtí mladého nejagilnějšího člena divadelního souboru Ing. Bohumila Huška. Jeho skolem zaznamenalo

Ing. Bohumil Hušek, civilní foto.

ochotnické divadlo ve Studénci velmi citelnou ztrátu v představitelích mužských rolí a organizátorech divadelní činnosti. Soubor v podstatě přestal existovat.

Ve školní kronice Základní školy na ul. Sjednocení je ve školním roce 1974/75 zaznamenáno, že žáky byla sehrána pohádka „Zapomenutá studánka“, jejíž režii měla učitelka Bedřiška Bartoňová. Bližší podrobnosti nejsou uvedeny. Dle šetření byla hra odehrána na scéně ZK Vagonky (čp. 333).

V polovině sedmdesátých let vznikaly u různých organizací tzv. Kluby mladých, které měly nabízet starší mládeži různé možnosti využívání volného času formou vlastní umělecké tvorby. Byla rovněž organizována vystoupení profesionálních a amatérských umělců (hlavně písničkářů a hudebních skupin) a probíhaly různé společné zábavné programy a taneční zábavy.

Tak i ve Studénci vznikl při Domu kultury ROH (dřívější ZK ROH Vagonky) Klub mladých. Ten pořádal od roku **1978** různé společenské zábavy, zájezdy, sportovní akce a mimo jiné si ustavil i svůj sedmnáctičlenný dramatický kroužek, jehož členové chtěli svou činností po odmlce navázat na tradici ochotnického divadla. Poněvadž šlo většinou o začínající ochotníky, byla jim vedením Domu kultury (DK) zajištěna odborná pomoc profesionálních divadelních umělců – herečky Státního divadla v Ostravě Ireny Rozsypalové a sólisty baletu téhož divadla Petra Koželuha. Ti s nimi nastudovali studentský muzikál P. Dostála a R. Pogody „Výtečníci“. Hudební nastudování převzal místní hudební amatér Jan Hanibal, asistentem režie se stal zkušený mladý ochotník Miroslav Ministr, ispicientkou byla tehdejší pracovnice DK Dagmar Bradová. Premiéra této, pro mladé diváky zvláště přitažlivé inscenace, se uskutečnila odpoledne 1. 5. **1979** na scéně DK (čp. 333) a musela být pro nebývalý divácký zájem ještě tentýž den ve večerních hodinách opakována. Stejný úspěch měla hra i na svých reprízách 16. 3. **1980** ve Fulneku a na okr. přehlídce pořádané v tomto roce na domácích scénách jednotlivých přihlášených souborů.

Bohužel ani velký elán členů věnovaný přípravě inscenace a ani divácká úspěšnost nedokázaly udržet kolektiv mladých ochotníků pohromadě, a tak zůstalo jen u této jediné hry. Ve hře účinkovali: Marta Czifariová, Dana Havelková, Anna Kašubová, Iveta Vavrošová, Daniela Veselková, Lenka Vrátná, Marie Tichopádová, Josef Bělíček, Jan Hanibal, Přemek Hill, Miroslav Ministr, Karel Pekár, Petr Petrovič, Zdeněk Princ, Lubomír Šindler a Petr Vašek.

Jistým přínosem bylo, že se objevily nové mladé herecké tváře, z nichž někteří se na ochotnické scéně ve Studénci zapojili do aktivní činnosti v pozdějších letech. Zvláště vynikl herecký talent Ivety Vavrošové, dcery místního amatérského

Dramatický kroužek Klubu mladých při DK Vagonka. Ze hry Výtečníci.

hudebníka a dirigenta tanečního orchestru Slávy Vavroše.

Mimo tuto inscenaci dospělých ochotníků nastudovala v roce 1979 bývalá členka divadelního souboru ZK a učitelka na Základní škole na ul. Tovární čp. 386 Aranka Poštolková se svými žáky pohádku „Zlatý košíček“. Premiéra byla 14. 11. na scéně DK. Jmenovaná učitelka pak ještě v roce 1980 s žáky školy připravila pohádky „Bubáci“ (premiéra 16. 1.) a „Perníková chaloupka“ (premiéra 17. 3.). V roce **1983** následovalo národopisné pásmo „Českým rokem“ s premiérou v prosinci v Dělnickém domě ve Studénci 1.

S jakými problémy se v tehdejší době mnohde setkávalo ochotnické divadlo nejen dospělých ale i divadlo dětské, může sloužit za příklad tato inscenace. Na základě nějakého hlášení divadelně a snad i kulturně nekvalifikovaného místního informátora KSČ byla režisérka kritizována okresními politickými orgány za prosazování náboženských tendencí mezi mládeží. Přitom hra byla v podstatě pásmem národopisných zvyků, které se provozovaly na venkově v průběhu kalendářního roku bez zdůrazňovaného náboženského podtextu, kterým byli Ježíšek a Tři králové. Důsledkem této „kritiky“ bylo to, že talentovaná režisérka se pak na několik let odmlčela a školní divadlo ve Studénci tak přišlo o řadu inscenací.

Po několika neúspěšných pokusech oživit činnost divadelního souboru Klubu mladých se jeho nejagilnější členka Iveta Vavrošová rozhodla aspoň nastudovat tehdy do módy přicházející divadlo jednoho herce. Zvolila si monodrama Josefa Boučka „V šatně“, se kterým vystoupila 10. 5. **1985** na okresní přehlídce jednoaktovek v Trnávce, kde obdržela cenu za nejlepší herecký projev, což bylo zvláště významné, neboť v porotě byli vedle zkušených amatérských divadelníků i členové Divadla Petra Bezruče – profesionální

herci Štěpánka Ranošová a Milan Koutný. Vysokou uměleckou úroveň inscenace potvrdila i porota na krajském divadelním festivalu v Olomouci, kde za herecký projev získala hlavní cenu spolu s cenou udělovanou diváky. Následovala pak další představení v Příboře, Třinci, Havířově, Karviné, Odrách, Novém Jičíně a v dalších místech, která si již

Divadelní soubor Mladé podium. Ivana Vavrošová ve hře V šatně.

sama představitelka dnes všechna nepamatuje. Říká, že to bylo nejméně 20 vystoupení v různých organizacích a při všelijakých příležitostech. Jednoduchá a plně funkční scénografie totiž dovoľovala hru inscenovat v jakémkoliv prostředí.

Vůbec rok 1985 lze ve Studénce považovat za rok nástupu nové generace divadelních ochotníků, jak v oblasti divadla dospělých, tak i divadla dětského.

Nová učitelka literárně dramatického odboru LŠU Marie Jaroňová nacvičila s novými žáky dvě inscenace „Kouzelné slovo“ a „Zlatá brána“, které byly sehrány na scéně Sdruženého klubu pracujících (nový název dřívějšího ZK ROH Vagonky).

A u této organizace také v roce 1985 vznikl pod vedením Vlastimila Martináka dětský divadelní soubor „Divadélko na dlani“, složený z dětí do deseti let, které bydlely v Butovicích. Název souboru podle slov zakladatele vycházel z představy uskutečňování jednoduchých dětských inscenací s minimálním nárokem na jevištní prostor a jednoduchou výpravu, aby vše bylo „na dlani“.

První inscenací souboru byla pohádková hra Jaromíra Sypala „Cesta do pohádky“, která byla sehrána na scéně Sdruženého klubu pracujících (SKP) dne 10. 3. 1985. Hra byla opakována 14. 3. v Jeseníku nad Odrou v rámci přehlídky Kouzelný klobouček a Dělnickém domě ve Studénce 1.

Vedle tohoto dětského souboru vznikl ještě v rámci SKP divadelní soubor dospělých s názvem „Mladé podium“, k jehož založení dal impuls rovněž Vlastimil Martinák. Podnítil několik bývalých hereček z dětského souboru Klíček Nađu Pituchovou, Lenku Kubackou a Marcelu Dostálovou k založení skupiny, která chtěla hrát moderní divadlo bez mužů. Po náboru v Butovicích přibýly ještě Marie Šustalová, Jarmila Machalová a Dagmar Tělecká. Pod jeho režijním vedením pak nastudovali moderní pohádku T. Masáka a Alexe Pernici „Pohádka pro dva pláště“. Inscenace byla velmi zdařilá – svou dramatickou skladbou náročných charakteristických rolí a zvolenou moderní inscenační formou. Byla to v podstatě první inscenace ve Studénce, která byla vědomě inscenována v netradičním divadelním prostoru formou půlkruhové arény. Představení se hrálo v sále SKP dne 10. 3. 1986 a opakováno bylo ještě 11. 3.

Na Kouzelném kloboučku v Jeseníku nad Odrou dne 13. 3. získala cenu diváka a cenu za inscenační formu. Na divadelní přehlídce v Kopřivnici získala Dagmar Tělecká cenu za herecký projev. S touto inscenací soubor pak vystupoval v Příboře a na dalších třinácti místech v okrese Nový Jičín v rámci akce „Mládež a kultura“.

Hra měla toto obsazení rolí: vítr – Marie Šustalová, básník – Jarmila Machalová-Nekolová, král – Dagmar Tělecká, písnička – Marcela Dostálová, dívka – Naďa Pituchová, Nikdo – Lenka Kubacká.

Souběžně s touto inscenací dospělých sehrál dětský soubor „Divadélko na dlani“ dramatickou revidní montáž napsanou a režírovanou Vlastimilem Martinákem s názvem „Návštěva s říkadly, které nás napadly“ (reprízy 13. 3. v Jeseníku nad Odrou a ve Studénce 1).

V druhé polovině roku 1986 se Dagmar Tělecká odstěhovala mimo Studénku, avšak díky agitaci zbývajících stoupanul počet členů souboru na devět osob, přičemž podstatný byl příchod čtyř mužů.

S jejich příchodem soubor opustil svou původní představu a bylo zvoleno nové směřování činnosti. Pro začáteční fázi nového hereckého seskupení si soubor zvolil nastudování několika krátkých inscenačně nenáročných divadelních scének a výstupů, v kterých mohl plně uplatnit pro ně nejvíce přitažlivý komediální herecký projev. Podle dochovaných textů šlo o jednoduché, dramaticky jednoznačně pointované dialogy ve vlastních úpravách jednotlivých interpretů podle různých předloh. Pro režii těchto scének byl vedením zřizovatele souboru získán Jan Miller, herec Státního divadla v Ostravě. S těmito hereckými

výstupy účinkovali ochotníci v průběhu let 1986–87 ve Studénci a v okolních obcích na klubových večerech pro mládež, besedách pro snoubence, oslavách Mezinárodního dne žen a dalších společenských akcích.

Počet vystoupení, jednotlivá místa a přesná data nebyla průběžně zaznamenávána zvláště proto, že se jednotlivá vystoupení konala v různých hereckých složeních. Obvykle se hrály jedna až tři scénky podle toho, kdo se ten den mohl uvolnit ze zaměstnání. To také určovalo strukturu celého vystoupení, a proto měl soubor nastudovány scénky s personálním obsazením:

Sportovní: Iveta Vavrošová a Petr Lokaj

Požárníká: Pavlína Stašová a Petr Čop

Zahradnická: Marcela Dostálová a Jiří Fűrích

Zdravotnická: Lenka Kubacká a Petr Jedlička

Jak milovat vědce: Marcela Dostálová a Jiří Fűrích

Emancipovaná žena: Iveta Vavrošová a Jiří Fűrích

První schůzka: Jarmila Nekolová a Petr Jedlička

Přítel: Pavlína Stašová, Petr Lokaj a Petr Jedlička

Bez názvu: Pavlína Stašová, Jarmila Nekolová a Marcela Dostálová

Těmito vystoupeními získali členové souboru určité herecké zkušenosti a logicky vznikla touha je uplatnit v náročnější formě celovečerní divadelní inscenace. Kolektivem byla vybrána hra Pavla Dostála a Richarda Pogody „Lysistrata“, jejíž režie se ujal Jan Miller. S nastudováním hry bylo započato v lednu **1987** za hudební spolupráce místních hudebníků Evy Tížkové a Jaroslava Škrobáka. Částečná ukázka hry se uskutečnila 6. 6. 1987

Divadelní soubor Mladé podium.

Ze hry Lysistrata – Marie Šustalová a Ing. Petr Jedlička.

v plenéru „Skalních sklepů“ na Divadelní pouti v Odrách, kde sklídila velký divácký úspěch. Po ukončení angažmá J. Millera v ostravském divadle v pololetí 1987 převzal režii rozpracované hry do té doby asistent režie Stanislav Macek.

Zde je na místě připomenout pomoc profesionálních umělců v letech 1968–1987 u divadelních souborů v Butovicích. Tato cenná praktická metodická pomoc výrazně ovlivnila jak úroveň hereckých projevů, tak i celkovou kvalitativní uměleckou úroveň jednotlivých inscenací. Poněvadž tato pomoc nebyla založena na finančních podnětech, ale vznikla většinou na základě osobních konexí pracovníků ZK Vagonka, případně režisérů některých inscenací, zasluhují si tyto osoby, aby jejich jména byla připomenuta, neboť i ony pomáhaly rozvoji ochotnického divadla ve Studénci. Byli to: Miloš Spilka, režisér Slezského divadla v Opavě, členové Státního divadla v Ostravě – herci Osvald Albín, Zdeněk Dřevojánek, Jan Miller, Irena Rozsypalová, sólista baletu Petr Koželuh, scénograf D. Trnka a maskér Miroslav Šťastný, který po určitou dobu nechyběl u žádné inscenace a byl považován za člena souboru.

Po tomto odbočení se vraťme ke zmiňované „Lysistratě“. Její premiéra se uskutečnila 24. 11. 1987 na domácí scéně. Svou neotřelou inscenační formou „komediantského“ divadla a vyváženými hereckými výkony při využívání všech hereckých výrazových prostředků, dosáhla hra značných úspěchů.. Na okresní přehlídce ve Veřovicích byla oceněna vítězným pohárem, cenou diváka a několika individuálními cenami za herecké projevy. Na krajské přehlídce v Přerově získaly Iveta Vavrošová a Marie Šustalová herecká ocenění. Velkou pozornost a ocenění při všech představeních vzbuzovala kostýmová výprava, kterou zhotovila hrající členka souboru Pavlína Stašová.

Tato nejúspěšnější inscenace souboru „Mladé divadlo“, ve které účinkovalo asi 20 osob, byla reprízována 4. 12. 1987 ve Veřovicích, 19. 12. v Příboře, 9. 2. 1988 v Bítově, 1. 3. ve Fulneku, 5. 3. v Pustějově, 19. 3. v Přerově a 31. 3. v Novém Jičíně. Účinkovali v ní tito mladí ochotníci: Marcela Dostálová, Ludmila Goldová, Lenka Kubacká, Jana Miškaříková, Jarmila Nekolová, Naděa Pituchová, Pavlína Stašová, Marie Šustalová, Iveta Vavrošová, Marie Vítková, Ing. Jiří Bednařík, Josef Čop, Petr Danyi, Ing. Jiří Fűrích, Jiří Horníček, Petr Jedlička, Tomáš Krč, Petr Lokaj a Petr Vaněk.

Souběžně s přípravou „Lysistraty“ byla některými členkami souboru v roce 1987 uskutečněna další vystoupení – 14. 2. sehrály Jarmila Nekolová a Magda Hošková na „Pohárku SČDO“ v Kopřivnici dramatický výstup s loutkou „O neposlušné Barborce“, za který se umístily na prvním místě. Dne 25. 7. v témže roce vystoupily na domácí scéně Iveta Vavrošová a Marie Šustalová v premiéře komorní psychologické hry Nataši Tanské „Mezi

pátou a sedmou“ (režie Stanislav Macek, ispicient Marcela Dostálová, jevištní technika Vladimír Hošek). U této inscenace získaly zmíněné herečky na okresní přehlídce ve Veřovicích (13. 11. 1987) ceny za „ojedinělé herecké výkony“, které udělila porota složená z profesionálních umělců Štěpánky Ranošové, Milana Koutného a zkušených aktivních amatérských herců Ing. Zdeňka Klose a Petra Orsága. Stejně ocenění obdržely i na přehlídce klubové tvorby v Kopřivnici 28. 11. 1987. Na podzim 1987 bylo ještě s několika členy souboru (Jarmila Nekolová, Marcela Dostálová, Naďa Pituchová, Petr Lokaj a Petr Jedlička) za režie Stanislava Macka nastudováno pět vybraných scén z komedie Zdeňka Podskalského „Žena v trysku století“, které byly reprizovány ještě ve Studénce 1, v Albrechticích a v Pustějově.

Dětský soubor „Divadélko na dlani“ v roce 1987 sehrál v březnu pohádku Jar. Sypala „Princezna z Mandavie“ a v prosinci vánoční scénku „Vánoční prskavka“, jejímž autorem byl režisér obou představení Vlastimil Martinák.

Stranou divadelního dění nezůstal ani soubor literárně-dramatických oborů LŠU, který pod vedením učitelky Marie Jaroňové sehrál 23. 5. na scéně Domu kultury pohádku Saši Lichého „O tuze líných strašidlech“.

V roce **1988** se snížil počet členů souboru „Mladé divadlo“ jejich odchodem ze Studénky. Změny zaměstnání a různé rodinné důvody neumožňující účast na zkouškách pak byly příčinou toho, že v roce 1988 a 1989 ze souboru již vystupovaly jen Marie Šustalová a Jarmila Nekolová v kratších dramatických útvarech.

Byla to v lednu 1988 lyrická aktovka Antonína Přídala „Muzikant a Cecilka“ v úpravě Jarmily Nekolové, ve které účinkovala spolu s Marií Šustalovou. S touto hrou se zúčastnily krajské přehlídce „Pohárek SČDO“ v Kopřivnici, kde se umístily na prvním místě s nominací do národního kola soutěže v Praze. Tam v těžké konkurenci získaly za svou interpretaci čestné uznání. Aktovka byla ještě reprizována ve Studénce 1 a ve Štramberku.

Stejně úspěšné byly jmenované i v roce **1989** s dramatickým výstupem ze hry Petra Karvaše „Antigona a ti druzí“ (režie Stanislav Macek). V krajském kole „Pohárku SČDO“, který proběhl v únoru v Kopřivnici opět získaly první místo a nominaci do ústředního kola soutěže. To proběhlo 23. 4. v Hlinsku v Čechách a i tam získaly čestné uznání. Tyto dvě inscenace jsou v podstatě tečkou za činností souboru „Mladé divadlo“. Někteří jeho členové v pozdějších letech vystupovali ve Studénce v dalších amatérských divadelních seskupeních.

Dětské divadlo v roce 1988 bylo zastoupeno dvěma inscenacemi. Žáci literárně-dramatického

odboru ZUŠ za vedení učitelky Marie Jaroňové sehráli 30. 6. pohádky „Císařovy nové šaty“, „Princezna na hrášku“ a „O sviňáčkově“ v neběžném divadelním prostoru, kterým byl sál městského úřadu. Zřejmě šlo o formu „pódiového divadla“, která byla používána ve školách v minulých stoletích. Škoda, že se nedochovala žádná obrazová dokumentace.

Druhou inscenací byla v února premiéra hry pro děti „O malém bojácném tygríku“ od Ludmily Palečkové v podání dětského souboru „Divadélko na dlani“. Režii měla místní studentka Martina Krumpochová, která se ujala vedení souboru po Vlastimilu Martinákovi. Po vystoupení v Bílovci a ve Studénce 1 bylo představení sehráno 4. 3. na okresní přehlídce dětských divadel v Novém Jičíně, kde byl profesionální porotou velmi příznivě hodnocen režijní debut režisérky. Ten pak zřejmě byl i jedním z hlavních podnětů k napsání její autorské divadelní hry s názvem „Bráška Lajdáček“, kterou M. Krumpochová se souborem nacvičila v závěru roku 1988. Po premiéře na domácí scéně v únoru **1989** se s inscenací zúčastnila 3. okresní přehlídce dětských divadel v Novém Jičíně, kde byl porotou oceněn dramaturgický počín autorky. Po jejím odchodu na vyšší studium se nenašel nikdo, kdo by převzal vedení souboru a ten zanikl. Odchodem M. Krumpochové ztratilo ochotnické divadlo ve Studénce nadějnou dramatickou autorku a režisérku.

Jak je zřejmé z druhů a počtu divadelních her dospělých v období let po roce 1987, měla amatérská divadelní činnost ve Studénce klesající trend. Ti, kteří ve své lásce k divadlu vydrželi, byli schopni uvádět dramatická díla s minimálním počtem osob, případně jen menší dramatické formy. Byl to v té době celkem obecný trend v amatérském divadle, který se nevyhnul ani Studénce, jak to dokazuje další vývoj divadla.

Koncem roku 1989 bývalý člen souboru „Mladé podium“ Petr Jedlička, v té době příslušník vojenského útvaru v Mošnově, spolu s dalšími dvěma vojáky svého útvaru inicioval nastudování komorního příběhu z vojenského prostředí. S ním se chtěli zúčastnit Armádní soutěže umělecké tvořivosti (ASUT). Zvolili si hru německého autora Heinze Drewnioka „Kluci“, k jejíž režii by požádal Stanislav Macek. Hra byla úspěšně sehrána v březnu 1990 na celoutvárové přehlídce ASUT v Mošnově, odkud byla porotou nominována na celovojskovou přehlídku ASUT, která se konala 22. 4. 1990 v Karviné. Škoda, že se o této zajímavé inscenaci nedochovala žádná obrazová dokumentace.

Stanislav Macek, Studénka

Oprava: V minulém čísle došlo k chybě ve jméně paní Bajnarové – správně Anna Bajnarová (nikoliv Hana).

Mgr. Jaroslav Král z Polanky nad Odrou ostravským Seniořem roku 2009

S panem Jaroslavem Králem jsem se setkal poprvé při přípravě „polanského čísla“ POODŘÍ v roce 1999. Od té doby začala plodná spolupráce, která trvá doposud. Pravda, je trochu jednostranná, neboť jsem vždy ten, kdo něco potřebuje a musím dodat, že pan Král mi vždy ochotně vyhověl a pomohl.

Měl jsem tak možnost se při několika návštěvách blíže seznámit s jeho různorodými aktivitami v Polance. A že jich bylo a je opravdu hodně. Proto mě vlastně ani příliš nepřekvapilo, že byl v anketě, kterou pořádá město Ostrava a Poradní sbor seniorů primátora, zvolen Seniořem roku 2009.

Čtenáři POODŘÍ Vás znají z Vašich příspěvků především jako kronikáře Polanky. Jak jste se k psaní kroniky dostal a co vlastně práce kronikáře obnáší?

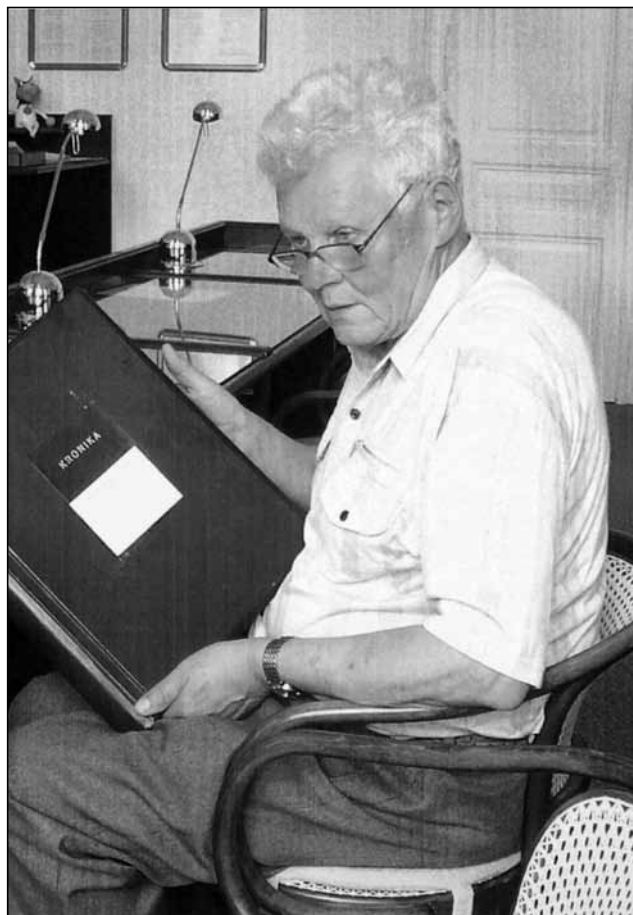
Kronikářem se člověk rodí, asi je to v genech. Prioritním je citový vztah k místu, ke kraji, k lidem kolem sebe, k přírodě, prostě k domovu. Z toho pak plyne snaha zachytit to písmem, fotoaparátem, kreslením, výtvarnými nebo jinými uměleckými prostředky.

Od svých dětských let si píšu denní záznamy. Jako student jsem závodil v psaní na psacím stroji. Vlevo text, vpravo klávesnice, kulomet psacího stroje... Vypůjčil jsem si obecní kroniku a po večerech jsem si ji doma celou opsal. Tak znám celý její obsah; poznal jsem přednosti, ale i nedostatky dosavadních zápisů. Začal jsem si vyrábět vlastní rukopisy či strojopisy některých témat, sbíral k nim podklady a dokumentaci, doplňoval je vlastním studiem. Tak jsem zpracoval historii škol, kostela, zámku, Husova sboru, křížů a kapliček, údaje o osobnostech Polanky – starostech, farářích, kronikářích, ředitelích škol, poštmistrech, ale též údaje o významných rodácích z Polanky a jiných osobnostech, které prošly Polankou.

Teprve v roce 1994 jsem byl zastupitelstvem jmenován obecním kronikářem a zpětně jsem zapsal události od 1. ledna 1991, kdy byl v Polance zřízen samostatný obvod města Ostravy.

Kronikářská práce dostala systém a přehlednost. Každý roční zápis mám rozdělen do 23 samostatných kapitol tak, aby nebyl opomenut ani jediný úsek činnosti a života v obci. V názvech kapitol jsou zahrnuty například kronika a kronikář, popis obvodu, obyvatelstvo, politický a veřejný život, hospodaření úřadu, podniky a družstva, zemědělství, služby a obchod, doprava, výstavba a zvelebení obce, domy a byty, školy, kultura a osvěta, tělovýchova a sport, zdravotnictví, sociální péče, náboženský život, veřejný pořádek, péče o životní prostředí, počasí, chronologie událostí obvodu a různé. Pak jsou ještě přílohy ke kronice.

Celý text zpracovávám na počítači, konečná podoba je pak zpracována ozdobným typem písma, vytištěna a svázána do desetiletých svazků a uložena v Archivu města Ostravy.

Mgr. Jaroslav Král s ochotnickou kronikou.

V našich rozhovorech se často dotknete tématu hudby. Můžete nám více přiblížit Váš vztah k ní, ať už pasivní nebo aktivní?

Hudba je nejrozsáhlejší kapitolou mého života.

Zahrnuje především hru na housle a s ní organizování hudebního dění v Polance, založení smyčcového kvarteta a komorních souborů, hraní v kostelech, při operetách, na koncertech aj.

Druhou velkou hudební oblastí je pro mne sborový zpěv. Jako mladý učitel jsem založil a vedl dětský pěvecký sbor na škole v Polance (v době největšího rozkvětu měl 70–80 zpěváků), ten patřil k předním v okrese i v kraji. Zpívali jsme troj- i čtyřhlasé písně, umělé i lidové, každoročně pořádali koncerty pro veřejnost, společně zpívali se sbory z Krásného Pole a z Klimkovic. O prázdninách jsem jezdil s dětmi ze sboru tábořit v přírodě pod stany, nejčastěji do údolí potoka Seziny pod Kyjovicemi.

Dechovka před Vánocemi 2007.

Sám jsem léta zpíval ve Smíšeném pěveckém sboru Osvětové besedy v Polance nad Odrou. Vzpomínkou zůstaly koncerty, zájezdy, účast na Janáčkových Hukvaldech, tam zpívalo kolem 500 zpěváků z celého kraje. Po smrti sbormistra Miloše Sojky jsem sbor převzal a za významný úspěch považuji stříbrnou medaili v krajské soutěži O cenu Leoše Janáčka v roce 1969. Sbor měl kolem 40 členů, zpívali jsme sbory Smetanovy, Dvořákovy, Foerstrovu náročnou Českou píseň, Smetanovu kantátu Česká píseň, úpravy Janáčkovy a Šoupalovy, nacvičili všechny sbory z opery V studni Viléma Blodka.

Třetí hudební oblastí je pro mne dechová hudba. V Polance býval dobrý soubor. Hrávali v něm tři maminčini bratři a můj otec. Když přišla německá okupace (v Polance už v říjnu 1938), hudebníci odmítli hrát na německých oslavných akcích. Hráli jen na pohřbech, ale každou neděli dopoledne mívali zkoušky, cvičili pro své potěšení. Jezdával jsem se učit hře na malý buben k bývalému vojenskému bubeníkovi do Třebovic. Od roku 1944, od svých dvanácti let, jsem se zapojil do kapely. Mým největším zážitkem pak byl improvizovaný koncert na náměstí v Klimkovicích 1. května 1945, v den osvobození Polanky. Nedaleko se ještě střílelo, ale my jsme společně s kapelou z Klimkovic hráli první veselé pochody... Zážitek, který už dnes sotva někdo pochopí.

Od roku 1963 mne hudebníci požádali, abych orchestr dirigoval. U té činnosti jsem zůstal, a tak je tomu letos již plných 46 let. Je to více než polovina doby trvání naší hudby, která letos oslavila 90 let své existence. Připravili jsme slavnostní

koncert s pestrým programem. Vychovali jsme si „své“ obecenstvo, děláme každoročně nejméně čtyři koncerty, pokaždé je plný sál kina. Jezdí k nám ze širokého okolí. Na letošním slavnostním koncertě byl přeplněný sál. Účinkovalo 30 hudebníků.

Pro dechový orchestr také komponuji, případně upravuji pro něj skladby jiných autorů, např. letos jsme uvedli melodie z operety Mamzelle Nitouche, která se tu kdysi úspěšně hrála. Z mých skladeb jsme letos zařadili valčíkovou píseň Údolí Polančice.

Kromě uvedených hudebních oblastí bych se měl ještě zmínit o aktivitách kolem tzv. „kulturních sobot“. Ty jsme spolu s dobrovolnými kulturními pracovníky v obci začali realizovat po otevření nového kina a kulturního areálu – nové knihovny a malého sálu s jevištěm v roce 1973. Uplatnili jsme v nich činné soubory a schopné jednotlivce, zpěváky, recitátory, hudebníky. Každou první sobotu v měsíci byla premiéra některého uměleckého pořadu.

Prvním byl večer „Helena Salichová vzpomíná na Petra Bezruče a Leoše Janáčka“. V pořadu živě vystoupila Helena Salichová, zazněly dvě písně z její sbírky upravené Leošem Janáčkem, zazpíval smíšený pěvecký sbor, zazněla sonatina jejího syna Milana Salicha pro housle a klavír aj.

Dalším tématem, na které často přichází řeč je osoba Jiřího Krále.

Když můj otec Vladimír Král začal po válce pátrat po osudu svého bratrance, který se nevrátil z války, nebylo nic jasné. Jen to, že byl letcem-stíhačem a že se 8. června 1940 nevrátil z letu. Nikdo ho neviděl mrtvého. Byl neznámý.

Až roce 1949 přišla zpráva, že jeho hrob byl nalezen ve Francii v obci Monneville. V té chvíli bylo jasné, že se už nikdy nedozvíme podrobnosti o jeho smrti. A přece... Dal jsem si tehdy slib, že musím vypátrat jeho poslední okamžiky. Napsal jsem do té obce a vyhledal svědky. V období studené války však nebyla návštěva možná, až později jsem ta místa navštívil. Dnes už znám i jména dvou německých pilotů, které Jiří sestřelil. Ale také jméno německého letce, i jeho fotografii, který sestřelil Jiřího... Ale to by bylo delší povídání. Vráťím se k tomu na stránkách POODŘÍ v příštím roce, protože 15. března 2010 uplyne sto let od narození plk. Jiřího Krále, nejen letce-stíhače, ale hlavně zakladatele naší první vojenské skupiny v zahraničí v polském Krakově 1940.

Byl jste autorem polanského dílu v seriálu o ochotnících v POODŘÍ. Věnoval jste se rovněž ochotničení?

Podráždil jsem trochu ochotnickou veřejnost, když jsem napsal v POODŘÍ, že ochotnický spolek Petr Bezruč v Polance nad Odrou uvedl v prvním dvace-

tiletí po válce 88 premiér. Není to překlep, můžete si je spočítat. Jsem rád, že jsem se mohl na tak bohaté činnosti osobně podílet. Byl jsem i posledním jednatelem spolku, občas režisérem (Sto dukátů za Juana), při operetách jsem hrál 1. housle, v Půlnoční mši Petra Karvaše jsem hrál Pala, ve Stehlíkové Mordové rokli jsem hrál Slávka (jako milenec jsem tehdy režiséra zklamal) a některé další menší role. V Pasekářích jsem vytvořil lidovou muziku, pomáhal jsem, kde se dalo.

Zajímalo by mne, zda jste měl možnost se potkat s některými osobnostmi, které v Polance pobývaly.

Nejvíce jsem se potkával s Helenou Salichovou, spolupracoval s ní při organizování výstav, besed a akcí pro veřejnost. Fotografoval jsem ji. Byl jsem také posledním člověkem, jemuž psala na smrtelné posteli v nemocnici v Ostravě na Fifejdách. Spolupracoval jsem s jejím synem hudebním skladatelem Milanem Salichem, ten ke mně chodíval pokaždé když přijel za maminkou z Prahy.

S dětským sborem jsme ve škole zpívali hudebnímu skladateli Miroslavu Juchelkovi, ostravskému básníkovi Jaromíru Nohavicovi (otci populárního zpěváka), manželům Daně a Emilu Zátokovým, herci Josefu Kobrovi, spolupracoval jsem s básní-

kem a šéfredaktorem Červeného květu Věnceslavem Juřinou, s básničkou Lydií Romanskou-Lidmilovou.

Věnujete se, pokud vím, poněkud neobvyklé zimní sochařské tvorbě.

V zimě, pokud byl vhodný sníh, jsem stavěl dětem, později vnoučatům, ze sněhu pohádkové postavy – Sněhurku a sedm trpaslíků, Karkulku a vlka, vodníka a rusalku, Krakonoše, Tři krále, Rumcajse, Manku a Cipíska, Křemílka a Vochomůrku, v období dinosaurů i přes tři metry vysokého tyranosaura. Chodily se k nám dívat děti z mateřské školy. Sochy roztály, ale fotky zůstaly.

A na závěr zpátky ke kronice. Víme, že máte spoustu materiálů, které postupně zpracováváte. Čemu byste se chtěl věnovat v nejbližší době?

Vytištění těch významnějších rukopisů na počítači, dále zapisovat veselé příběhy ze života, ale také události tragické nebo hrůzostrašné. To čtenáře zajímá víc než data z historie.

Děkuji Vám, pane Králi, za rozhovor a přeji Vám mnoho sil a pevné zdraví do další práce.

Radim Jarošek

90. výročí dechového orchestru z Polanky nad Odrou.

Akademický malíř Josef Lubojacký

J. Lubojacký s manželkou, dcerou a vnučkou (r. 1953).

Josef Lubojacký se narodil 16. listopadu 1887 v Košatce (dnes místní část Staré Vsi nad Ondřejnicí). Byl synem řezníka a jako jednorodné dítě se stěhuje jeho rodina do Klimkovic. Po ukončení obecné školy odchází na zemskou vyšší reálnou školu v Příboře a po maturitě v roce 1905 studuje v Praze Českou vysokou školu technickou, obor pozemní stavitelství a architektura. K tomu jen krátká vzpomínka jeho dcery paní Aleny Drahokoupilové – po skončení základní školy se J. Lubojacký začal u svého otce učit řezníkem. Jednou byl poslán, aby přivedl zakoupenou krávu. Cestou však měla kráva „svou hlavu“, a tak přišel domů sám... Snad i tato příhoda a přímluva jeho bývalého učitele přiměly rodiče k tomu, že ho dali studovat.

Leč jeho sklony a láska k malířství je silnější, a tak po studiu ukončeném I. státní zkouškou přechází na malířskou akademii. Studuje krajinářskou a figurální kresbu u profesorů J. Kouly a A. Liebschera (1909–1912) a v ateliéru M. Pirnera na AVU (1912–1914) a umění a pedagogiku u prof. K. Chytila na Filosofické fakultě České university Karlo-Ferdinandovy v Praze (1912–1914).

J. Lubojacký na výstavě (r. 1962).

Ještě před 1. světovou válkou promuje, získává aprobaci pro výuku deskriptivní geometrie a kreslení na školách středních a stává se akademickým malířem.

Poté nastupuje k výkonu prezenční vojenské služby a jako voják odchází na frontu. V době 1. světové války je v rámci výkonu prezenční vojenské služby pověřen malováním následků bojů na území, kudy jeho jednotka prošla. Po skončení války odchází na zkušenou do Kyjova a Lipníku nad Bečvou, kde působí na středních školách. Po dvou letech se vrací do Klimkovic a v roce 1920 přijímá místo profesora kreslení na reformním reálném gymnáziu v Ostravě-Přívoze. Později je tato škola přemístěna do středu města. Zde vyučuje po celý další život a tráví nejneprodnější léta až do odchodu do důchodu (r. 1948).

V roce 1924 uzavírá sňatek s Františkou Fišerovou, dcerou rolníka z nedaleké Polanky. V roce 1925 se jim narodila dcera Alenka, která vystudovala fyziku na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy.

Roku 1920 zdědil J. Lubojacký po svém zemřelém otci dům čp. 49 na klimkovickém náměstí.

Na své výstavě v Klimkovicích v r. 1963.

V roce 1940 se Klimkovic staly součástí Sudet a J. Lubojacký se musel s rodinou přestěhovat do Ostravy, protože propustky do Klimkovic závisely na libovůli Němci dosazeného starosty. Po dvou letech střídavého pobývání u příbuzných v Ostravě se mohl s rodinou přestěhovat do domu v Ostravě-Zábřehu (Beskydská 29).

Láska Josefa Lubojackého ke Klimkovicím, mluví o nich jako o „tisíciletém českém královském městu“, jej však neopouští a znovu se ke svému městu vrací po osvobození v roce 1945. Se štětcem a paletou hledá místa, odkud by zachytil podobu válkou velmi zničeného města. Zajíždí též do Beskyd, kde je jeho nejoblíbenějšími náměty krajina s pozadím Lysé hory ať už od Malenovic nebo Ostravice či z druhé strany od Mohelnice.

Momentka z těže výstavy v Klimkovicích. V tmavém kabátě jeho manželka.

Ale maluje i další motivy z Beskyd i Ostravy. Po dobu prázdnin na gymnáziu zajíždí do podtatranské Lučivné, Mengušovců, Vyšných Hágů, kde zachycuje tamější horské scenérie s tatranskými velikány. Ve své volné tvorbě se věnuje rovněž zátiším a portrétům. V Klimkovicích maluje rybníky, uliční zákoutí, náladové krajiny a společně s malířem Valentinem Držkovicem ztvárňuje na svých obrazech atmosféru klimkovických jarmarků.

Ve věku 86 let dne 13. dubna 1974 umírá v Ostravě-Zábřehu. Místem jeho posledního odpočinku se stalo město, které tolik miloval – Klimkovice, kde byla jeho urna uložena do rodinné

hrobky na starém hřbitově. Později byl starý hřbitov zrušen a místo odpočinku Josefa Lubojackého je nyní na novém hřbitově v Klimkovicích.

Aktivita:

Roku 1934 vystavoval na společné výstavě v Opavě, později také v Ostravě.

Samostatné výstavy: 1947, 1952 – Klimkovice

Mnoho jeho obrazů je majetkem městského úřadu a muzea v Klimkovicích i v soukromí.

Do r. 1948 byl členem Svazu československých výtvarných umělců.

Poděkování

Za doplnění a upřesnění informací v životopise a poskytnutí fotografií děkuji paní Aleně Drahokoupilové a rovněž panu Oldřichu Růžičkovi z Polanky nad Odrou.

Radim Jarošek

Literatura:

BARVÍK, Zdeněk: Životopis akademického malíře Josefa Lubojackého
JIŘÍK Karel, HOLÝ Petr, BERÁNEK Petr, JŮZA Vilém (2006): Výtvarní umělci severní Moravy a Slezska ve sbírkách GVUO 1900–1950.

Vydal Moravskoslezský kraj a Galerie výtvarného umění v Ostravě.

KOLEKTIV (1937): Adresář výtvarných umělců československých, Syndikát výtvarníků československých, Praha.

PAVLIŇÁK Pavel (ed.) (2001): Slovník českých a slovenských výtvarných umělců, 1950–2001, sv. VII. Edice Prameny. Výtvarné centrum Chagall, Ostrava.

TOMAN, P. (1993): Nový slovník československých výtvarných umělců. Díl II. Výtvarné centrum Chagall, Ostrava.

Obrazy J. Lubojackého – viz barevná příloha.

Podpis J. Lubojackého.

Mlynář Ferdinand Olbrich

Zhruba před deseti léty přijel z bavorské vesnice Tegernheim u Regensburgu k matčinu strýci Františku Kostkovi z Jakubčovic nad Odrou starší pán a oznámil mu, že podle informací své matky je jeho otcem. Strýc Kostka tuto informaci přijal s klidem rozvážného kmeta a vyzval příchozího, aby se tedy posadil... a od té doby moje matka Eliška Pařenicová ví, že má dalšího bratrance jménem Ferdinand Olbrich.

Narodil se svobodné matce, později provdané Olbrichové z Louček u Oder (dříve Nová Ves – Neudorfel) před 83 léty. Jako nejstarší syn se musel v dospívání velice ohánět, aby pomohl matce s chodem nepříliš bohaté domácnosti. Po absolvování základní školy byl přijat do učení k mlynáři Ferdinandu Wesselskému v Loučkách,

kde strávil tři roky. Rád na tuto dobu vzpomíná, protože mlynářské řemeslo se mu opravdu zalíbilo. Po vyučení odešel pracovat do menšího mlýna v Hynčicích, kde pracoval také tři roky. Pak musel narukovat na hroutící se frontu v bývalém Sovětském svazu. Válka pro něj skončila zajetím u Kaliningradu. Poté následovalo pět let nucených prací v zajateckém táboře na Urale.

Do Československa se již nevrátil a se svou rodinou se sešel za pomoci Červeného kříže v bavorské vesnici Tegenheim. Zde si našel domov a oženil se. Děti se ženou neměli, a tak jeho jedinou zálibou bylo chovatelství exotického ptactva.

Po smrti manželky začal být jeho život stále více prázdnější. Snažil se samotou kompenzovat častějšími návštěvami svých neteří, které se však

Na fotografii u mlýna v Loučkách byli zleva doprava zachyceni – Ludmila Wiltschová, Věra Králová, Eliška Pařenicová, Jaroslav Král, Oto Olbrich (v brýlích), Ferdinand Olbrich a Květoslav Wiltsch.

k němu chovaly dobře pouze dokud měl dost peněz.

Proto dostal nápad zajet do svého rodiště, aby se zde potkal s dosud žijícím otcem Františkem Kostkou. Od tohoto památného setkání začal navštěvovat svou bývalou domovinu i několikrát ročně. Zhruba před pěti léty však drahý Ferdl jezdit do svého rodiště přestal. Teprve později jsme se dozvěděli, že prožil těžký majetkový otřes, který způsobila jeho nejoblíbenější neteř. Pouze sem tam zatelefonoval a to bylo vše.

Až letos koncem srpna náhle přijel se svým o mnoho let mladším bratrem Otou. Setkání s naší rodinou bylo oboustranně dojemné. Za ten čas, co jsme ho pět let neviděli, starší pán zestárnul v hotového dědečka. Přemýšlel jsem, jak ho alespoň na chvíli poslat třeba pouhou vzpomínkou do mladých let. Záhy mě osvitil nápad, zavést ho do mlýna Wesselsky v Loučkách, kde se vyučil svému oblíbenému mlynářskému řemeslu. Manželé Královi, kteří zdárně tento mlýn renovují (v POODŘÍ jsme o jejich úsilí psali v č. 4/2008) byli tímto nápadem také potěšeni. Vždyť sem přijede člověk, který ve mlýně pracoval a ještě si pamatuje, jak to tady fungovalo! A údajně by ještě dnes dovedl zařízení mlýna spustit!

Za dva dny přišel čas návštěvy. Paní Věra Králová nás velice srdečně přivítala i s historickým klíčem od mlýnice v ruce. Po krátkém úvodu byla dána Ferdlovi čest, aby mlýn odemkl a vkročil jako první. V pološeru mlýnice, která je dnes v rekonstrukci, se stařík orientoval, jakoby zde byl doma. Něco podvědomě chmatal rukama v prázdnou, takže to vypadalo, že pracuje na dnes chybějících zařízeních. Pomyslně hýbal neexistujícími pákami a byl nervózní z nefunkčnosti mlýna. Rychle se běžel podívat do lednice, zdali se vodní kolo otáčí jak má. Teprve za chvíli si uvědomil,

že mlýn je v rekonstrukci a ještě nějaký čas to potrvá, než se vše roztočí.

Když vyšel z mlýnice, byl ze všeho ten starý člověk, již nyní citem opět mlynář, jakoby přepadlý. Při obchůzce celého objektu jím procházela tíseň z neutěšeného stavu. Až píle a nadšení pana Jaroslava Krále ho trochu uklidnila. Vždyť stisk fortné ruky majitele skýtal záruku, že to tu jednou určitě poklape. S úsměvem pak mlynářce slíbil, že se bude snažit v příštím roce přijet znovu, aby obohatil sbírku exponátů o svůj výuční list podepsaný osobně mistrem mlynářským Ferdinandem Wesselským.

Také mě pan Král potěšil. Měl pro mne schovány dva železné předměty, které byly objeveny při kopání díry pro výsadbu nové lípy – středověký rýč a litinové závaží od nějakého mlynářského zařízení. Závaží představuje pytel mouky, na němž je nápis výrobce Rudolf – Sack – Lipsko (v překladu Rudolf Pytel, Lipsko). Jistě to budou zajímavé exponáty pro budoucí expozici mlýna. Pan Král shromažďuje i úlomky keramiky, podle nichž lze po vytřídění usoudit, jak je objekt opravdu starý. Vždyť keramika je vhodný datovací materiál v archeologickém oboru. V posledních měsících se manželům Královým podařilo vyklidit starou stodolu s mlatem, do níž nastěhovali dřívější zemědělskou techniku.

Usilovně pracují na dokončení menší ubytovací kapacity. Nedávno dokončili jalový kanál, tedy obtočnou strouhu pro havarijní situace, aby nedošlo k přehlcení kapacity vodního náhonu k mlýnu. Samozřejmě to jsou dílčí práce a celé dílo rekonstrukce ještě potrvá.

Celkový pohled na objekt mlýna. Vpravo od vjezdu roste lipka. Byla vysazena místo původní lípy, která stála těsně u vjezdu vpravo – zůstala po ní tmavší skvrna na zdi omítky.

Aby to bylo co nejdříve, přejeme manželům mnoho štěstí i peněz. Už nyní se těšíme s Ferdlem na návštěvu mlýna Wesselsky v příštím roce. Jak málo stačí k vyvolání úsměvu starého, zlomeného muže. Vždyť vymyšlení plánů do budoucna je hnacím motorem do dalšího života.

Květoslav Wiltsch, Odry

Ještě k legionářům z Poodří

Při mém pátrání po legionářích se mi dostal do rukou obrázek z oslav 20. výročí bitvy u Zborova, na němž jsou zdokumentováni všichni legionáři – účastníci této oslavy. I když převážná většina účastníků je známa, je zde několik dosud neznámých tváří. Je možné, že se oslavy zúčastnili legionáři i z jiných obcí, a protože časopis POODŘÍ se dostává do rukou čtenářů v široké oblasti, po dohodě s redakcí zveřejňuji tento snímek, na němž jsou uvedena jména všech známých legionářů, zřejmě v této době obyvatel Studénky. Ostatní jsou pravděpodobně z jiných okolních obcí.

Obracím se proto na všechny, kteří by ty dosud neznámé poznali, aby se ozvali se svými poznatky buď do redakce POODŘÍ nebo na tele-

fon 556 813 722 (autorovi této výzvy). Pro lepší rozpoznání jsou tito neznámí legionáři vytaženi ze společné fotografie a označeni čísly (viz s. 44).

Neznámí uvedení pod čísla 1, 2 a 16 nejsou účastníky této oslavy a neznámý č. 15 by mohl snad být František Mikala, ale není to jisté.

Fotografie č. 16 byla nalezena ve sběrně starého papíru v Novém Jičíně (také jeden z výrazů úcty k našim předkům).

Pokud někoho poznáte, pomůžete mi tak v mém úsilí o to, aby tito hrdinové bojující za naši samostatnost nebyli zapomenuti.

Děkuji Vám.

Václav Langer

Z oslavy výročí bitvy u Zborova ve Studénce dne 27. 6. 1937

Sedící zleva: Bedřich Volný, Rudolf Knop, Arnošt Bajnar, Josef Heřmanský, František Pekař, Stehlík, František Mikala ? (č. 15), č. 14.

Stojící 1. řada zleva: Vrátný, Leopold Mikušek, č. 12, Jaroslav Nývlt, č. 13 a 5, Ludvík Martínek, Vilém Gelnar, Berák.

Stojící 2. řada zleva: č. 6, 7 a 8, František Hořínek, č. 9, František Chytil, Jindřich Dostál, č. 10, 11, 4 a 3.

Pomníky obětem 1. světové války

V Jakubčovicích nad Odrou

V obci Jakubčovice nad Odrou stával do r. 1962–4(?) pomník obětem 1. světové války podobně, jako tomu je u většiny sousedních vesnic. K objasnění jeho zániku jsem oslovil bývalého pana starostu Jakubčovic n. O. – pana Josefa Richtera.

Pomník stával v obci u Oderské ulice naproti vjezdu k bývalé knoflíkárně. V současnosti na jeho místě stojí rodinný dům č. p. 82. Z obou stran pomníku rostly duby, samotný pomník byl obehnán nízkým kovovým plůtkem a zdobila jej jedna nebo více kamenných koulí. Pomník byl odstraněn za existence Místního národního výboru v Jakubčovicích n. O., přičemž Jakubčovice n. O. byly v té době střediskovou obcí a patřily pod ně ještě vesnice Loučky, Heřmánky a Klokočůvek. Předsedou místního národního výboru v té době byl pan Josef Šťastný z Heřmánek (přistěhovalý z Klokočova).

Pana Richtera za jeho „starostování“ upozornil pan Ludvík Šodek z Heřmánek, že pomník byl po jeho odstranění odvezen na skládku do bývalého kamenolomu v Heřmánkách, kde skončil v hromadách staré kůry. Pan Richter si dohodl pomoc mechanismů z kamenolomu, za jejichž pomocí pomník na udaném místě skutečně našel a nechal převézt do Jakubčovic n. O., kde byly nalezené díly uloženy pod venkovním přístřeškem v areálu bývalé knoflíkárně – nyní fy. METAL MB s. r. o. Fulnek. V Heřmánkách se však našly jen hlavní díly samotného pomníku. Desku se jmény se nalézt ne-

Foto Petr Lelek.

podářilo. Rovněž se nepodařilo nalézt žádné torzo kovového plůtku ani žádný okrasný detail.

V současnosti se snažíme zjistit, zda existuje nějaká fotografie nebo zda se podaří zjistit seznam padlých jakubčovicických občanů, např. v Německu u odsunutých původních obyvatel. Snad se i podaří najít pomníku nové důstojné místo a v původní podobě jej obnovit. Za poskytnuté informace panu Josefu Richterovi děkuji.

Petr Lelek

Pamětní desky v kostele sv. Jana Nepomuckého ve Staré Bělé

Ve Staré Bělé se nachází, kromě památníku z roku 1936, ještě jedno místo připomínající padlé za 1. světové války – v kostele sv. Jana Nepomuckého.

V roce 1923 byla provedena rozsáhlejší oprava starobělského kostela a v rámci ní byly instalovány i nové sochy od sochaře Müllera z Mnichova – socha P. Marie Lurdské a dále pak socha P. Marie Bolesné, která tvoří součást bočního oltáře. Ten byl zbudován v podobě pomníku padlých v 1. světové válce. Po stranách byly do zdi zabudovány kamenné desky se jmény 86 padlých z celé farnosti (Stará Bělá, Nová Bělá, Vyškovice, Krmelín, Proskovice). Desky jsou dílem sochaře Dobeše z Příbora.

Literatura

FORGÁČ Marek (ed.) (2001): Kostel sv. Jana Nepomuckého v Ostravě – Staré Bělé 1801–2001. Sborník k 200. výročí posvěcení. Stará Bělá.

Foto Lukáš Klega.

Nové přírůstky v Kabinetu přírodnin na zámku Kunín

Rudolf Štrbák při broušení.

Zajímavými přírůstky, kterými se může pochlubit kunínský Kabinet přírodnin, jsou broušené kameny od fulneckého sběratele Rudolfa Štrbáka, který se vlastní pílí vypracoval na brusičce kamenů.

Od mládí byla jeho zálibou mineralogie, ač vystudoval strojní průmyslovku a oboru zůstal věrný, byl jeho koníček natolik silný, že se stal součástí jeho života. Stroj ke zpracovávání kamenů si podle vlastního návrhu vyrobil sám...

Je to člověk skromný, který zpočátku získával surovinu ke zpracování vlastními sběry. Z ní prováděl hlavně rovinné broušení a leštění, tím získával určité zkušenosti, které později uplatnil při fasetovém broušení.

Později se stal náročnějším, surovinu začal nakupovat na burzách. Z jeho strany to byl tak trochu risk, neboť věřil, že se jí naučí brousit, což, jak sám přiznává, mu nemuselo vyjít.

Nejvíce zpracované suroviny tvořil křemen a jeho odrůdy, na kterých se zdokonalil a mohl přejít k zpracovávání topazů, granátů, opálů, rubínů či jeho milovaných smaragdů.

Jeho sbírka čítá na 800 kusů opracovaných kamenů a je dobře, že některé se již dostaly i do sbírek Muzea Novojičínska.

Na zámku může návštěvník obdivovat nepřehledné množství tvarů a barev kamenů, které byly zapůjčeny na tuto sezónu a také vzorky těch, které byly darovány a staly se součástí zámecké sbírky.

Jak sám Rudolf Štrbák přiznává, dostal se asi již do bodu, kdy v jeho podmínkách není možno se zdokonalovat či zlepšovat.

Bronislav Novosad, Kunín

Broušená záhněda – jeden z nových přírůstků sbírek Kabinetu přírodnin.

Popis brusu – brilliant kruh, 2 řady draků, 105 faset - obvodové fasety pavilonu v polovině lomené o půl stupně – tedy ve skutečnosti 137 faset. Výbrus má 89,5 ct (karátů). Jeden metrický karát – 0,2 g.

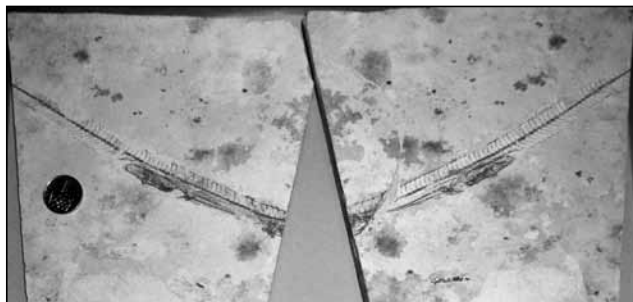
Unikát ve sbírce Kabinetu přírodnin na kunínském zámku

V posledních číslech časopisu se čtenáři pravidelně setkávají s články o nových přírůstcích v Kabinetu přírodnin, ale základní sbírkový fond B. Novosada obsahuje mnohé unikáty, které jsou průběžně odborně zpracovávány. Tak je tomu i v případě třetihorní fosilní ryby z Litenčic u Kroměříže.

V zámecké sbírce je uložen unikátní vzorek, na kterém je zachován zbytek fosilní ryby, v jejíž tělní dutině jsou zachovány zbytky dvou dalších exemplářů. Ačkoliv tyto zbytky potravy nejsou kompletně zachovány, lze rozeznat, že jeden z nich patří ke stejnému druhu jako predátor, který jej pozřel. Tento jev je v živé přírodě označován jako kanibalismus.

Ačkoliv se při vyslovení slova kanibalismus mnoha lidem vybaví zejména lidožroutství, není tento zajímavý fenomén omezen pouze na svět lidí, ale je široce rozšířen v celé živočišné říši. Kanibalismus je chování jedince, kdy je pozřeno individuum stejného druhu v jakémkoli stádiu (tedy včetně vajíček či mláďat). Takové chování může ukazovat na pozměněné přirozené podmínky (dlouhé hladovění, nepřirozené hormonální změny nebo také přemnožení jedinců na malém geografickém území), ale u mnoha skupin ryb je bráno jako zcela přirozený jev.

Projevy kanibalismu lze studovat také u tvorů, které známe z geologické minulosti a do dnešních dnů se nám zachovali pouze v podobě zkamenělin. Takovéto nálezy jsou velmi vzácné a lze je, obrazně řečeno, spočítat na prstech jedné ruky. Jeden z nich je právě výše zmíněný kunínský exemplář, který patří k druhu *Anachelum glarisianum* (tato ryba je paleontology řazena do čeledi Trichiuridae, česky nazývané tkaničnice, kam patří asi 32 dnes žijících druhů). Tyto dlouhotělé ryby jsou poměrně často nalézány na většině moravských lokalit, kde vystupují na povrch takzvané „menilitové břidlice“,

Celý vzorek, tak jak je uložen na zámku – pozitiv a negativ.

kteří se usazovali v období třetihorní epochy nazývané oligocén (asi 33–23 miliónů let). Menilitové břidlice jsou hlubokomořské sedimentární horniny.

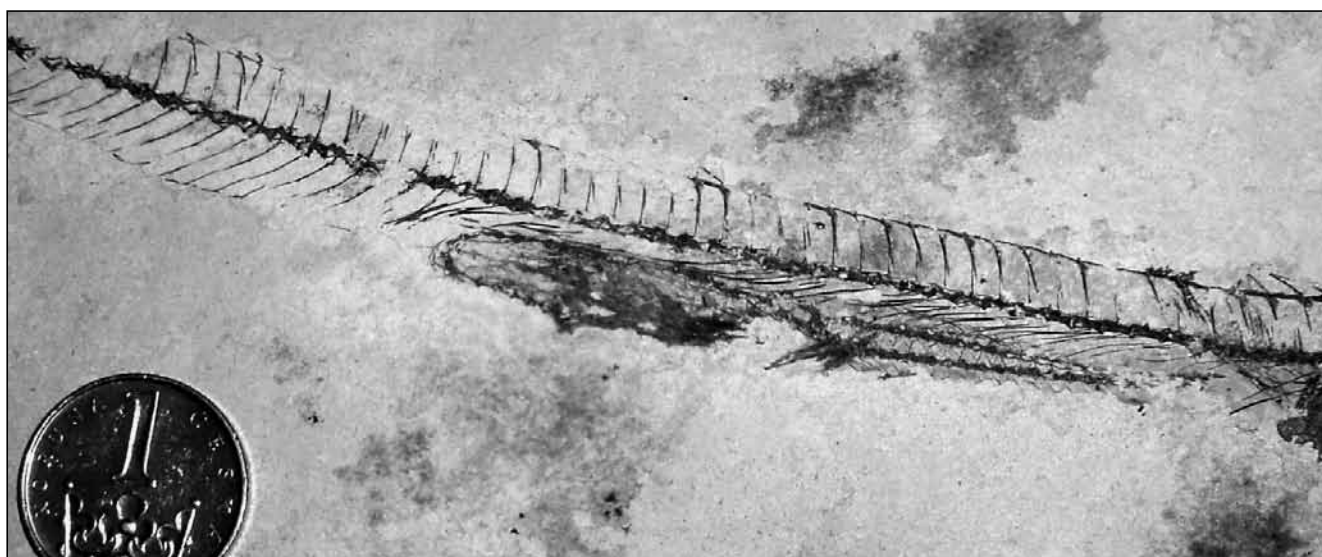
Zde představený vzorek je zachován na desce menilitové břidlice tak, jak je zobrazeno na obr. výše. Ačkoliv se na vzorku nezachovala hlava ani ocasní ploutev, lze vidět celou břišní dutinu se zbytky dvou kostér (na obr. níže). Jedna z těchto drobných kostříček jasně ukazuje znaky typické právě pro druh *A. glarisianum* a její přítomnost v břišní dutině lze tedy považovat za důkaz kanibalismu tohoto druhu.

Také u dnešních tkaničnic bylo pozorováno kanibalistické chování (například ve vodách v okolí Tajvanu). Proč k tomu v dnešních populacích těchto ryb dochází? To je předmětem diskuzí.

Vzorek byl odborně zpracován a výsledek byl před nedávnem publikován v geologickém časopise *Bulletin of Geosciences* (č. 3/2009, s. 569–572). Zájemci si jej mohou přečíst v anglickém jazyce na stránce http://www.geology.cz/bulletin/contents/2009/vol84no3/bullgeosci843_1114.pdf

Návštěvníkům zámku bude tento unikát poprvé představen v nové sezóně 2010.

Bronislav Novosad, Kunín

Detail břišní dutiny.

„ALT BELA“ – světoznámé železo povětronní ze Staré Bělé

Pro seznámení s charakteristikou starobělského meteoritu je nejprve nutné seznámit se s určitými informacemi o meteoritech obecně. Lze říci, že existují tři hlavní třídy meteoritů. Mezi nejběžnější patří kamenné meteority, vzácnější pak jsou meteority železné, přičemž nejvzácnější je jejich přechod – meteority železokamenné. Ačkoliv v atmosféře hořící meteory běžně zahlédneme v noci, je nutné si uvědomit, že padají stejně tak i ve dne. Pokud neshoří již v atmosféře, vytvářejí při svém pádu výrazné zvukové jevy, které jsou slyšitelné na velké vzdálenosti, a to až na 100 km. Jedná se zpravidla o množství nesouvislých úderů, po kterých následuje rachot či dunění. Odpor vzduchu meteor nakonec zabrzdí, takže na samotnou zem již spadne volným pádem (pochopitelně s výjimkou mnohatunových meteoritů, které si část své původní rychlosti zachovají). Některé meteority se po pádu odrazí a dopadnou o kus dále, jiné se „zavrtají“ pod zem či vytvoří kráter. Po dopadu mohou být meteority velmi horké.

Mimořádně zajímavá je však skutečnost, že v jiných případech mohou být dokonce pokryty i za velmi teplého počasí jinovatkou, protože byly z kosmu natolik promrzlé, že se jejich vnitřní část ani při průletu atmosférou nezahřála a po dopadu i vnější, průletem zahřátou část meteoritu, výrazně ochladila. I v případech, kdy do atmosféry vletí jeden meteorit, dochází často v průběhu dramatického pádu k jeho rozpadu, a proto na zem dopadne kusů více, které lze pak nalézt v oblasti tzv. rozptylové elipsy o rozsahu často i mnoha kilometrů čtverečních. Zajímavé pak je rovněž to, že častěji dochází k tomu, že je „sebrán“ meteorit, který byl při jeho pádu pozorován, než k tomu, že by byl nalezen náhodně. Starobělský meteorit je meteoritem železným, tedy vzácněji se vyskytujícím. Je mezinárodně znám pod označením „Alt Bela“, podle obce Stará Bělá, kde byl nalezen. Jak bude uvedeno dále, nachází se jeho části v muzeích i soukromých sbírkách po celém světě, přičemž jeho jednotlivé řezy čas od času mění majitele a stále tak kolují mezi lidmi, institucemi, zeměmi i kontinenty.

Meteorická železa dělíme do tří hlavních skupin: hexaedrity, oktaedrity a ataxity. Alt Bela je oktaedritem, což je nejběžnější typ meteorických želez. Jsou složeny z tzv. lamel, jakýchsi trámčů, které mají podobu osmistěnu (proto název oktaedrit). Po naleptání kyselinou jsou pak tyto lamely, nazývané podle svého objevitele Widmanstättenovy obrazce, zřetelně viditelné. Tyto obrazce se nevyskytují v žádných jiných meteoritech a bezpečně tak oktaedrit identifikují. Uměle se je sice již podařilo

rovněž vytvořit, nejsou však nikdy tak zřetelné, jako u skutečného oktaedritu. Vznikají totiž při extrémně pomalém ochlazování matečného meziplanetárního tělesa, pravděpodobně v jádře těchto obřích těles. Alt Bela takto po mnoho milionů let chladl v kosmickém prostoru, až ho Země svou gravitační silou přitáhla z kosmu do Staré Bělé. Při průletu atmosférou se pak Alt Bela zahřál na 1 000 °C, jeho jádro však zůstalo zcela neporušené. Jeho barva je zvenku tmavohnědá, zevnitř stříbrná.

Kde a kdy přesně starobělský povětroň (jak byly kdysi meteority nazývány) dopadl, se již pravděpodobně nepodaří zjistit. Ačkoli je možné se setkat se staršími články, ve kterých je jako okamžik dopadu uveden rok 1876, jeví se tyto údaje jako nepodložené. S naprostou jistotou nemůžeme ani říci, kde přesně meteorit dopadl, resp. kde přesně a kým byl nalezen.

Alt Bela byl s největší pravděpodobností nalezen na pozemcích starobělského rolníka Štěpána Holaina. Štěpán Holain se narodil dne 26. 12. 1836 na čp. 79, což je grunt, na kterém se nacházel obří „Holáňův dub“ (osoby nesoucí ve Staré Bělé příjmení Holain i Holáň pocházejí z téhož rodu, resp. Holáň je česká varianta), který byl pro špatný zdravotní stav skácen v roce 1995 a jehož mohutné torzo můžeme v přilehlé zahradě spatřit dodnes. Na statek čp. 102, kde se meteorit nacházel, se Štěpán přišel v roce 1870. Sám Štěpán Holain jej však asi nenalezl. Jak je uvedeno v první písemné zmlouvě o meteoritu vypracované prof. Františkem Smyčkem roku 1899, byl na jeho umístění mezi polními nářadím pod kůlnou Štěpán upozorněn již cca 50 let před rokem 1898, když statek čp. 102 přebíral.

Tato informace je však rovněž zavádějící, protože Štěpán převzal statek v roce 1876 (nikoliv tedy cca 50 let před rokem 1898). Proto se starší údaje o jeho nález v roce 1876 nezdají pravděpodobnými, na druhé straně se však skutečně jedná o rok, kdy statek převzal. Je proto možné, že starší autoři chybně uvádějí rok převzetí statku jako rok nález. Jak dlouho před tímto okamžikem byl meteorit nalezen, není známo, stejně jako lze jen stěží určit, jak dlouho před nálezem dopadl. Je proto klidně možné, že se tak stalo ještě v osmnáctém století, případně ještě mnohem dříve. Meteorická železa totiž rezaví velmi pozvolna, takže v půdě vydrží po značnou dobu. S ohledem na výše uvedené nelze stanovit, zda byl meteorit náhodně vyoran, jak se někdy uvádí, či zda byl při svém pádu někým pozorován a následně cíleně sebrán.

Štěpán Holain.

Jan Pchálek starší ve svých zápisech o historii starobělských gruntů uvádí, že když v roce 1886 prováděl Štěpán různé investice na svém gruntě, používal k rekonstruování budov množství písku, který těžil na své zahradě. V okolí se skutečně písek vyskytuje, na druhé straně lesíku Pešatku je dokonce již zaniklá největší starobělská pískovna, tzv. Novákova. Při této těžbě měl Štěpán meteorit nalézt. Pro svou vhodnou velikost a váhu byl pak po řadu let používán k podložení vrat. Následně se měl o tomto nález dovědět starobělský učitel Filip Kalus, který z tohoto důvodu grunt navštívil a nález si prohlédl. Poté měl být meteorit odeslán k prozkoumání do Prahy. Jak vidíme, rovněž údaje Jana Pcháčka staršího se značně liší od údajů uváděných jinými autory, a to dokonce i jeho synem Janem Pcháčkem mladším, který uvádí, že byl meteorit vyoran v roce 1876.

Nejvěrohodnější se jeví zpráva prof. Smyčka, protože tato byla sepsána bezprostředně po předání meteoritu. Štěpán Holain, označován prof. Františkem Smyčkem za „zámožného a inteligentního rolníka“, kterým skutečně byl, nejspíše vytušil, o jak vzácný nález by se mohlo jednat. Spojil se proto s tímto tehdejší profesorem dnešního Matičního gymnázia v Ostravě, kterémuž gymnáziu Štěpán Holain meteorit následně daroval. Prof. Smyčka jej nechal ve vítkovické mostárně zbrusit a vyleštit. Když jej pak leptal kyselinou, objevily se výše zmíněné Widmanstättenovy obrazce (u Alt

Bela široké 0,7 mm), takže se mimozemský původ tělesa bezpečně potvrdil. Prof. František Smyčka nechal provést rovněž chemickou analýzu, která prokázala, že se Alt Bela skládá ze železa, menšího množství niklu a malého množství kobaltu, fosforu, síry a uhlíku.

Původní váha je prof. Fratiškem Smyčkem uvedena ve výši 3,9 kg, po nabroušení a vyleštění 3,5 kg. Již ve své zprávě z roku 1899 prof. Smyčka uvádí, že Alt Bela byl přenechán Zemskému muzeu v Praze. Zda se tak stalo zdarma či za úplatu, však ve zprávě uvedeno není. Z dokumentu Příloha ku protokolu konferenčnímu č. 6 ze dne 13. února 1906, sepsaném Otakarem Kleinem, učitelem ve Staré Bělé, se dozvídáme, že meteorit byl prodán za částku 600 zlatých. Částka 600 zlatých odpovídá sumě, za kterou se v předmětné době dal poříditi seriózní grunt.

Za úvahu tak stojí zamyšlení, co asi Štěpána Holaina napadlo, když se o této skutečnosti dozvěděl (pokud se ovšem o ní dozvěděl, protože zemřel roku 1903). Mohl možná litovat toho, že Alt Bela neprodal sám, popř. alespoň toho, že ačkoliv jej daroval vzdělávací instituci ve svém regionu, dostal se meteorit nakonec pryč. Na druhé straně mohl být stejně tak spokojen, že se jeho nález ocitl v tak významné instituci, jako je dnešní Národní muzeum v Praze, popř. že nově založené Matiční gymnázium díky němu získalo tak vysoký obnos.

Za zmínku stojí dále rovněž skutečnost, že na počest Alt Bela byly ve Staré Bělé pojmenovány dvě ulice, a to ulice Povětronní, která vede kolem pozemků a již neexistujícího gruntu Štěpána Holaina, dále pak dle prof. Smyčka ulice Smyčkova. Obecní úřad nyní zvažuje v rámci této lokality umístění informační tabule.

V současné době bylo zjištěno, že na trhu s drahými kameny je možné koupit řez z Alt Bela, který váží 42,87 gramů, s velikostí pouhých 6 x 4 x 0,35 cm, za částku 1.400 EURO, což má být dle sdělení odborných pracovníků Národního muzea v Praze běžná cena. Tedy v naší měně přibližně 37.800 Kč. Vycházíme-li z ceny 27 Kč za EURO, dospějeme k závěru, že ve své původní podobě o váze 3,9 kg by měl Alt Bela hodnotu přibližně 3 440 000 Kč! Jiný kus o váze 189,5 g je nabízen za poněkud nižší částku, a to 4 200 EURO, tj. 22,16 EURO za jeden gram. Dle této kalkulace by pak hodnota celého kusu byla „pouze“ kolem 2 333 000 Kč.

V této souvislosti jistě každého napadne, že by bylo vhodné vyrazit na pozemky bývalého Holainova gruntu a podívat se po dalších kusech. Dle ústní tradice mělo být údajně v minulosti obdobných želez nalezeno více. Alespoň Jan Pchálek ml. uvedl ve svém článku ve Starobělském zpravodaji 1/2003, že když byl bořen v devadesátých letech 20. století starý Holainův grunt, byl v něm

nalezen kus těžkého starého železa, kterému však nikdo nevěnoval pozornost. Dále je v článku uvedeno, že: „...tehdy žijící lidé, kde byl povětroň nalezen, vyprávěli, že jejich rodiče našli několik úlomků železa zřejmě meteorického původu, kterým však tehdy nebyla věnována pozornost“. Jelikož však v roce 2008 Jan Pchálek ml. ve věku téměř 90 let zemřel, nebude již pravděpodobně možné tuto informaci ověřit.

Za účelem ověření výše uvedených informací byl v červnu roku 2009 navštíven pan Václav Holain, pravnuke Štěpána Holaina, dnes již sám v důchodovém věku. Václav Holain žije do dnešního dne v těsném sousedství bývalého Štěpánova gruntu. Ačkoliv svého pradědu nezažil, uvedl, že se jednalo o velmi pokrokového člověka. Rozhodně popřel informaci, že by se snad želez našlo více. Dle jeho sdělení nebyl původně v Národním muzeu meteorit označen jako Alt Bela, ale pouze jménem a příjmením Štěpána Holaina. Potvrdil však informaci, která je ve Staré Bělé dodnes živá a stále se šíří, a to že Alt Bela byl po řadu let používán k podpírání vrat u gruntu.

Dle ústního sdělení pana Milana Slováka, který dnes vlastní dům postavený na místě Holainova gruntu, tento našel před cca deseti lety při výkopových pracích načernalý kámen tvaru vejce, který byl nezvykle těžký. Nevěnoval však nálezu pozornost a vyhodil jej do přilehlého lesa Pešatku. Když mu po čase došlo, že by se mohlo jednat o další kus Alt Bela, pokoušel se mnohokrát najít vyhozený kámen. Nikdy se mu to však nepodařilo. Zda se mohlo jednat skutečně o meteorit, lze jen těžko říci, v každém případě se však jedná o důkaz toho, že legenda o Alt Bela je ještě po více než 110 letech od jeho předání Matičnímu gymnáziu stále živá. Nejedná se totiž o jedinou osobu ze Staré Bělé, která se domnívá, že mohla nalézt kámen, který by mohl být dalším meteoritem či jeho částí.

Rovněž autor článku se vypravil na předmětná pole prozkoumat aktuální situaci. Jako reálný se mu jevil především záměr zapůjčit si někde detektor kovů a s ním pak okolí předpokládaného nálezu prohledat. Možnost použití detektoru kovů se však ukázala jako naprosto nereálná, protože v poli se dnes nachází značné množství železa, a to jak ve formě různého odpadu a utržených částí zemědělských strojů a nástrojů, tak jako součást po celém poli rozorané strusky, jejíž jednotlivé bloky váží mnoho kilogramů. Dále pak není jisté, kde byl skutečně Alt Bela nalezen, zda bylo jeho částí skutečně více, zda nebyly již dávno sebrány a někde zašantročeny, kde tyto části mohly dopadnout (mohou se nacházet mnoho kilometrů daleko), jak hluboko mohly dopadnout, či zda již nepodlehly korozi atd.

Nejstarší fotografie Alt Bela nalezneme již ve zprávě prof. Smyčka z roku 1899. Tyto fotogra-

fie byly vyhotoveny panem Rotterem v Moravské Ostravě. Ačkoliv se v minulosti čas od času články o Alt Bela objevily, není známo, že by se někdo pokusil vystopovat jeho ostatní části, které byly z hlavního kusu umístěného v Národním muzeu v Praze odřezány. V průběhu první poloviny roku 2009 byla proto oslovena dále uvedená muzea, jejichž identifikace byla zjištěna z mezinárodního katalogu meteoritů (Buchwald V. F. B. (1975): Handbook of Iron meteorites. Vol. 2., Univ. California Press, Berkeley), přičemž další byla nalezena prostým použitím internetového vyhledávače google.com. Bylo zjištěno, že jednotlivé řezy v minulosti kolovaly mezi fyzickými osobami i muzei po celém světě, přičemž i v současnosti jsou muzei i jednotlivci vyměňováni či prodáváni, a to jak původní řezy, tak i další nové řezy z nich v současnosti učiněné.

Ve snaze docílit toho, aby se alespoň jedna část Alt Bela vrátila do Ostravy, bylo osloveno Ostravské muzeum s návrhem na vykoupení menšího z výše popsaných prodávaných kusů. Bohužel však na nákup tohoto řezu nebyly nalezeny finanční prostředky. Snad se alespoň jedna část vrátí někdy v budoucnu.

Je jisté na místě zmínit se ještě podrobněji o dárci meteoritu Štěpánu Holainovi. Štěpán pocházel ze známého selského rodu, měl čtyři bratry a jednu sestru. Nejstarší Antonín obdržel v roce 1875 po otci rodinný grunt s obřím dubem, Jan se přiznal do Krmelína, Ludvík se stal knězem a známým hudebním skladatelem, Bedřich studoval práva ve Vídni a pak se stal advokátem ve Štýrském Hradci.

Štěpán byl skutečně velmi pokrokovým člověkem. Odebíral několik různých novin a časopisů, měl vlastní knihovnu, dalekohled a harmonium pro syna Václava. Byl spoluzakladatelem hospodářského spolku v Paskově, Občanské záložny v Brušperku a čtenářské Besedy ve Staré Bělé. Po řadu let byl prvním radním, předsedou místní školní rady, v rámci okresu předsedou komise pro chov hovězího dobytka a na úrovni kraje důvěrníkem hospodářského spolku pro severovýchodní Moravu. Zřejmě byl rovněž člověkem značných kvalit morálních. Štěpán daroval veškeré dřevo na stavbu hospodářské školy v Místku a zapůjčil jí 1 000 zlatých bez jakéhokoliv úroku; o daru cenného meteoritu Matičnímu gymnáziu nemluvě. Čtyři roky po darování meteoritu se pak stal vdovcem. Štěpán zemřel ve věku 67 let způsobem, který by mu jistě každý mohl závidět. Dne 5. 12. 1903 si nakázal připravit pečínku z husy. Když si na pečínce začal pochutnávat, postihla ho srdeční slabost. Stihl si ještě zavolat kněze, než však kněz dorazil, byl Štěpán mrtev. Pochován byl na starobělském hřbitově dne 7. 12. 1903.

Dle názoru Karla Turečka, tak jak jej vyslovil ve své publikaci Meteority a jejich výskyt

v Československu, se v případě Alt Bela jedná pro jeho výrazné a krásně utvářené Widmanstättenovy obrazce o jeden z našich nejkrásnějších (dnes tedy českých i slovenských) oktaedritů. V každém případě se jedná o první nález železného meteoritu na Moravě, který pak prostřednictvím svého názvu „Alt Bela“ proslavil obec Stará Bělá po celém světě.

Lokalizace a stav jednotlivých částí Alt Bela

Národní muzeum v Praze: v muzeu je umístěna největší část Alt Bela o váze 2 211 g, tedy větší polovina původního kusu. Meteorit je vystaven v sále meteoritů na spodní policiče nástěnné vitríny č. 21.

Matičnické gymnázium Ostrava – dle zprávy prof. Fr. Smyčka byla z Alt Bela odříznuta pro gymnázium destička o váze 18 g. V současné době však nebyl exponát ve sbírkách gymnázia nalezen, přičemž si nikdo ani nepamatoval, že by se zde kdy nacházel. Lze jen stěží říci, co vše se mohlo s tímto exponátem stát.

Vídeň, Rakousko – Naturhistorisches Museum vlastní jeden kus o váze 410 g a délce cca 12 cm,

Starobělský meteorit v Národní muzeu v Praze.

jde tedy o největší exponát nacházející se mimo Českou republiku. Původně toto muzeum již v roce 1899 získalo vedle výše uvedeného exempláře ještě řezy o váze 124 g a 19 g. Tyto další dva řezy však byly vyměněny s dnešním Národním muzeem v Praze a vídeňské muzeum za ně získalo více různých meteoritů. Kus o váze 410 g je trvale vystaven ve veřejně přístupné expozici meteoritů (Meteoritensaal). Meteorit je dle sdělení pracovníků považován za vzácný především proto, že s ohledem na jediný nalezený exemplář s nevysokou váhou není k dispozici mnoho materiálu z tohoto meteoritu.

Berlín, Německo – Museum für Naturkunde, Humboldt-Universität. Zde se nachází řez o vá-

ze pouhých 9,2 g a délce 3,5 cm. Tento kus byl zakoupen ve Vídni dne 18. 4. 1906, a to od J. Böhma. Kus není vystaven, nachází se v depozitu.

Bonn, Německo – Steinmann Institut für Geologie, Mineralogie, Paläontologie – řez o váze 122 g je vystaven pro veřejnost. Předchozími majiteli byli Arthur Kusche, G.m.b.H., Mineralogisches Institut v Mnichově a Prof. A. Friedrich z Vídně.

Washington, U.S.A. – Smithsonian Institution – National Museum of Natural History. V této sbírce se nachází řez o váze 10 g. Exemplář byl zakoupen v šedesátých letech ze sbírky Carla Bosche.

Budapešť, Maďarsko – Alt Bela byl stejně jako některé další části sbírek nenávratně ztracen v průběhu revoluce v roce 1956. Váha exponátu byla 14 g.

Štrasburk, Francie – zde nalezneme Alt Bela v Collection des Musées de minéralogie, Université de Strasbourg. Jsou zde tři malé kusy o váze 4,8 g, 3,6 g a 0,1 g. Tyto kusy byly dne 16. října 1908 zakoupeny za 8 marek prostřednictvím Mineralogische Institut Wilhelm, a to od Rheinischen Mineralien-Contor Krantz z Bonnu.

Alt Bela ve sbírkách ve Štrasburku.

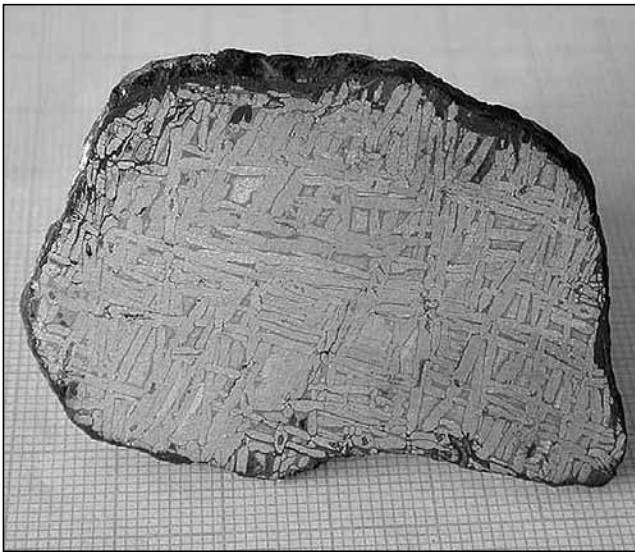

Jürgen Nauber, Švýcarsko – tento soukromý sběratel vyměnil s Národním muzeem v Praze v roce 1997 řez o váze 452 g. Jednalo se o hromadnější výměnu meteoritů. V současné době má ještě k dispozici řez o váze 189,5 g a rozměrech 62 mm x 44 mm x 11–14 mm. Zbylé části kusu (tzn. množství o váze 262,5 g) nařezal na plátky o váze 10 g až 50 g. Tyto řezy pak vyměnil a rozprodal různým sběratelům a obchodníkům, takže je zřejmé, že existuje řada dalších nelokalizovaných kusů.

Sergey Vasiliev, Česká republika – obchodník s meteority působící v Praze zakoupil řez o váze 42,87 g od soukromého sběratele Jürgena Naubera. (Viz foto níže.)

Texas, U.S.A. – v tomto americkém státě je Alt Bela umístěn ve sbírce Oscar E. Monning Collection, nacházející se na Texas Christian University ve městě Fort Worth. Váha tohoto kusu je 48,6 g s velikostí 5 cm x 3 cm x 4 mm. Tento exemplář byl v roce 1997 získán ze sbírky výše uvedeného Jürgena Naubera.

Chicago, U. S. A. – The Field Museum – v tomto muzeu se nachází kus o váze 19 g. Emailový

kontakt se přes veškerou opakovanou snahu nepodařilo navázat.

Alt Bela nebyl nalezen v Moravském zemském muzeu v Brně ani na ČVUT v Praze, kde se měl dle starších písemných zmínek nacházet. Odkazy však byly pravděpodobně mylné, protože meteorit se ve sbírkách těchto institucí nenachází a nebylo ani zjištěno, že by tam kdy byl. Pro jistotu byl hledán rovněž ve sbírkách Vysoké školy báňské v Ostravě a Yale University v U.S.A., kde se rovněž nenachází.

Výše uvedené kusy představují ve svém souhrnu celkem 3 255,7 gramů. Vycházíme-li z toho, že váha po původním zbrúšení a vyleštění činila 3 500 gramů (navíc není jasné, v které fázi byl odřezán 18 gramový kus pro Matiční gymnázium, zda před zbrúšením či po něm), je zde stále ještě rozdíl cca čtvrt kilogramu. Jistě došlo k tomu, že část váhy byla ztracena v důsledku řezání a broušení, nicméně dá se jistě předpokládat, že existovaly či dokonce ještě stále existují další kusy, které se nepodařilo dohledat. Rovněž nebylo zjištěno, kteří další sběratelé nabyli řezy od Jürgena Naubera a co se stalo s řezem Matičního gymnázia. Snad se tak stane v budoucnu.

Lukáš Klega, Stará Bělá
klega@advokatklega.cz

Poděkování

Překlad – Jiří Hrňa (angličtina), Lenka Konvalinová (němčina).

Sdělení genealogických informací a poskytnutí písemných pramenů – Jiří Klega.

Sdělení ostatních informací – Milan Slovák, Václav Holain.

Pracovníci muzeí – Marcela Bukovanská, Denis Leypold, Linda Welzenbach, Franz Brandstaetter, Ansgar Greshake, Arthur J. Ehlmann, Renate Schumacher, Teresa Moss a mnozí další.

Soukromí sběratelé – Sergey Vasiliev, Jürgen Nauber.

Zvláštní poděkování in memoriam – Štěpán Holain, mecenáš vědy a vzdělanosti.

Literatura a další zdroje

Buchwald V. F. B. (1975): Handbook of Iron Meteorites. Vol. 2., Univ. California Press, Berkeley

Jarošek Radim (2004): První moravský železný meteorit ze Staré Bělé, časopis POODŘÍ č. 4

Pchálek Jan ml. (2003): Starobělský zpravodaj (leden)

Pchálek Jan starší, zápisy k historii starobělských gruntů

Smyčka František: Druhá roční zpráva čes. realného gymnasia Císaře a krále Františka Josefa I. v Moravské Ostravě za školní rok 1898–1899. Zpráva o prvním moravském železe povětronním, nalezeném u Staré Bělé (blíže Mor. Ostravy)

Štibor Jiří (1997): Stará Bělá 1272–1918

Šindel Emanuel (1972): Stará Bělá od nejstarších dob po současnost

Tureček Karel (1981): Meteority a jejich výskyt v Československu.

Academia Praha

Příloha ku protokolu konferenčnímu č. 6 ze dne 13. února 1906, sepsaná Otakarem Kleinem, učitelem ve Staré Bělé

Časopis Maticе moravské, ročník čtyřřadvacátý, Moravská akc. tiskárna, Brno, 1900

Emailová korespondence s výše uvedenými institucemi a sběrateli

Další foto – viz barevná příloha.

Koňská studánka u Oder

Karel Wiltsch při hledání v bahniku pod studánkou.

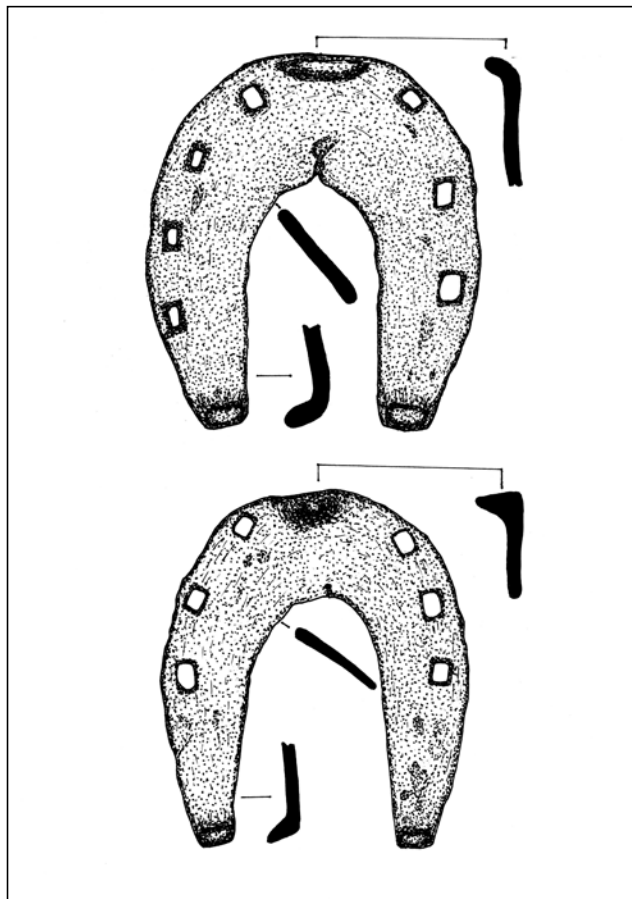
Obyvatelé města Oder již mají v povědomí, že zde působí již 15 let Historicko-vlastivědný spolek (dále HVS) a také ZO ČSOP, což jsou ochránci přírody. Ti působí na Odersku ještě o něco déle. Oba spolky mimo další aktivity sbírají informace o živé i neživé přírodě nebo historická fakta o osídlování a stavební činnosti lidí. Při průzkumu ve volné krajině nás mnohdy zaujmou objekty vytvořené člověkem, o nichž hledáme informace, k jakému účelu sloužily. K objasnění historie se pokoušíme nalézt nějaké předměty, které zde člověk téměř vždy zanechal. Těmito předměty jsou ponejvíce různé kovové předměty, střepy keramických nádob nebo z nejdávnější historie kousky opracovaného pazourku či jeho odpad.

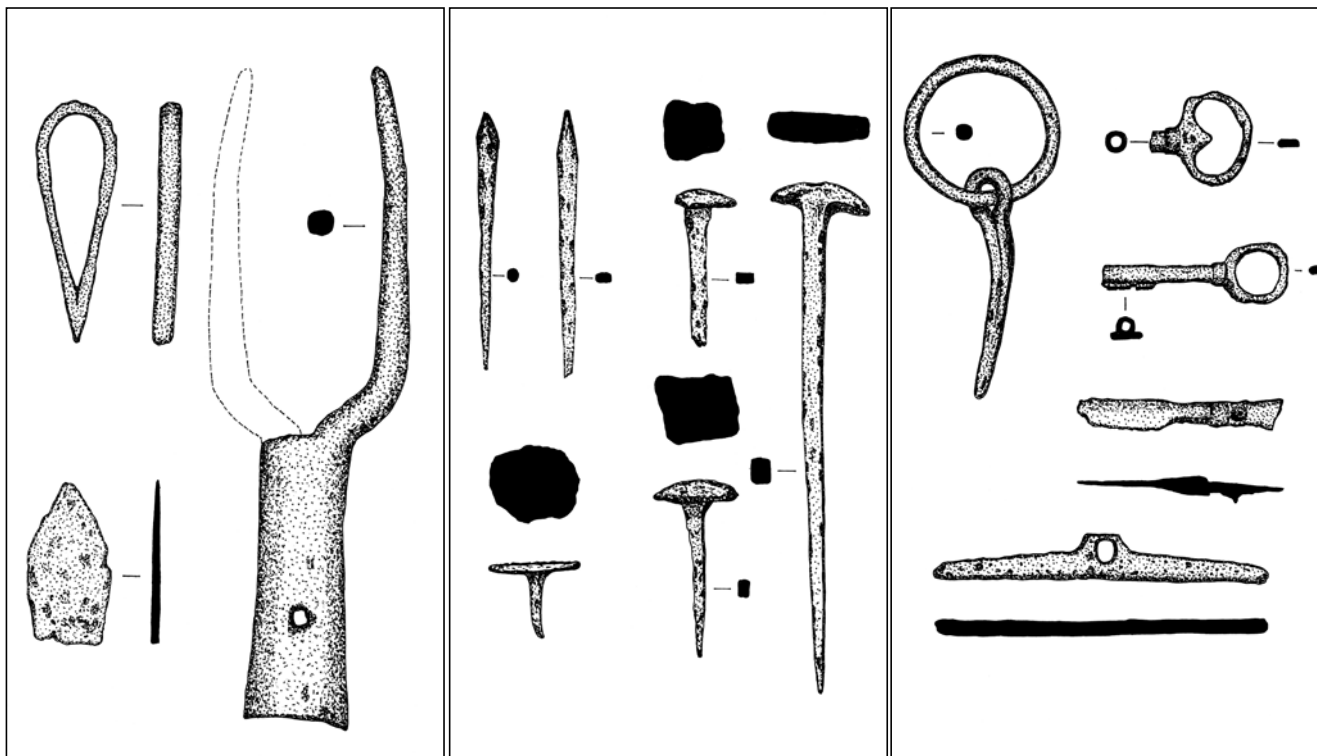
Při hledání železných předmětů v okruhu bájeného vrcholu Milíkova jsme si povšimli jednoho z pramenů Mlýnského potoka. Místo s několika většími kameny a zbytky střešních pálených tašek připomínalo zničenou studánku. I prastará cesta, která tady vede odpradáva, dává tušit, že toto místo bude z hlediska nálezů moc zajímavé. V nálezovém souboru nejvíce upoutá kolekce podkov, které svým množstvím a stářím naznačují, že zdejší studánka byla nejvíce užívaná od 14. do 17. století. I poslední název cesty (Olomoucká cesta) napovídá o důležitosti studánky jako napajedla koní. Tato zvířata si musela po vysilujícím stoupání odpočinout a zcela určitě se i napít. Cesta Mlýnským údolím byla naposledy upravována v roce 1891, kdy se na Odersku konaly velké vojenské manévry za účasti samotného arcivévody Evžena Savojského. Pro nepříznivé sklony v určitých místech komunikace bylo velmi složité do-

pravit těžká děla na strategické výšiny Veselského a Dobešovského kopce. Proto byla postavena v roce 1900 silnice nová – přes vrch Milíkov. Tato horská silnice s několika serpentunami již k dopravě těžké artilerie vyhovovala. Tak pozbyla cesta údolím Mlýnského potoka svůj význam a dnes slouží jen jako pouhá lesní cesta. Péče o studánku již pak nebyla dostačující, až zcela upadla do zapomnění a zanikla. Teprve průzkum tohoto koutu přírody poodhalil původní význam místa.

Prozatím je zapomenutá studánka nedotčena. Zřejmě však dojde k její obnově a tím i dalšímu průzkumu. Doufáme, že nalezneme nějaké keramické střepy, které by mohly ještě blíže datovat historii místa. HVS spolu s ochránci přírody mají v plánu nově zřízenou studánku zakomponovat do plánované naučné stezky Milíkov. Součástí studánky bude i informační panel, který veřejnosti přiblíží její historii. Prozatím stará studánka nemá žádné jméno. Po její opravě však bude nutno název vymyslet. Jako inspirace by mohla posloužit nálezová dokumentace, v níž upoutá větší množství podkov. Proto zřejmě studánku nazveme **Koňská studánka** (GPS: 49°39'44,725" N, 17°48'21,084" E).

Soubor železných předmětů nalezený Karlem Wiltschem v r. 2009 obsahuje 9 podkov a 3 jejich fragmenty, dále pak dvouhrotou poškozenou vidlici, jeden velký hřeb se zádlabovou hlavou,

3 krátké hřeby s velkou plochou hlavou, fragment nožíku, dva prosté řapové hroty, ulomený list hrotu, křesadlo, dva renesanční klíče, úvazové oko a průvlečnou zkracovačku řetězů.

Podkovy nám dle množství naznačují, že studánka sloužila jako napajedlo u značně frekventované cesty, která směřovala z Oder do Olomouce již někdy od 14. století. Není však vyloučeno, že toto spojení mohlo sloužit již daleko dříve za dob Boleslava I. a II. mezi Prahou a Krakovem. Vždyť Olomouc byla Boleslavem ovládaná. S velkou pravděpodobností však tato komunikace existovala již v období panování knížete Břetislava. O panovníku Břetislavovi se dochovaly mnohé místní legendy.

Zvláště ta o tzv. Vojenské cestě po níž měly jeho moravské oddíly přepadnout a vydrancovat oblast Krakovska v Polsku v r. 1039. Dále je známo, že Břetislav zřizoval vojenské stezky v naší oblasti Nížkého Jeseníku pro podporu dolování a odvoz polotovarů stříbra i olova do mincovny v Olomouci. Zde také razil své první panovnické mince.

Jiný úsek této cesty mezi Kozlovem a hradem Puchart nese pojmenování Česká cesta. Ta velice pravděpodobně směřovala k Odrám (k Wyhnanovu). To jsou však pouhé spekulace, se kterými musíme počítat jako s možností do doby, než bude potvrzena nějakými nálezy. Nález úvazového oka a průvlečné zkracovačky řetězů dokládá přítomnost dobytka či tažných zvířat. Torzo dvouhroté vidlice nám napovídá, že nástroj mohl sloužit jako zbraň, nebo jako pomůcka pro pálení dřevného uhlí v milíři, či jako nástroj při žďáření lesa, a nebo nástroj cihláře k přenášení ohně při

pálení volně ložených cihel v hranici (lidově řečeno pálení cihel v kozlu). Tento středověký nástroj používali také havíři při sázení ohně v dolech (např. v muzeu v Rýmařově) nebo ho také můžeme vidět na vyobrazení upalování Mistra Jana Husa v Kostnici. Nález křesadla připouští možnost, že blízko studánky mohlo být ohniště, na němž si tábořící pocestní či vojáci připravovali stravu. Toto tvrzení podporuje i nález torza nožíku. Za třicetileté války již bylo běžné, že voják nosil vidličku a nožik jako svou stálou výbavu. Nález dvou renesančních klíčů zase dokládá, že tady zřejmě někdo přepravoval truhličky s něčím vzácným, co potřeboval uzamknout. Na povozech se běžně vozily uzamčené věci v truhlicích. Hroty nám nasvědčují, že zde mohlo dojít k nějaké bojové šarvátce či přepadení a možná i k vraždě. Může jít ale o pouhé lovecké potřeby. Vždyť studánka se nachází v liduprázdné přírodě.

Dnes je zde rozsáhlý lesní komplex. Agrární meze však dokládají, že zde byly i polnosti nebo louky. Železné hřeby připouštějí možnost nějaké dřevěné stavby, kterou mohla být i samotná studánka. Odborníci by zcela jistě mohli najít další vysvětlení, k čemu všechny tyto železné předměty mohly sloužit a hlavně je dokáží lépe datovat.

Doufáme, že studánka bude obnovena a stane se jedním ze zastavení naučné stezky Milíkov. Tu do budoucna plánují zbudovat členové ZO ČSOP Odry společně s HVS. Při obnovování této drobné stavby předpokládáme další nálezy, zvláště pak keramiky. Již dnes se na obnovu těšíme.

Květoslav Wiltsch, předseda Historicko-vlastivědného spolku v Odrách (text a kresby)

Protipovodňová a protierozní opatření

Je polovina října 2009 a po dvou měsících téměř beze srážek začalo pršet a prší s krátkými přestávkami už čtvrtý den. Dva extrémy počasí, sucho a vydatné deště, jsou v poslední době, zdá se, častější než dříve.

Přinášejí s sebou nepříjemnosti a také zlé vzpomínky – větrnou a vodní erozi půd a povodně. Erozi přicházíme o značná množství půdy, která je povrchovým smyvem odnášena pryč z polí, zhoršují se vlastnosti půd, snižuje se jejich úrodnost i schopnost vodu zadržet, zanášejí vodní nádrže. O povodních není zapotřebí se příliš zmiňovat, všem zůstaly vzpomínky na červenec roku 1997, kdy ne přesně nazývaná povodeň století zasáhla většinu Moravy a Slezska i na tzv. bleskovou povodeň v červnu 2009, která byla naopak místní, ale zato velmi rychlá.

Plošný smyv na prudkém svahu – půda je odnášena pryč, do rybníků, do zahrad a domů. Voda se na svahu sbírá, mohutní a nabírá sílu... (Foto Jan Gemela).

Obojí – eroze i povodně – spolu úzce souvisejí: spojují je pojmy voda a krajina.

Obojí jsou rovněž přirozenými jevy, byly tady vždy, jde nám však o jejich míru či intenzitu a následné dopady.

Povodeň nezačíná okamžikem, kdy se voda vylíje mimo koryto potoka nebo řeky. Začíná deštěm a s ním toho moc nenaděláme, ale co můžeme ovlivnit, je odtok vody z krajiny. Prvním krokem pro zajištění protipovodňové ochrany by mělo proto být vytvoření takových podmínek v krajině, které využijí všech dostupných možností zadržet dešťovou vodu a zpomalit přítok této vody do vodních toků a nádrží. Teprve dalším, doplňujícím krokem by měla být čistě technická opatření, jako jsou poldry, hrázování či prohlubování (zkapacitňování) koryt vodních toků a další (a i ty se dají mnohde řešit citlivějším, přírodě blízkým způsobem). Důvodů je více, tím hlavním je snad to, že je jistě vhodnější problémům předcházet, než řešit následky. Když už nemůžeme ovlivnit srážky, měli bychom se

zabývat stavem krajiny. Voda je součástí přírodních procesů a potřebujeme ji k tisícovým účelům pro sebe – pro hospodářství, rekreaci, pro potěchu oka. Jak se často píše, jsme střechou Evropy a měli bychom si ji „hlídat“, jedinou vodu, kterou získáváme, je ta, která spadne shůry.

Dlouhý, nečleněný, i když nepříliš prudký svah a orba po spádnici – dobré podmínky pro erozi.

Je však pravda, že technická protipovodňová opatření jsou nebo spíše mohou být vysoce účinná, jsou relativně jednoduchá a navíc vypočitatelná. Víme, kolik vody zachytí retenční nádrž, umíme celkem dobře určit, kolik se vejde do regulovaného říčního koryta. Na druhé straně, přijde-li „ještě větší voda“, může to s sebou přinést velké problémy.

Dva příklady za všechny – hráz rybníka vodu neudrží, protrhne se a vznikne tak další povodňová vlna, nebo se voda rozlije do obce za hráze kolem řeky a natropí další škody. Nicméně výše uvedené výhody jsou zřejmé, a proto technická opatření v protipovodňové ochraně převládají. Otázkou je, jak vysoké a dlouhé budeme stavět hráze kolem řek, obcí a měst, abychom se cítili bezpečně, s nynější technikou je to spíše otázka peněz. Avšak ještě větší voda může přijít vždy...

A když jsme u toho poněkud nebezpečného slova bezpečnost – jsem přesvědčen o tom, že podobným povodním, které se staly v letech 1997 a 2009, prakticky nelze zabránit, lze však snížit jejich dopady. To, o čem nám jde, je v maximální míře snížit erozi, zabránit menším povodním a zmírnit škody způsobené velkými povodněmi.

Pojďme tedy ke krajině a člověku-hospodáři a jejím společným možnostem v protierozní a protipovodňové ochraně. Jak jsem uvedl, záměrně je spojujeme, protože opatření na ochranu půdy před účinky vodní eroze, mají prakticky vždy protipovodňový efekt a naopak.

Která část svahu bude asi odolávat erozi půdy více?

Proti technickým opatřením mají tzv. měkká nebo též přírodě blízká či biotechnická opatření rovněž výhody a nevýhody.

K nevýhodám patří bezesporu to, že jsou náročnější na realizaci i na svou údržbu (pracují s plochou povodí a týkají se často mnoha pozemků), jejich efekt se dá hůře přesně stanovit a v případě významných srážek je jejich účinek omezený – nelze pouze jimi zabránit větším povodním.

Na druhé straně velmi dobře „fungují“ při menších povodních, které přicházejí mnohem častěji a výrazně eliminují půdní erozi.

Navíc, a to je velmi důležité, jsou tady další, „přídavné“ efekty: pomocí opatření v krajině se převádí povrchový odtok na podzemní, jinými slovy – dešťová voda a voda z tajícího sněhu zasakuje a doplňuje se tak velevýznamné podzemní vody. Ty jsou často opomíjené, snad proto, že nejsou vidět...

Dále tato opatření pomáhají ke zlepšení kvality půd a tím i její úrodnosti a stejně tak jde i o kvantitu – půda není splavována pryč, nepřicházíme tak o ni.

Výsadby pásů stromů a keřů v polích na Osoblažsku pomáhají tlumit větrnou erozi a nabízí hnízdní a úkrytové možnosti ptákům a až bude odstraněn ochranný plot i dalším druhům. A jednou to možná bude i místo vycházek z vesnice obklopené poli.

Zřejmý je kladný vliv na flóru a faunu, vytváří se možnosti hnízdění, potravy, úkrytů a podobně.

A konečně, příjemný pohled na pestrou krajinou mozaiku s loukami, alejemi, remízky určitě potěší duši, což ač nelze stanovit penězi, je určitě důležité.

Je to vše málo?

Jaká opatření se nabízejí?

Dělí se na organizační, agrotechnická a technická a konkrétně jde například o následující:

Protierozní rozmístění plodin

Výsev plodin s ohledem na ochranu povrchu půdy před vodní erozí. Protierozní rozmístování plodin využívá různého ochranného účinku vegetace v období výskytu přívalových srážek a v době tání sněhu.

Jaké zde platí hlavní zásady?

- plochy podél vodotečí jsou charakteristické velmi malým sklonem. Z hlediska možnosti vylití vody z toku je vhodné tyto plochy využívat jako trvalé travní porosty nebo jako les

- na plochách s průměrným sklonem nad 7 ° zvolit u orné půdy vhodný oseední postup

- na silně erozně ohrožených plochách nepěstovat širokořádkové plodiny a u ostatních využívat půdoochranné technologie

- na svazích nad 12 (resp. 17 °) zvážit jejich zatravnění nebo zalesnění

Pro srovnání: víceletý zapojený travní porost snižuje erozní účinek až 50–100násobně více než pole oseté kukuřicí, bramborami apod.

Důležité je na tomto místě zmínit „Podmínky dobrého zemědělského a environmentálního stavu“, které musí zemědělci, jenž pobírají dotace, dodržovat. K nim v souvislosti s protierozní ochranou patří tyto tři:

1. nedochází k rušení či poškozování vymezených krajinných prvků, kterými jsou například meze, terasy, solitérní dřeviny, skupiny dřevin, stromořadí, travnaté údolnice a rybníky

2. na plochách s průměrným sklonem nad 7 ° je nutno zvolit u orné půdy vhodný oseední postup nebo provedení jiných opatření (např. ponechání strniště atd.)

3. na plochách označených jako silně erozně ohrožené nesmí být pěstována kukuřice, brambory, řepa, bob setý, sója a slunečnice. Porosty obilnin a řepky olejné budou zakládány s využitím půdoochranných technologií – zejména setí do mulče, nebo bezorebné setí. Pro vymezení kategorie silně ohrožených půd jsou využita kritéria jako: sklonitost svahu, délka svahu po spádnicí, erodovatelnost a další.

Nedodržování těchto pomínek může mít vést k odebrání dotace nebo jejímu snížení.

Návrh optimálního tvaru a velikosti pozemku

Úvodem – průměrná velikost pozemku u nás je v současné době asi 8–10krát větší než před jejich scelováním v 50. letech 20. století..

Z hlediska protierozní ochrany je žádoucí, aby pozemek s ornou půdou neměl ve směru sklonu větší délku než délku přípustnou, určenou z hodnoty přípustného smyvu půdy. Snížením délky pozemku na svahu snižujeme nebezpečí vzniku eroze. Specifickým případem jsou údolnice – tam probíhá soustředěný odtok vody a měly by být proto zatravněny.

Pásové střídání plodin

Rozdělení pozemků na několik pásů po vrstevnici, kdy se střídají pásy plodin erozně odolných a pásy plodin erozně náchylných.

Spočívá v obdělávání pozemku ve směru vrstevnic v kombinaci se střídáním pásů plodin s nedostatečnou protierozní ochranou půdy – např. kukuřice, brambory, cukrová řepa s pásy plodin s vysokým protierozním účinkem – travní porosty, pícniny. Někde mezi nimi jsou obiloviny a olejniny. Pro srovnání: zapojený travní porost je asi padesátkrát méně náchylný k erozi půdy než kukuřičné pole, pole obilí 2–5krát oproti kukuřici nebo bramborám.

Šířka pásů může být různá, nejčastěji se volí podle šířky mechanizačních prostředků a v závislosti na sklonu, anebo se používají nestejně široké pásy trvalých travních porostů (tzv. ochranné pásy).

Obdělávání půdy

Orbou po vrstevnicích nebo s malým odklonem od vrstevnic oboustrannými otočnými pluh, které překlápějí půdu proti svahu, je možné významným způsobem přispět k ochraně půdy před erozí.

Dochází k tvorbě mikroreliefu, odtékající voda ztrácí energii a neodnáší tolik látek. Zvětšuje se zasakování vody ze srážek do půdy, snižuje se riziko vodní eroze.

Významný vliv má i způsob obdělávání, je velký rozdíl jak těžké jsou používány zemědělské stroje (vliv na utužení půdy, její strukturu, pórovitost) a jaký je způsob péče o půdu – podmítka, orba, příprava půdy pro setí a sázení.

Obecně platí, že nejvíce podléhá erozi půda bez vegetačního pokryvu. Svůj význam má proto i ponechání organických zbytků na povrchu půdy ve formě posklizňových zbytků. Přispívá ke snížení vodní eroze tím, že je půda chráněna svrchní vrstvou organické hmoty před dešťovými kapkami.

Ponechání rostlinných zbytků z předešlých plodin na povrchu půdy vede také ke zlepšení půdních vlastností tím, že zvyšuje vlhkost, zlepšuje infiltraci,

snižuje výpar, omezuje vznik půdního škraloupu, redukuje vysychání půdy evapotranspirací, tlumí extrémní výkyvy povrchové teploty půdy, zlepšuje provzdušňování půdy a její propustnost.

To nejsou 40. léta 20. století ale současnost. U nás k vidění již vzácně (Hlučínsko).

Tvorba průleहů

Průlehy jsou mělké široké příkopy s mírným sklonem zatravněných svahů, jsou založené s nulovým nebo malým podélným sklonem. Stékající voda se v nich zachycuje a vsakuje do půdy (průlehy vsakovací), nebo se sklonem umožňujícím neškodný odtok zachycené vody z pozemku (průlehy odváděcí). Zachytný prostor je možno zvětšit nízkou hrázkou pod průlehem.

Průlehy rozdělují dlouhý svah na řadu kratších. Je-li nutno na pozemku navrhnout více průleहů, je vhodné je vést z mechanizačních důvodů rovnoběžně podél vrstevnic.

Mohou být obdělávatelné nebo zatravněné. Průlehy jsou zpravidla zaústřovány do zatravněných údolnic nebo zpevněných příkopů.

Průleह má co nejméně překážet mechanizovanému obdělávání pozemku a co nejméně zabírat produkční plochu.

Opakem jsou nízké zemní **protierozní hrázky** na úpatí zemědělských pozemků. Jsou převážně zemní, obvykle max. 1–1,5 m vysoké a zatravněné.

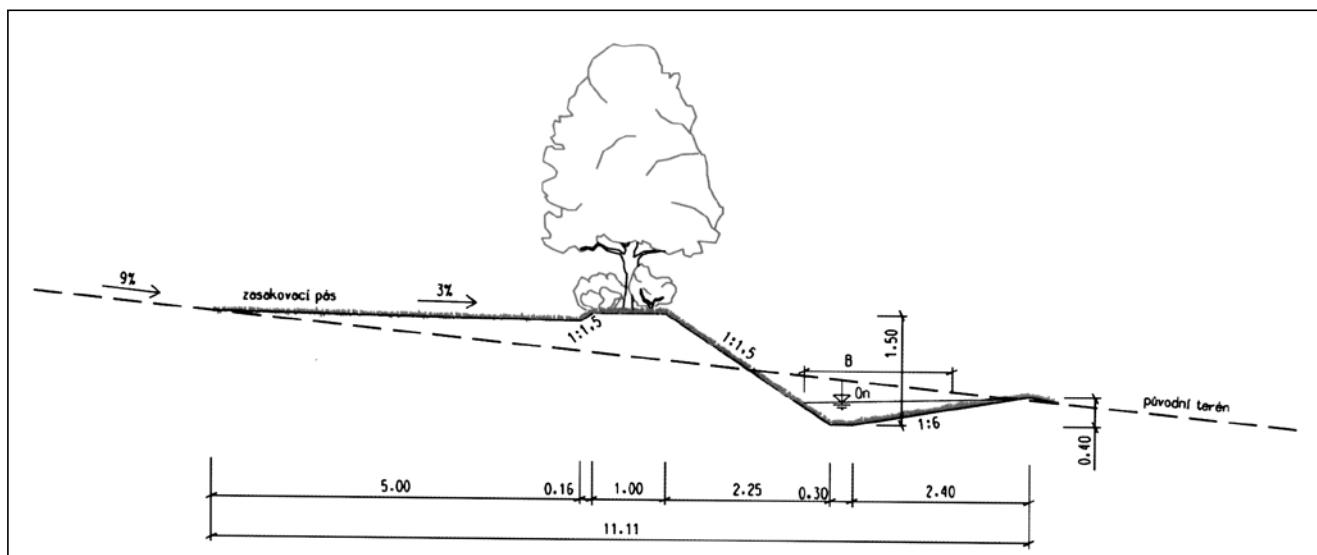
Polní cesty s protierozním charakterem

Návrh nových nebo rekonstrukce stávajících hlavních a vedlejších polních cest musí být řešen v souvislosti s návrhem protierozních opatření.

Vhodně vedené polní cesty s odborně navrženým odvodněním a doprovodnou zelení keřů a stromů mohou při vzniku plošného povrchového odtoku sloužit jako svodnice, zasakovací příkopy nebo alespoň jako prostor pro retenci hrubších splavenin.

Meze

Obnova soustav mezí porostlých dřevinami představuje ochranu svažitých pozemků. Uplatňují

Vzorový příčný řez protierozní meze a průlehu se zasakovacím (travnatým) pásem a výsadbou dřevin (Autor Miroslav Dumbrovský).

Lichnov – průleh se založenou výsadbou dřevin v pásu nad ním – voda stékající ze svahu zde zasakuje, zpomaluje se a průlehem je odváděna do poldru.

se zejména u dlouhých svahů zemědělských pozemků, kde rozčleňují a významně snižují rozběhovou dráhu povrchového odtoku.

Příspějí k rozčlenění sklonu svahu, bývají využívány k ukládání kamenů ze sběru na poli. Vhodně založené meze s převážně keřovým porostem mo-

hou snížit rozsah povrchového odtoku a vlastních erozních projevů.

Hodnotíme-li účinnost protierozních opatření vzhledem k ochraně půdy, má zajisté nejvyšší účinnost ochranné zatravnění nebo zalesnění.

Násep polní cesty na správném místě – navíc doplněný stromy – může zmírnit velkou vodu (Kobeřice).

Na takových plochách dále nedochází k nežádoucímu eroznímu smyvu.

Protože však tento systém není možné uplatnit na veškeré orné půdě, jsou volena opatření agrotechnická – mulčování, setí do strniště, bezorebný způsob hospodaření apod., kdy je podpořeno zasakování vody do půdy a omezení erozních projevů.

Z hlediska čisté ochrany půdy před erozí na pozemku je tedy nejméně účinné budování protierozních průlehů, příkopů a mezí, které pouze rozdělí pozemek na menší díly, tím zabrání rozvinutí erozních jevů ve spodních částech pozemku a odvedou srážkovou vodu mimo kritické profily. Půda nad a pod prvky však není chráněna proti erozi, pokud není uplatněno další protierozní opatření.

Jiný je ovšem pohled z hlediska protipovodňové ochrany a eliminace škodlivého působení srážkových vod. Zatravněné nebo šetrným způsobem obdělávané pozemky nemohou významně ovlivnit povrchový odtok při extrémních přívalových srážkách. V těchto případech se naopak více uplatní biotechnické protierozní prvky (meze, průlehy, příkopy atd.), které (jsou-li vhodně situované a dostatečně nadimenzované) jsou schopny odvést extrémní odtoková množství mimo kritické profily, zabránit významným škodám nejen na zemědělské půdě, ale i v intravilánech obcí.

Liniové prvky je vhodné zaústit do ochranných nádrží, kde postupně dochází k usazování sedimentů a spodní části povodí již nejsou zatěžovány nežádoucími splaveninami. Při navrhování a projektování biotechnických liniových prvků a nádrží je zapotřebí stanovit správné parametry těchto opatření, protože nevhodné založení např. protierozních mezí nebo nádrží může ve svém důsledku způsobit ještě větší kalamitní situace, nežli před jejich realizací.

Prvním krokem předcházející realizaci by mělo být **zpracování komplexního řešení území** a následně

zpracování projektu pro danou akci. Ale pro menší území to není vždy nutné – někdy postačí jednoduchý návrh a trocha selského rozumu.

Nejvýznamnější organizační opatření jsou komplexní pozemkové úpravy, kde je možno získat plochy pro protierozní a protipovodňová opatření.

Pozemkovými úpravami se ve veřejném zájmu uspořádávají pozemky v daném katastrálním území nebo jeho části, zabezpečuje se jimi přístupnost a využití pozemků a vyrovnání jejich hranic tak, aby se vytvořily podmínky pro racionální hospodaření vlastníků půdy.

V těchto souvislostech se k nim uspořádávají vlastnická práva a s nimi související věcná břemena. Současně se jimi zajišťují podmínky pro zlepšení životního prostředí, ochranu a zúrodnění půdního fondu, vodní hospodářství a zvýšení ekologické stability krajiny. Výsledky pozemkových úprav slouží pro obnovu katastrálního operátu a jako závazný podklad pro územní plánování.

Pozemkové úpravy mají na starosti pozemkové úřady a jsou financovány státem.

Technické řešení – poldr u Kateřinic, který je prostou hrází zachycující přívalové srážky – je obohaceno o vodní plochu, dno poldru bylo zatravněno. Zatrubnění přítoku bylo zrušeno a upraveno do podoby otevřeného koryta, byly vysazeny dřeviny – bohužel již mimo záběr.

Jedna věc je vědět, jak na to a druhá, kde vzít finanční prostředky aneb **zdroje financování**.

Domnívám se, že v současné době je situace pro získávání finančních prostředků nejlepší, jaká kdy byla. Existuje celá řada dotačních programů, z nichž lze protipovodňová a protierozní opatření financovat.

Operační program Životní prostředí (osa 1)

Oblast podpory 1.3. – Omezování rizika povodní

1.3.1. Zlepšení systému povodňové služby a preventivní protipovodňové ochrany:

- budování, rekonstrukce a modernizace systému předpovědní povodňové služby a hlásné povodňové služby, včetně budování a modernizace měřících stanic,

- budování a modernizace varovných a výstražných systémů ochrany před povodněmi na státní, regionální a místní úrovni, včetně systémů obrazového sledování rizikových a jiných hydrologicky významných míst na vodních tocích a na vodních dílech,

- podpora zpracování podkladových analýz, digitálních mapových podkladů pro realizaci vybraných přírodě blízkých protipovodňových opatření na tocích, v nivě i v ploše povodí s vazbou na povodňovou ochranu a plány oblasti povodí, dále zpracování podkladových analýz, digitálních mapových podkladů o povodňovém nebezpečí a povodňovém riziku,

- vypracování podkladů pro následnou realizaci vybraných protipovodňových opatření včetně přírodě blízkých protipovodňových opatření.

1.3.2. Eliminace povodňových průtoků systémem přírodě blízkých protipovodňových opatření:

- úprava koryt a niv s vlivem na protipovodňovou ochranu prováděná přírodě blízkým způsobem,

Komplexní revitalizace malého potoka u Mokřých Lazců (akce Biokoridor Na Nivě). Stav před realizací. Potok není vidět – byl zatrubněn, celá plocha odvodněna a využívána jako pole.

realizace opatření podporující přirozený tlumivý rozliv povodní v nivách formou tzv. biotechnických opatření – v současně zastavěných územích obcí,

- výstavba poldrů nebo soustavy poldrů o celkovém objemu nad 50 000 m³ s revitalizací toků a niv v zátopě

Po realizaci. V zatravněném pásu, který byl mírně zahlouben do terénu jako nová potoční niva, se vine potůček, byly vysazeny stromy a keře, vytvořeny dvě tůňe a nad obcí rozlivná plocha jako mokřad s vrbami. Odvodnění polí kolem bylo zachováno a ústí do potoka.

Operační program Životní prostředí (osa 6) Oblast podpory 6.4 – Optimalizace vodního režimu krajiny

- revitalizace vodních toků (jinými slovy „zpřirodňování“ dříve upravených, tedy regulovaných potoků a řek),

- výstavba nových vodních nádrží sloužících retenci (jde o zachycení vody v krajině, nikoliv primárně rybochovné rybníky), odbahňování nádrží opět z důvodu zlepšení vodního režimu krajiny,

- výstavba poldrů do 50 000 m³,
- vytváření mokřadů, tůní apod.,
- opatření k ochraně proti vodní erozi – založení nebo obnova mezí, zasakovacích pásů a průlehů.

Termíny podávání žádostí – dle vyhlášené výzvy, každý rok jedna

Výše příspěvku – 70–100 % způsobilých nákladů (dle typu opatření) na realizaci, projekt, nákup pozemku, technický dozor

Kam se podávají žádosti (sběrné místo) – Státní fond životního prostředí (osa 1) a Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, středisko Ostrava (AOPK ČR), Trocnovská 2, 702 00 Ostrava (osa 6)

Bližší informace – www.opzp.cz

Poznámky – možnost víceletých akcí, pouze investice

Program péče o krajinu Ochrana krajiny proti erozi

- tvorba biologických protierozních opatření a realizace prvků územních systémů ekologické stability (zakládání vsakovacích pásů, průlehů a ochranných liniových travních porostů v okolí výsadeb nebo pro účely ochrany vodního toku na pozemcích, které nejsou evidovány v katastru nemovitostí jako trvalé travní porosty nebo ostatní plocha se způsobem využití neplodná půda),

- výsadba liniových, skupinových a plošných porostů, soliterních dřevin na pozemcích mimo les (soliterní stromy, liniové a skupinové výsadby),

Termíny podávání žádostí – do 15. 3. 2010

Výše příspěvku – do 100 %, náklady na realizaci do 250 tis. Kč

Kam se podávají žádosti (sběrné místo) – AOPK ČR, středisko Ostrava

Bližší informace – Finanční nástroje péče o přírodu a krajinu: <http://www.dotace.nature.cz/>

Poznámky – pouze neinvestiční akce, realizace v daném roce

Program Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny

- obnova nebo tvorba mokřadů a tůní, výstavba, obnova nebo rekonstrukce vodních nádrží přírodní blízkého charakteru s cílem zlepšení retenční schopnosti krajiny a podpory biodiverzity

- zakládání a revitalizace prvků systému ekologické stability vázaných na vodní režim,
- tvorba a obnova ekostabilizačních prvků v krajině.

Termíny podávání žádostí – od 1. 3. do 30. 9. 2010

Výše příspěvku – do 100 %, náklady na realizaci, náklady na akci 250 tis. až 1 mil. Kč

Kam se podávají žádosti (sběrné místo) – AOPK ČR, středisko Ostrava

Bližší informace – Finanční nástroje péče o přírodu a krajinu: <http://www.dotace.nature.cz/>

Poznámky – investiční i neinvestiční akce, realizace možná víceletá

Další programy jsou v gesci **Ministerstva zemědělství** a jsou to například:

Podprogram 129 132 „Obnova, odbahnění a rekonstrukce rybníků a výstavba vodních nádrží“.

Bližší informace – <http://www.dotace.nature.cz/voda.htm>

Program rozvoje venkova – Agroenvironmentální opatření

Dotiční tituly – zatravňování orné půdy, pěstování meziplodin, biopásy a další

Žadatelé jsou pouze fyzické a právnické osoby v zemědělství.

Bližší informace – Finanční nástroje péče o přírodu a krajinu: <http://www.dotace.nature.cz/bezlesi.htm> a pracoviště Agentury pro zemědělství a venkov Ministerstva zemědělství

S jakýmkoliv dotazy k uvedenému tématu a konzultacemi je možno se obrátit na Agenturu ochrany přírody a krajiny ČR, středisko Ostrava.

A co říci na závěr – snad jen popřát nám všem, aby se našlo hodně těch, kteří projeví zájem a odvahy a pustí se do nelehké práce.

*Radim Jarošek, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR,
středisko Ostrava (text a foto)
Email: radim.jarosek@nature.cz*

Zdroje:

- DUMBROVSKÝ, M., MEZERA, J., STRÍTECKÝ, L. (2004): Metodický návod pro vypracování návrhů pozemkových úprav. Českomoravská komora pro pozemkové úpravy, Brno.
- KOL. (2008): Voda a krajina. Komplexní systém protierozních a protipovodňových opatření v ČR, Ekotoxa s. r. o. Brno.
- MANA V. (ed.) (2008): Voda a krajina. Komplexní systém protierozních a protipovodňových opatření v ČR, Ekotoxa s. r. o.
- PODHRÁZSKÁ, J., DUFKOVÁ, J. (2005): Protierozní ochrana půdy. MZLU v Brně.
- PODHRÁZSKÁ J. a kol. (2009): Studie protierozní ochrany v části k. ú. Jerlochovice a Vlčkovice. Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, v. i. i. Brno.
- SKLENIČKA, P. (2003): Základy krajinného plánování. Praha.

Houby Hrabětického lesa

Hrabětický les tvoří rozsáhlý lesní komplex (cca 350 ha), který leží v Moravské bráně přibližně 2,5 km JZ od jižní hranice CHKO Poodří. na východě těsně přiléhá k osadě Hrabětice, na JV se dotýká železniční trati Hranice na Moravě – Ostrava. Jeho osou je místní komunikace Hrabětice – Lučice a částečně jím prochází i silnice Jeseník n. O. – Blahutovice. Nadmořská výška lokality nepřekračuje 320 m. Původně smíšený les přirozeného charakteru s převahou dubohabřin a vysokým zastoupením jedle byl přeměněn v minulosti na hospodářský les s převahou smrčin, méně je zastoupen borový les. V lesním společenstvu se nacházejí zbytky dubohabřin a lipových doubrav převážně na okrajích lesa. V jedné ze strží ležících mimo les je vyvinuta starší bučina. Kolem vodotečí a na prameništích se setkáme s pěkně vyvinutými olšinami, méně hojné jsou střemchové jaseniny a vrbiny. Vtroušenými dřevinami jsou jedle, jilm, babyka, jasan, javor klen i mléč, modřín, třešeň ptačí, jeřáb ptačí. Z nepůvodních dřevin se vyskytují vejmutovka, douglaska, trnovník akát. Keřové patro je zastoupeno hlavně střemchou, bezem černým, lískou, hlohem a brslenem, vyskytuje se i lýkovec jedovatý. Bylinné patro je většinou bohatě vyvinuto. Břehy meandrujících potoků jsou zjara pokryté koberci květin.

V současné době probíhá v lese velkoplošné mýcení smrku v důsledku silného napadení kůrovcem a václavkou. Na pasekách jsou vysazovány různé dřeviny, jak listnaté, tak jehličnaté. V porostech jsou nátěrem chráněny náletové semenáčky jedlí.

Když jsem počátkem února 2009 akceptovala nabídku na mykologický průzkum Hrabětického lesa, nepředpokládala jsem, že bych v něm mohla najít mnoho vzácných druhů hub. Trochu mne děsila rozloha, s níž by zápolila i tlupa mykologů, rozhodla jsem se proto začít s průzkumem ihned. A tak již 6. února jsem procházela západní část lesa, hlavně partie kolem Lučického potoka, abych zachytila předjarní aspekt. Budete se asi divit, ale houby tam byly. Kromě vyhlášené „vánoční houby“ penízovky sametonohé (*Flammulina velutipes*) rostly na mohutném pařezu v olšině stovky plodnic helmovky pařezové (*Mycena tintinnabulum*) a na padlém kmeni lípy dožívala vzácná **voskovička černavá** (*Holwaya mucida*). Rovněž řada tvrdohub (pyrenomycetů) a kornatců byla již v tomto chladném období plně vyvinuta, například korovitky (*Diatrype*), polštářnatky (*Diatrypella*), kornatky (*Peniophora*), na stromech bylo možno pozorovat víceleté choroše. Další návštěva 6. března vedla východní částí lesa kolem krásných meandrujících potoků. Z otužilých druhů hub byla objevena hlíva ústříčná (*Pleurotus ostreatus*), ze smrkových šišek zanořených pod vrstvou hlíny a opadu vy-

Penízovka smrková roste brzy zjara na smrkových šiškách.

růstaly penízovky smrkové (*Strobilurus esculentus*), na bezu černém se již objevilo ucho Jidášovo (*Auricularia auricula-judae*). Všechny tři zmíněné houby jsou jedlé a chutné. A tak pokračovaly návštěvy po celý rok až do podzimu, celkem jich bylo 13, poslední z nich se uskutečnila 1. listopadu, kdy houby při celodenním mrazu přímo zvonily. Obdobími největší fruktifikace hub byly v roce 2009 červenec a říjen.

Vzhledem k obrovské rozloze území bylo třeba les navštěvovat poměrně často, aby bylo pokud možno ve stejnou dobu propátráno co nejvíce biotopů. Průzkum tak v některých případech připomínal pochodové cvičení, avšak výsledek stál za to. Bylo určeno celkem 372 druhů vyšších hub (makromycetů), což je na jednoletý průzkum číslo velmi vysoké. A mohlo být ještě vyšší, nebýt dlouhých období sucha a naproti tomu zase přívalových dešťů, které způsobily v okolí velké materiální škody a dokonce ztráty na lidských životech. Katastrofální průtrž mračen ze dne 24. 6. 2009 postihla i Hrabětický les a její důsledky jsou na některých místech patrné dodnes – vymletá koryta potoků, zátaras z větví a kmenů, místy byl vypláchnut opad (jehličnatý i listnatý) dokonce i z málo svažitých poloh.

Pokud se podíváme na zastoupení jednotlivých skupin hub, nejvyšší počet tvoří houby saprofytické (hniložijné) – 66,9 %. Jsou to houby, které rozkládají odumřelou organickou hmotu, dřevo, listy, jehličí, byliny, staré plodnice hub, trus zvěře apod. Tento poměrně vysoký počet znamená, že v Hrabětickém lese je dostatek tlejících organických zbytků, které tyto houby mohou přeměnit na humus a přispět tak ke zvýšení obsahu živin v půdě. Mnoho vzácných druhů hub bylo například nalezeno na mohutných rozkládajících se pařezech dubů a modřínů.

Další významná skupina hub jsou houby mykorrhizní. Ty žijí v symbióze s dřevinami a bylinami. Tvořily příznivých 25,3 %, což dokládá, že dřeviny

v lese mají pro svou výživu zaručen přísun dusíku a stopových prvků. Také mladé sazenice se mohou za přítomnosti mykorrhizních hub snáze ujímat a dobře prospívat.

Co se týče hub parazitických a saproparazitických, vyskytují se v Hrabětickém lese v míře přiměřené – 7,8 %, a to hlavně na starých stro-mech. Kalamitní výskyt byl zaznamenán pouze u václavky smrkové, a to bohužel i ve středně-věkých porostech smrkových výsadeb.

Lignikolní houby, tj. houby vázané na dřevo, tvořily počtem 177 druhů 47,6 % z celkového výčtu. Tento poměrně vysoký počet se odvíjí od dostatku dřevní hmoty, ať již v podobě mohutných pařezů, padlých stromů, odumřelých větví či zbytků dřeva po kácení, prořezávkách, nebo mohutných živých stromů napadených parazitickými houbami.

Příjemným překvapením bylo zjištění, že i v hospodářském lese určeném hlavně k pěstování a těžbě dřeva, jakým Hrabětický les je, můžeme najít vzácné druhy hub. Dle Červeného seznamu hub ČR (Holec & Beran) se na území vyskytuje 9 vzácných druhů hub:

Ohrožený druh (EN – endangered) – 6 druhů

Buchwaldoboletus lignicola (hřib dřevožijný)
Holwaya mucida (voskovička černavá)
Osteina obducta (choroš kostový)
Perenniporia medulla-panis (pórnatka chlebová)
Phlebia centrifuga (žilnatka bledá)
Polyporus alveolarius (choroš voštinovitý)

Zranitelný druh (VU – vulnerable) – 1 druh

Helvella macropus (stopečka pýřitá)

Téměř ohrožený druh (NT – near threatened) – 1 druh

Russula viscida (holubinka lepkavá)

Druh vzácný, ale s nedostatečnými informacemi z hlediska jeho ohrožení

(DD – Data deficient) – 1 druh

Flammulaster granulatus (kržatka zrnitá)

Nejcennější místa území Hrabětického lesa z mykologického hlediska jsou:

- údolí potoků, kde byla nalezena většina ze vzácných druhů hub z Červeného seznamu (6 z 9)

- pruh kolem silnice Hrabětica – Lučice, kde na mohutných tlejících pařezech jehličnanů byly nalezeny 2 vzácné druhy hub

Komentáře k vzácnějším druhům hub

a) druhy z Červeného seznamu makromycetů ČR

Buchwaldoboletus lignicola (hřib dřevožijný) **EN**

Saprotróf rostoucí v jehličnatých i smíšených lesích u báze kmenů a na kořenech nebo pa-

řezech borovic, smrku a modřínu, někdy též na dřevě ukrytém v zemi, často společně s hnědákem Schweinitzovým (*Phaeolus schweinitzii*). To byl i případ nálezu, kdy hřib dřevožijný rostl na mohutném zetlelém pařezu modřínu u silnice Hrabětica – Lučice.

Flammulaster granulatus (kržatka zrnitá) **DD**Saprotróf rostoucí na humózní zemi se zbytky dřeva v listnatých i smíšených lesích. Houba rostla v údolí meandrujícího potoka na silně zetlelém dřevu zpola pokrytém bahnem po povodni.

Helvella macropus (stopečka pýřitá) **VU**

Saprotróf rostoucí v listnatých a smíšených lesích na humózní půdě, v mechu a trávě, vzácně na trouchnivém dřevu. Houba rostla v několika exemplářích na vlhčím místě pod lípou, osikou a břízou.

Holwaya mucida (voskovička černavá) **EN**Saprotróf rostoucí na padlých kmenech lípy v chladnější části roku. Houba byla zaznamenána v údolí Lučického potoka na vyvráceném kmeni lípy. *Osteina obducta* (choroš kostový) **EN**Saprotróf rostoucí na mrtvém dřevu, nejčastěji pařezech jehličnanů, převážně modřínu. Houba rostla na mohutném pařezu modřínu poblíž silnice Hrabětica – Lučice.

Perenniporia medulla-panis (pórnatka chlebová) **EN**Saprotróf rostoucí na mrtvém dřevu listnáčů, především dubů. Houba rostla v mladé smrčině nad potokem na mohutném pařezu dubu.

Phlebia centrifuga (žilnatka bledá) **EN**Saprotróf rostoucí na padlých kmenech jedle a smrku, vzácně i buku. Houba rostla na zetlelém pařezu jehličnanu v nivě meandrujícího potoka. Jde o poměrně překvapivý nálezu, protože houba je typická pro horské pralesní jedlobučiny.

Polyporus alveolarius (choroš voštinovitý) **EN**Saprotróf rostoucí na opadlých větvích a ležících kmenech listnáčů, především jasanu. Houba je v nedalekém Poodří poměrně hojná. Choroš byl nalezen v údolí meandrujícího potoka na větvi jasanu.

Russula viscida (holubinka lepkavá) **NT**

Mykorrhizní druh rostoucí v přirozených i kulturních lesích pod jehličnany, řidčeji pod listnáči, většinou ve vysokokmenných porostech. Houba byla nalezena ve smíšeném lese u pařezu smrku v údolí meandrujícího potoka.

b) další vzácné druhy hub

Camarops polysperma (bolinka mnohovýtrusá)

Vzácný saprofytický druh tvrdohouby je vázán na odumírající dřevo olše, vzácně roste i na jiných listnáčích. Byl objeven na několika padlých tenčích kmenech a větvích olše u Hrabětického potoka.

Inonotus dryophilus (rezavec dubomilný)

Nálezu pochází ze solitérního dubu u okružní lesní cesty. Jedná se o teplomilný druh, který je na severní Moravě velmi vzácný. Nejbližší nálezu pochází z národní přírodní rezervace Hůrka u Hranic, kde byl objeven rovněž v roce 2009.

Melanogaster sp. (černoušek)

Polopodzemní houba, nalezená poblíž lovecké chaty na vlhčím místě pod listnáči. Všechny černoušky patří k vzácnějším druhům mykoflóry.

Paecilomyces farinosus (housesnice – imperfektní stadium)

Nehojný parazitický druh nalezený na kukle motýla v olšové jasenině. Jde o drobnou houbu, která může být i přehlížena a její nálezy jsou víceméně náhodné.

Typhula phacorrhiza (paluška štíhlá)

Zajímavý druh rostoucí nehojně, vždy však ve velkém počtu plodnic, na opadaném listí. Zastižen byl na dvou místech v mladé výsadbě dubů.

Rozbor fruktifikace hub v jednotlivých biotopech Smrčiny

Kulturní smrčina je v současné době nejčastějším biotopem Hrabětického lesa. Nahradila původní porosty dubohabřin z hospodářských důvodů. Porosty smrku v nízkých polohách (kolem 300 m n. m.) však trpí podesychnáním kořenů vzhledem k dlouhotrvajícím obdobím sucha a sezónním výkyvům v dostupnosti vody. Z toho plyne jejich snížená odolnost vůči napadení dřevokaznými houbami. Zejména se to týká václavky, kterou jsou zamořeny nejen vysokokmenné porosty, ale i středněvěké kultury. Aby se zabránilo úplnému znehodnocení dřeva, jsou porosty smrků káceny. V roce 2009 tvořila václavka plodnice v obrovském množství zejména na nově vzniklých pasekách.

a) Vysokokmenné porosty smrku

Nejlepší porosty jsou v místech, která se blíží přirozenému lesu, s nálety semenáčků, mechy a opadem jehličí a větviček, nezarostlé travami, ostružiníkem apod. Tam se vyskytují ve větším množství mykorhizní druhy hub, které jsou pro dobré prospívání stromů životně důležité. Z běžných druhů jsou to zejména hřibovité houby – hřib smrkový (*Boletus edulis*) a jeho hořký dvojník hřib žlučový (*Tylopilus felleus*), hřib hnědý (*Xerocomus badius*), hřib plstnatý (*Xerocomus subtomentosus*), hřib sametový (*Xerocomus pruinatus*), hřib peprný (*Chalciporus piperatus*), dále muchomůrky – hojné muchomůrky červená (*Amanita muscaria*), šedivka (*Amanita spissa*), růžovka (*Amanita rubescens*), vzácnější muchomůrka slámožlutá (*Amanita gemmata*), holubinky hlínověžlutá (*Russula ochroleuca*) a celokrajná (*Russula integra*), štavnatka tečkovaná (*Hygrophorus pustulatus*).

Smrčiny hostí hojný počet saprofytických druhů. Běžné jsou penízovka máslová (*Rhodocollybia butyracea*), pýchavka hnědá (*Lycoperdon umbrium*), lištička pomerančová (*Hygrophoropsis aurantiaca*). Na smrkových šiškách se vyvíjejí brzy zjara penízovka smrková (*Strobilurus esculentus*), na podzim je na nich k vidění penízečka drobnovýtrusá (*Baeospora myosura*). Na tlejících větvích

a dřevu jsou běžné helmovka louhová (*Mycena stipitata*), bělochoroš modrý (*Postia caesia*), krásnorůžek lepkavý (*Calocera viscosa*) aj. Na mohutných tlejících pařezech smrku se vyvíjí (kromě všudypřítomné václavky) také řada méně hojných druhů. Zaznamenaný byl bělochoroš mléčný (*Postia lactea*), plstnateček severský (*Climacocystis borealis*) – houba běžná spíše ve vyšších polohách, pevník smrkový (*Amylostereum areolatum*). Naprostým unikátem se stala vzácná žilnatka bledá (*Phlebia centrifuga*) na zetlelém pařezu smrku v údolí meandrujícího potoka. Jedná se o druh horských

Bělochoroš mléčný vylučuje za vlhčího počasí kapičky hořké tekutiny.

pralesovitých jedlobučin.

Nejnebezpečnějším parazitem smrku je, jak již bylo řečeno, václavka smrková (*Armillaria ostoyae*). Další z parazitů už nebyli zaznamenáni v takové míře. Jsou to zejména kořenovník smrkový (*Heterobasidion parviporus*), šupinovka kostrbatá (*Pholiota squarrosa*) a hnědák Schweinitzův (*Phaeolus schweinitzii*), který je však v Hrabětickém lese hojnější na modřínu.

b) mladé výsadby smrku

Nejpěknější porosty mladých smrčín se nacházejí v západní části Hrabětického lesa. Místy mají pěkně vyvinuté mechové patro, jsou díky rovinnaté poloze i vlhčí. Z mykorhizních hub tu byly zaznamenány

Obávaný parazit v kulturní smrčíně – václavka smrková.

hojná muchomůrka červená, růžovka a méně častá muchomůrka porfyrová (*Amanita porphyria*), dále pavučinec skořicový (*Cortinarius cinnamomeus*), rovněž tak hříbovitě houby včetně nejžádanějšího hříbu smrkového.

V jehličí tu rostla celá řada zajímavých druhů helmovek, např. nehojná helmovka zlatobřítá (*Mycena aurantiomarginata*) a helmovka obecná (*Mycena vulgaris*). V mechu a jehličí fruktifikovala např. strmělka libovonná (*Clitocybe fragrans*), tisíce plodnic drobné špičky provrtané (*Marasmiellus perforans*) a mnoho dalších saprofytů specializovaných na tento substrát.

Ostatní jehličnaté porosty

a) modřín

Nádherné modřiny jsou ozdobou Hrabětického lesa. Nebezpečným parazitem modřínu se ale stává hnědák Schweinitzův (*Phaeolus schweinitzii*), který byl zaznamenán na několika místech. Na živém kmeni modřínu byl objeven i kořenovník smrkový (*Heterobasidion parviporus*). Nejvzácnější druhy hub rostly na mohutných pařezech modřínu u silnice Hrabětice – Lučice. Byly to saprofytické druhy **choroš kostový** (*Osteina obdusta*) a **hřib dřevožijný** (*Buchwaldoboletus lignicola*). Mykorrhizní houby vázané na modřín nebyly nalezeny.

b) borovice

Z mykorrhizních druhů borových lesů rostla v Hrabětickém lese pouze holubinka krvavá (*Russula sanguinaria*). Zcela nedostatečný počet mykorrhizních druhů borovice je způsoben zejména silným zarůstáním borů vysokými bylinami, v mladých výsadbách zase leží na zemi vysoká vrstva opadu a les je příliš hustý a stinný. Saprofytické druhy na opadlých větvích borovice reprezentoval běžný bránovitec hnědofialový (*Trichaptum abietinum*) a pevník krvavějící (*Stereum sanguinolentum*), na pařezech pak šafránka červenožlutá (*Tricholomopsis rutilans*), což jsou však houby, které rostou i na jiných jehličnanech. Na tlejícím jehličí borovice lesní byl zaznamenán skulinatce borový (*Lophodermium pinastri*), jehož imperfektní stadium se může stát u oslabených jedinců nepříjemným parazitem na živých jehlicích.

c) jedle

Mykorrhizní houby vázané pouze na jedli nebyly při průzkumu objeveny. Pod jedlemi se vyskytovaly běžné druhy hub, které rostou i pod jinými jehličnany, resp. i pod listnáči; např. holubinka révová (*Russula xerampelina*), muchomůrka citronová (*Amanita muscaria*), hřib žlutomasý (*Xerocomus chrysenteron*) aj. Vysokokmenné jedle jsou napadeny jmelím, což je nepříjemný parazit, který se v poslední době šíří např. v oblasti Ondřejníku a byl zaznamenán i na Ostravsku. Takto oslabené

stromy jsou méně odolné i vůči parazitickým druhům hub. Na jedli byl zaznamenán parazitický kořenovník jedlový (*Heterobasidion abietinum*). Mladé semenáčky jedlí jsou poměrně hojné a proti okusu zvěří jsou chráněny nátěrem.

Bučiny

Nejpěknější bučina je vyvinuta ve strži, ostatní porosty buku jsou buď mladé, nebo se jedná jen o několik jedinců.

Parazitickými houbami jsou nejčastěji choroše, běžný je troudnatec kopytovitý (*Fomes fomentarius*), méně častá saproparazitická lesklokorka ploská (*Ganoderma lipsiense*). Na kořenech buku a dubu byl nalezen statný choroš trsnatec obrovský (*Meripilus giganteus*). Ojediněle byla zaznamenána i parazitická václavka hlíznatá (*Armillaria gallica*). V bučině leží silná vrstva opadaného listí, proto v nich nebyly objeveny téměř žádné mykorrhizní houby s výjimkou běžných druhů, jako jsou ryzec zelený (*Lactarius blennius*) a štavnatka drvopleňová (*Hygrophorus cossus*). V tlejícím opadu se vyvíjí řada saprofytických druhů, například špička listová (*Marasmius epiphyllus*), helmovka nažloutlá (*Mycena flavescens*), statné podzimní houby strmělka mlženka (*Lepista nebularis*), čirůvka fialová (*Lepista nuda*) a strmělka přehrnutá (*Lepista flaccida*). Na mohutném pařezu trůnil krásný, zcela zmrzlý trs hlívy ústříčné (*Pleurotus ostreatus*) ve společnosti plodnic outkovky hrbaté (*Trametes gibbosa*). Na

Čirůvka fialová má mezi houbaři svůj okruh příznivců.

číškách bukvic rostla brzy zjara dřevnatka ploidmilná (*Xylaria carpophila*). Tlející bukové dřevo hostí celou řadu tvrdohub, byly však zaznamenány pouze běžné druhy, jako např. dřevnatky (*Xylaria*) a dřevomory (*Hypoxylon*).

Dubohabřiny s lípou a lípové doubravy

Tyto biotopy oplývaly v roce 2009 mykorrhizními houbami. Kromě hříbovitých hub tu rostla celá plejáda různých druhů holubinek a ryzců, z nichž méně hojným je ryzec klamný (*Lactarius decipiens*).

Z ostatních mykorrhizních druhů hub bylo zajímavé množství vlákníc, např. vláknice hvězdovýtrusá (*Inocybe asterospora*), vláknice běžová (*Inocybe sindonia*), vláknice chlapecká (*Inocybe pusio*) a vláknice šupinatá (*Inocybe muricellata*). Další mykorrhizní druhy představovaly čirůvka sírožlutá (*Tricholoma sulphureum*), pavučinec barvoměnný (*Cortinarius varicolor*) a slzivky (*Hebeloma*). Po přivalových deštích se objevily na okrajích lesa pod habry stovky plodnic kozáku habrového (*Leccinum griseum*). Poměrně běžná je tu i liška ametystová (*Cantharellus cibarius* var. *amethysteus*).

Vcelku hojná je v tlejícím opadu bedla vysoká (*Macrolepiota procera*), drobná pečárka odlišná (*Agaricus semotus*) a její statnější příbuzný pečárka lesomilná (*Agaricus silvicola*), zatímco nehojná houba strmělka zemězvatná (*Clitocybe geotropa*) byla nalezena na jediném místě. Zajímavými nálezy byly hnojník nedůtklivý (*Coprinus impatiens*) a drobná bedla (*Lepiota pseudohelveola*). Vzácnější **kržatka zrnitá** (*Flammulaster granulosus*) rostla na silně zetlelé větvi.

Bedla vysoká – oblíbená houba v naší kuchyni.

Na padlé lípě u Lučického potoka se vyskytla vzácná **voskovička černavá** (*Holwaya mucida*). Pod listnáči ve vlhké humózní zemi rostla také **stopečka pýřitá** (*Helvella macropus*). Na tlejícím dřevu zejména lípy je velmi hojný choroš hlízkatý (*Polyporus tuberaster*), zatímco nehojně se vyskytuje šupinovka hlíznatá

Pečárka lesomilná krásně voní anýzem a zkušenější houbaři ji rádi sbírají.

(*Pholiota tuberculosa*). Na mohutném tlejícím pařezu dubu byla objevena vzácná **pórnatka chlebová** (*Perenniporia medulla-panis*). Staré mohutné plodnice holubinek rozkládá rovetka pýchavkovitá (*Nyctalis lycoperdoides*).

Mezi parazitickými druhy hub je nejzajímavějším

Po teplých letních deštích se objevuje na vlhkých místech vzácná stopička pýřitá.

nálezem rezavec dubomilný (*Inonotus dryophilus*). Nejbližší další lokalitou jeho výskytu je NPR Hůrka u

Hranic. V údolí Lučického potoka rostl na padlém dubu teplomilný druh pštěň dubový (*Fistulina hepatica*), který se s oteplováním klimatu na severní Moravě v dubinách šíří. Na poraněném kmeni dubu byla nalezena hlíva dubová (*Pleurotus dryinus*). Vcelku nepřilíš hojně rostl v tomto biotopu obávaný parazit sírovec žlutooranžový (*Laetiporus sulphureus*), který byl zato zaznamenán na několika vtroušených třešních ptáčích. Na habru byl ojediněle nalezen ohňovec olšový (*Phellinus alni*). Na lípách je nejčastějším parazitem lesklokorka ploská (*Ganoderma lipsiense*). Mnohem horší z hlediska budoucnosti starších porostů je nález parazitické tvrdohouby spálenky skořepaté (*Ustulina deusta*), která se vyskytuje v údolí meandrujícího bezejmenného potoka a Lučického potoka na lípě a javoru klenu. Tato houba napadá báze stromů a její hniloba postupuje velmi rychle. Strom se pak brzy vyvrací z kořenů.

V mladých výsadbách dubů byla nejzajímavější

Lesklokorka ploská se shlíží v hladině Lučického potoka.

houbou poměrně vzácná paluška štíhlá (*Typhula phaeorrhiza*), objevena tu byla i krásně zbarvená štitovka žlutá (*Pluteus leoninus*). Mezi mykorrhizními houbami tu byl nejčastější běžný ryzec dubový (*Lactarius quietus*).

Olšiny, střemchové jaseniny, vrbiny

Jsou vyvinuty v údolích kolem potoků a také na prameništích. Parazitickými houbami na ol-

Štitovka žlutá rozkládá tlející opad listnáčů.

ších jsou nejčastěji rezavec lesknový (*Inonotus radiatus*) a troudnatec pásovaný (*Fomitopsis pinicola*). Zajímavým nálezem se stala housenice (*Paecilomyces farinosus*), parazitující na kukle motýla. Ze vzácnějších saprofytů byla nalezena tvrdohouba bolinka mnohovýtrusá (*Camarops polysperma*), nehojná outkovka Hoehnelova (*Antrodiella hoehnelii*), na mohutném pařezu olše u Lučického potoka se v předjaří vyskytovala helmovka pařez-

Troudnatec pásovaný – v dřevu změkčeném houbami si ptáci snáze vydlabávají hnízdní dutiny.

vá (*Mycena tintinnabulum*). Mohutné pařezy kolem meandrů bývají na podzim zcela obrostlé pórnaticí skleněnou (*Physisporinus vitreus*). Ve vlhké zemi u potoka rostly dva nehojné druhy – polnička lysá (*Agrocybe erebia*) a trsnatá křehutka rozvětvená (*Psathyrella multipedata*). K mykorhizním houbám pod olšemi patří hojně kržatky (*Alnicola*), také ryzec olšový (*Lactarius obscuratus*), nalezena byla

Helmovka pařežová vyrůstá na tlejících pařezech listnáčů za mírných zim.

i slizivka špinavá (*Hebeloma sordescens*).

Na olši šedé byl v nevelké míře zaznamenán nebezpečný parazit – mikroskopická houba plíseň olšová (*Phytophthora alni*). Houba je vysoce infekční a v současné době se šíří v olšinách Poodří. Napadení se projevuje kapičkami rezavohnědé tekutiny na spodní části kmene, později praskáním a odlupováním kůry. Hniloba probíhá velmi rychle a strom se záhy vyvrací z kořenů.

Mladé výsadby olší jsou většinou hodně zarostlé bylinami, takže neskytají houbám příznivé podmínky pro jejich růst.

Co se týče porostů jasanů, v současné době se v ČR u nich šíří napadení mikroskopickou houbou *Chalara fraxinea*, která způsobuje prosychání letorostů a vadnutí. Další stadium této houby se vyvíjí na řapících opadlých listů. Je to voskovička bělavá (*Hymenoscyphus albidus*), která byla zaznamenána ve velkém množství během letních a podzimních návštěv. V tomto případě budou na vině klimatické vlivy, protože strom, který má dostatek vláhy, se dokáže účinně bránit a nedovolí cizopasným houbám proniknout do svých pletiv. Jiné parazitické houby nebyly na jasanu v Hrabětickém lese objeveny. Ze saprofytů stojí za zmínku nález vzácnějšího **choroše voštinovitého** (*Polyporus alveolaris*); jinak se na opadlých větvích jasanů vyskytují běžné druhy jako např. korňatka jasanová (*Peniophora limitata*) nebo kostrovka polokloboukatá (*Skeletocutis nivea*).

Nejhojnějším parazitem stromových vrb je běžný ohňovec obecný (*Phellinus igniarius*), zaznamenány byly i ohňovec tečkovaný (*Phellinus punctatus*), sírovec žlutooranžový, lesklokorka ploská a outkovka

vonná (*Trametes suaveolens*). Ze saprofytů se na odumřelých vrbových větvích vyvíjí tvrdohouba korovitka vakovitá (*Diatrype bullata*). Mykorhizní houby nebyly pod vrbami nalezeny.

Smíšené porosty

Oplývají množstvím různých druhů makromycetů - vzhledem k silné vrstvě opadu v nich rostou zejména saprofytické druhy. Jsou zastoupeny celou řadou helmovek (*Mycena*), z nichž nejhojnější byla na podzim helmovka zefírová (*Mycena zephyrus*) a helmovka slizká (*Mycena epipterygia*). V tlejícím opadu hojně roste bedla červenající (*Macrolepita rhacodes*), bedla vlnatá (*Lepiota clypeolaria*) i límcovka měděnková (*Stropharia aeruginosa*). V porostu ostružin a kopřiv u cesty se na několika místech vyskytla i neblaze proslulá lysohlávka modrající (*Psilocybe cyanescens* agg.). Zcela neobvyklé množství různých druhů křehutek (*Psathyrella*) bylo možno spatřit při okrajích cest, někdy i přímo ve vyjetých kolejkách. V opadu ve smíšených lesích rostla také celá řada strmělek (*Clitocybe*). Zajímavé druhy hub bylo možno spatřit také na skládkách dřeva. V humózní půdě se zbytky kůry a dřeva tu rostla např. tmavobělka nízká (*Melanoleuca humilis*). Mykorhizní druhy ve smíšených lesích před-

Vzácná holubinka lepkavá roste v jehličnatých i smíšených lesích.

stavuje hojná slzivka opásaná (*Hebeloma mesophaeum*), obří bělavý ryzec plstnatý (*Lactarius vellereus*), roste tu řada běžných druhů holubinek. Vzácnějším nálezem byla **holubinka lepkavá** (*Russula viscida*), nalezená v údolí meandrujícího potoka poblíž mohutných pařezů smrku.

Porosty bylin

Zajímavá společenstva hub byla objevena pod devěsily u lovecké chaty. Většinou se jednalo o drobnější druhy jako jsou mistička oranžová (*Aleuria cornubiensis*), helmovka (*Hemimycena crispula*) nebo kuřátečko hřebenité (*Clavulina coralloides*). Nalezeno bylo i nehojné ouško kornoutovité (*Otidea onotica*).

V kopřivách u Lučického potoka rostly obří plodnice vatovce obrovského (*Langermania gigantea*).

Paseky a spáleniště

Rozsáhlé paseky vznikají kácením smrků z důvodu napadení václavkou. Bývají vděčným biotopem pro růst hub, avšak v roce 2009 trpěly silným vysycháním nebo zase naopak přemírou vláhý za přívalových dešťů. Plodnice hub se na nich objevily ve větší míře až koncem října. Kromě obrovského množství václavky tu rostla celá plejáda saprofytických druhů, např. šupinovka pozdní (*Pholiota lenta*), početné skupiny různých helmovek (*Mycena*), lištička pomerančová (*Hygrophoropsis aurantiaca*), límcovka měděnková (*Stropharia aeruginosa*), drobná lysohlávka domácí (*Psilocybe crobula*) apod.

Pokud jsou větve spalovány, vznikají na pasekách zajímavé biotopy pro antrakofilní houby. Z těchto druhů byly nalezeny křehutka spáleništní (*Psathyrella pennata*), šupinovka uhelná (*Pholiota carbonaria*) a penízovka spáleništní (*Lyophyllum anthracophilum*). Na starém ohništi u lovecké chaty rostla řasnatka hnědofialová (*Peziza praetervisa*).

V tlejícím opadu jehličnanů roste na podzim lištička pomerančová.

Co říci závěrem k ukončení jednoletého orientačního průzkumu mykoflóry? Hrabětický les je po mykologické stránce lokalitou velmi bohatou a její bonita může v dalších letech ještě stoupnout, samozřejmě pokud dojde ke změnám ve skladbě lesa ve prospěch návratu k většímu zastoupení listnatých dřevin a jedle. Mykologicky nejzajímavějšími bývají smíšené různověké porosty, jakých by

Šupinovka uhelná roste výhradně na spáleništích.

se časem při citlivém lesním hospodaření mohlo docílit. V takovém lese si zkrátka jak mykologové, tak houbaři přijdou na své a nikdy odtamtud neodejdou s prázdnou.

Helena Deckerová (text a foto)

Literatura

Holec J. & Beran M. [eds.] (2006): Červený seznam hub (makromycetů) České republiky. – Příroda, Praha, 24: 1–282.

Příspěvek byl zpracován na základě projektu „Vzácné druhy hub ve vybraných lokalitách v Poodří (mapování, 2. etapa) – Hrabětický les“ z programu Ochrana biodiverzity ČSOP.

Další foto – viz barevná příloha.

Nález mamutího klu v Odře

Odra přináší stále nová překvapení. Říční proud modeluje řečiště, nanáší písky a štěrky a zakusuje se do vysokých hlinitých břehů v nárazových březích. Svou erozivní činností tu a tam odkryje zbytky různých staveb, jako jsou například domy nebo mosty. Pouze vzácně dojde i k paleontologickému nálezu. Na jaře se to podařilo Janu a Jiřímu Vážanskému ze Staré Bělé.

„Bylo to 11. dubna 2009, kdy jsme se vydali já a můj otec ve člunu na Odru,“ popisuje nálezové okolnosti Jan Vážanský. „Nedaleko nad mostem přes Odru na silnici ze Staré Bělé do Polanky nad Odrou, v místech, kde řeku křížuje vedení velmi vysokého napětí, nás na levém břehu zaujal nějaký předmět, který vyčníval ze štěrkového náplavu. Vystoupili jsme a ke svému úžasu jsme zjistili, že jde pravděpodobně o mamutí kel.“

Shodou okolností jsem se předchozího dne díval v televizi na dokumentární pořad o tom, jak jsou na Sibiři z věčně zmrzlé půdy vykopávání mamu-

ti, části těl nebo dokonce i celí, a tak jsem měl docela jasno.

My jsme našli sice jen část klu, ale i tak to byl slušný kousek – jeho délka byla asi 1,70 m a hmotnost 45 kg.

Předali jsme ho Ostravskému muzeu, kde bude provedena jeho odborná konzervace,“ končí své vyprávění.

Odra tak vydala další ze svých „tajemství“ a jistě nás v budoucnu čekají i další, vždyť nedaleko od tohoto místa archeologové zkoumali v řečišti zbytky kulové stavby... O tom možná někdy příště.

Jan Vážanský, Radim Jarošek

V POODŘÍ k tématu paleontologických nálezů více v č. 1/2006 (Jiří Šuhaj, Jiří Spáčil, Arnošt Hanák – Paleontologické nálezy v říční nivě hraničních meandrů Odry).

Jan Vážanský s nálezem (Foto Jiří Vážanský).

V. mezinárodní konference MORAVIAN v Suchdole nad Odrou

Za předsednickým stolem zleva: ředitel Státního okresního archivu v N. Jičíně PhDr. Karel Chobot, který moderoval celou konferenci. Zdeněk Valchář jednatel Moravian. S mikrofonem Ing. Richard Ehler starosta městyse Suchdolu n. O., který zaštil konferenci. PhDr. Karel Müller, ředitel Zemského archivu v Opavě, který přijal záštitu nad konferencí. Drahomír Strnadel předseda Matice Radhoštské, taktéž zaštil konferenci. Dr. Isaac Balie ředitel muzea v Genadendal v Jihoafrické republice, taktéž zaštilující osoba nad konferencí. Vedle něj překladatel do anglického jazyka Michal Kluka, student UP Olomouc.

Historicko-vlastivědná společnost pořádá v Suchdole nad Odrou každé tři roky konferenci, při níž jsou vzpomenuata nejvýznamnější výročí Moravanů, kteří jako skrytá semínka, která vzklíčila z toho, co Komenský na severní Moravě zasel, se vydali na misi do různých koutů světa.

Těchto obětavých zapálených lidí pro Kristovo evangelium pochází ze severní Moravy asi 160. Jen málo odborníků se dokáže orientovat v množství jmen tak, aby dokázal v této armádě nadšenců rozlišit jednotlivé postavy, zařadit je podle rodiště a podle toho, na kterém misijním poli pracoval. O to se snaží právě tyto konference. Dodat českým čtenářům dostatek přehledných, publikovaných prací.

V pátek, sobotu a neděli (16.–18. října 2009) hostil Suchdol nad Odrou odborníky z Moravy, Slovenska, Čech, Německa, Polska, USA a Jižní Afriky.

Kulaté výročí mělo 20 Moravanů, z nichž některé jsme si připomenuli podrobně zpracovanými životopisy. Hlavními dvěma tématy však byli: David Zeisberger – apoštol indiánů severní Ameriky, k němuž se sešly čtyři odborné přednášky

Stůl s tlumočením do německého jazyka: Horst Jünger, Mnichov „Alte Heimat Kuhländchen“, Michael Martin překladatel, Dr. Wolfgang Bruder kulturní referent spolku rodáků „Alte Heimat Kuhländchen“, Dr. Karl Eugen Langerfeld kmeniolog ze Saska.

Pohled do sálu. Na pódiu Drahomír Strnadel, který přednesl svůj referát o vztazích mezi Valašskem a Suchdolem n. O. ve valašském kroji a na závěr nám zahrál na fujaru.

a Georg Schmidt, který působil mezi Hotentoty a k němu byly předneseny tři přednášky.

Nad všechny přečníval Dr. Isaac Balie z Jihoafrické republiky s manželkou. V Údolí paviánů na východ od Kapského Města založil Georg Schmidt z Kunína r. 1737 misii mezi domorodci, které známe pod názvem Koi-Koi neboli Hotentoti. Tam vznikla osada Genadendal, jakýsi africký Herrnhut. Dr. Balie, ředitel tamějšího muzea nás tři dny obdarovával svým sugestivním projevem a přinesl svědectví o tom, jak ohromný přínos pro tamější domorodou kulturu mělo Schmidtovo průkopnické dílo.

Stejně hodnotné přednášky byly od Pavla Neústupného z Berlína o významu Moravanů pro počátky slovesné kultury pobaltských národů Lotyšů a Estonců. Profesor Jan Vičar z olomoucké univerzity v přednášce „Američtí Moravané a hudba“ nás překvapil informací, že Moravané stáli u zrodu klasické hudby USA. Arnold Kordasiewicz z Polska přišel s přehledem osobností (Moravanů), kteří ovlivnili významně rozvoj Slezska v oblasti Dzierzonionova.

Petr Geryk z Nového Jičína svůj referát „Dvě severoamerické skupiny Algolcini a Irokézové“ zpestřil tím, že přivedl s sebou indiána v jeho typickém loveckém oděvu. Emeritní starosta Trojanovic Drahomír Strnadel přednášku „Kontakty českého Valašska se Suchdolem“ přednesl ve valašském kroji a zahrál na fujaru. Genealog Martin Pytr z Mořkova přišel s výsledky svých výzkumů v našich archivech. Zabýval se původem některých významných osobností: G. Schmidta a Kristiana Davida. David Loula z Vojnova Městce měl příspěvek „Moravané v beletrii“.

Životopisných zpracování některých osobností ze Suchdolu a okolí se ujali badatelé: Mgr. Monika Kurková z Liberce „Anna Nitschmannová-Caritas“, Dr. Edita Šteříková zaslala ze SRN přednášku „David Tannenberger“, Dipl. Psych. Horst Schinzel z Mnichova dva příspěvky k postavě Davida Zeisbergera a Dr. Lydie Kucová ze Suchdolu n. O. životopis Georga Schmidta. Cestopisné sondy po různých částech světa měli Radovan Rosický z Krnova o tajné cestě Matheuse Frantze r. 1774 na Kravaňsko, Dr. Václav Řeřicha o osadách Moravanů v Severní Karolině, Ing. M. Sleha o cestě po Pennsylvanii a Dr. Frant. Hýbl z Přerova „Komenský a Lešno“.

Doprovodný program přispěl ke zpestření přednášek společným zasazením stromu z holandského Heerendijku v Parku Moravských bratří, vernisáží putovní výstavy David Zeisberger, jejímž autorem je Horst Schinzel z Mnichova, výstavou starých tisků Z. Valcháře a prohlídkou dvou suchdolských muzeí.

Čas se našel i pro dva zájezdy do nedalekého Fulneku, Hynčic a Kunínského zámku. Společné bohoslužby byly v sobotu podle tradičního pořadu staré Jednoty bratrské za vedení kazatele CASD Jana Dymáčka. Zpěvem posloužil dětský pěvecký sbor Skřivánek ze Suchdolu n. O.

V neděli byly bohoslužby v evangelickém kostele za vedení místní faráčky Marie Jenčové.

Třídenní akce byla završena překrásným vystoupením pěveckého sboru Noemi Kulíkové z ČCE Odry v neděli večer v nově vymalovaném evangelickém kostele.

Do této akce se opět zapojila i školní mládež výtvarnou soutěží „Jak znám svůj region Poodří“, do níž se přihlásilo 140 soutěžících.

Také z letošní konference bude vydán sborník všech přednášek s anglickým resumé. Jsme vděčni všem historikům i historikům amatérům, že pomáhají odkrývat tyto zasuté studny.

*Daniel Říčan, MORAVIAN,
historicko-vlastivědná společnost*

Konference o. s. EXULANT

Ve dnech 3.–4. 2009 října se uskutečnila v Suchdole nad Odrou celostátní konference občanského sdružení EXULANT. Jde o organizaci, která sdružuje reemigranty, jejichž předkové emigrovali za třicetileté války a v době náboženské nesvobody. Do „Země otců“ se navraceli v několika vlnách po vzniku ČSR. Suchdol nad Odrou byl jedním z míst, kam se uchýlili reemigranti z polského Zelova a okolí. Jde o jednu z málo známých a přitom poutavých částí našich dějin.

O. s. EXULANT vydalo řadu velice kvalitních publikací, vydává i vlastní zpravodaj „Exulant“. Více lze najít na internetu pomocí jakéhokoliv vyhledávače.

Oslavy v Niesky – 300 let od narození Georga Schmidta

V POODŘÍ č. 2/2009 vyšel obsáhlý článek o Georgu Schmidtovi (1709–85) rodáku z Kunína, který je znám jako apoštol Hotentotů v Údolí paviánů v dnešním městečku Genadendal.

Jubileum 300 let od jeho narození neuniklo pozornosti v zahraničí a uskutečnilo se několik akcí připomínajících tuto osobnost. Ve dnech 26.–27. října 2009 to byly oslavy v Niesky (SRN), v místě jeho skonu.

Na tuto akci se vydala i malá delegace Historicko-vlastivědné společnosti MORAVIAN ze Suchdolu nad Odrou. Jako dar z Poodří jsme přivezli lípu, která byla slavnostně zasazena na hřbitově, poblíž hrobu G. Schmidta. Mládež, která se zúčastňuje workshopů v Muzeu Moravských bratří, připravila kámen s vytesaným nápisem: „Georg Schmidt 1709–85, Moravian 2009“. Oslavy nebyly monumentální, ale každopádně zajímavé s různorodým doprovodným programem: promítání snímků z míst jeho působení, expozice památek na G. S., vystoupení pěveckého sboru, divadelní inscenace z jeho života, malá publikace k tomuto výročí, přítomnost několika hostů z Jižní Afriky a především tradiční vystoupení pozounistů.

Ředitel muzea z Genadendal prohlásil o Kravařsku: „Toto je můj duchovní domov.“

U hrobu Georga Schmidta s Jihoafričany.

Po 300 letech opět z Kravařska pěšky do Těšína

V roce 2009 proběhla řada akcí připomínajících výročí 300 let od vybudování tzv. „Kostela milosti“ v Těšíně. Symposia, koncerty, publikační aktivity, přednášky, expozice apod. probíhaly v polském i Českém Těšíně po celý rok až do Vánoc.

Povolení postavit protestantský kostel vymohl na rakouském císaři švédský král pod vojenským nátlakem, aby dodržoval Vestfálské úmluvy z r. 1648. Ze Suchdolu nad Odrou a Kunína na bohoslužby do kostela docházeli pěšky s maximálním utajením a rizikem vysokých trestů zdejší tajní evangelíci.

Dne 20. září 2009 proběhla jedna z oslavných akcí i v Českém Těšíně doprovázená přednáškami, vystoupením pěveckých sborů a bohoslužbami. V dobovém oblečení se jí zúčastnilo i několik členů Moravian a dva z nich nás reprezentovali tím, že absolvovali celou tuto cestu pěšky, jak to u obyvatel z Kravařska bývalo zvykem. V cíli se hráli malou scénku s použitím autentických citací podle dochovaných dobových písemných zpráv.

Daniel Řičan

Poutníci z Kravařska v Českém Těšíně.

Činnost Regionu Poodří ve 2. pololetí 2009

Veřejná sbírka na pomoc obcím postižených povodní v červnu 2009

Na základě rozhodnutí červnové valné hromady Regionu Poodří byla na krajský úřad podána žádost o povolení konání veřejné sbírky na podporu členských obcí postižených povodní v červnu 2009. Povodňová sbírka byla povolena od 6. do 21. července formou pokladniček a příspěvky na povodňové konto. Následně byl termín na povodňový účet prodloužen do 31. září 2009. Veřejná sbírka se formou pokladniček konala ve 14 členských obcích svazku a vybráno bylo celkem 172 315 Kč. Na povodňový účet přišlo dalších 193 322,55 Kč a celkový výtěžek sbírky činil 365 637,55 Kč. Tyto finanční prostředky byly na základě rozhodnutí valné hromady svazku rozděleny postiženým obcím následovně: Jeseník nad Odrou – 30 %, Kunín – 30 %, Šenov u Nového Jičína – 30 % a Bernartice nad Odrou – 10 %.

Kromě veřejné sbírky organizované Regionem Poodří ještě některé členské obce svazku zaslaly finanční i materiální pomoc přímo postiženým obcím. Také sousední Sdružení měst a obcí povodí Ondřejnice zaslalo postiženým obcím finanční prostředky ve výši 141 tis. Kč a to ve stejném členění jako Region Poodří. MAS Opavsko poskytlo 20 tis. Kč a stejnou částkou přispěla MAS Regionu Poodří, o. s.

Finanční prostředky od těchto dvou místních akčních skupin byly poskytnuty TJ Slavoj Jeseník nad Odrou, o.s. a občanskému sdružení Bayerův odkaz Blahutovice ve výši 20 000 Kč každému z nich.

Region Poodří děkuje touto cestou všem, kteří podpořili naše aktivity a přispěli obcím a neziskovým organizacím postižených povodní v červnu 2009. Přijměte upřímné poděkování.

Ocelový muž a ocelová žena 2009

Dne 1. srpna se uskutečnil již 6. ročník silově-vytrvalostního pětiboje „Ocelový muž – ocelová žena“, který byl uspořádán jako již tradičně v areálu Stodolní v obci Bartošovice. Testu kondice se letos zúčastnilo 5 žen a 28 mužů. V letošním roce se podařilo zabezpečit dostatek financí od různých sponzorů. Všem za podporu této akce děkujeme. Poděkování patří také všem, kteří se podíleli na organizaci a zdárném průběhu celé akce. Organizace a vlastní zabezpečení akce je ale náročné.

Zvažovalo se již nepokračovat dalším ročníkem v roce 2010, ale účastníci pětiboje se do Bartošovic rádi vracejí a počítají s dalším ročníkem. Svoji podporu této akci a poděkování za uspořádání dokladovali ústně i písemně.

Větší zájem pořadatelé stále očekávají od účastníků z blízkého okolí. Vždyť určitě se najde několik nadšenců, kteří se věnují těmto disciplínám rekreačně a mohli by změřit své síly s těmi, kteří absolvují pětiboj v některém z dalších míst nebo se účastní všech. V roce 2009 se konalo celkem pět takovýchto klání po celé republice. Již nyní jsou známy některé termíny pro rok 2010: Tišnov – 29. 5. 2010, Bartošovice – 24. 7. 2010 a Žebrák – 28. 8. 2010. Nebojte a přijďte ukázat, že na to máte. Nejde o pravý závod, jde o test vaší kondice.

Region Poodří 1999–2009

V roce 1999 nikdo nepředpokládal, že bude možné fungování Regionu Poodří v nějakém delším časovém horizontu. Je rok 2009 a Region Poodří je stále tady, je na trhu a docela silný. Přitom při založení šlo o aktivitu nadšených starostů sousedních obcí, kteří viděli možnou spolupráci a pomoc při řešení běžných úkolů vyplývajících z jejich funkcí.

V pátek 4. září 2009 tedy Region Poodří slavil 10 let od svého založení. Součástí oslav, které se uskutečnily na zámku v Bartošovicích, v sídle svazku, byla uspořádána konference se zaměřením na vyhodnocení desetiletého působení Regionu Poodří, na možnosti a další využití potenciálu při rozvoji cestovního ruchu a podpory rozvoje venkovského prostoru.

V rámci programu vystoupil manažer Regionu Poodří s prezentací o činnosti v létech 1999 až 2009. V dalším pak Ing. Petr Kratochvíl, odborník na domácí cestovní ruch s prezentací „Trendy cestovního ruchu a čemu se může dařit v Poodří?“ a Ing. Vladimír Vavrečka, dlouholetý spolupracovník Poodří se ve svém vystoupení zaměřil na „Poodří, včera, dnes a zítra“. Ing. Kratochvíl měl možnost poznat Poodří při svém týdenním pobytu na zámku v Bartošovicích v roce 2005, kdy na kole vyjížděl s manželkou za zajímavostmi blízkého i vzdáleného okolí.

Jednání konference se dále zúčastnil Ing. Jiří Vačkář, vrchní ředitel sekce regionální politiky Ministerstva pro místní rozvoj České republiky a Ing. Jiří Vzientek, náměstek hejtmana Moravskoslezského kraje.

Návštěva mikroregionu Telčsko ve dnech 23.–25. září 2009

Ve dnech 23. až 25. září byl pro starosty, členy obecních zastupitelstev, pracovníky úřadů a sympatizanty zorganizován zájezd na Vysočinu s návštěvou mikroregionu Telčsko. Zájezdu se zúčastnilo celkem 35 osob. Při cestě na Vysočinu jsme navštívili partnerskou MAS Moravský kras v jejich sídle v obci Sloup. Manažer sdružení nás seznámil s realizací Strategického plánu Leader a představil záměry v souvislosti s prezentací místních jeskyní. Jedná se o vybudování 1. české speleoviaferraty v tzv. Starých skalách (ponory Sloupského potoka) v délce 800 m. Trasa bude osazena lany a skobami a bude přístupná bezplatně. Zájemci si budou muset donést své vybavení. Záměry jsme měli možnost zhlédnout přímo v terénu.

Další naše cesta vedla k návštěvě pštrosí farmy Doubravice. Tato farma patří k těm největším v naší republice. Měli jsme možnost seznámit se nejen s chovem pštrosa afrického, ale také se šlechtěním, zpracováním pštrosího masa a výrobou pštrosích produktů.

V areálu chovu se nachází podniková prodejna, kde lze koupit veškeré výrobky z pštrosího masa, vajec, kůže i peří. Pštrosí maso je křehké a šťavnaté, má nízký obsah tuku a cholesterolu, je cenným zdrojem bílkovin, železa a vitamínů skupiny B. Marketingu prodeje výrobků musí majitel věnovat značné finanční prostředky. Prezentuje se na regionálních výstavách, jarmarcích, na výstavě Země živitelka v Českých Budějovicích i na veletrhu cestovního ruchu Regiontour v Brně. Pštrosí výrobky pod označením „Pštrosí produkty z Moravského krasu“ nesou regionální značku „Moravský kras regionální produkt®“. Účastníci zájezdu měli možnost ochutnat pštrosí guláš, který všem moc a moc chutnal.

Dále jsme pokračovali na Vysočinu, ubytování bylo zajištěno v Penzionu mlýn, Strmilov-Zahrádky. Penzion se nacházel nedaleko Telče, v klidném venkovském prostředí na břehu rybníka. Ve čtvrtek byl uspořádán seminář „Venkovská turistika v mikroregionu Telčsko“. Součástí semináře byla prezentace využití biomasy a prohlídka agroturistického areálu s jízdárnou a palírnou v Bohuslavicích. Při zpáteční cestě se uskutečnila návštěva města Telč a obce Bory, která je známa provozováním „Vesnické komunitní školy“.

Tradičně nám na těchto tematických zájezdech vychází počasí. Také letos bylo příjemně, slunečno, což přispívá k dobré náladě a účastníci zájezdu byli spokojeni také s programem. Získané informace a seznámení s úspěšnými projekty budou přínosné pro další činnost v Poodří i s možnostmi využití námětů realizovaných projektů pro členské obce, neziskové organizace i podnikatelskou sféru.

Region Poodří zabezpečil famtrip za poznáním Moravského Kravařska

Ve spolupráci s Českou centrálou cestovního ruchu a Krajským úřadem Moravskoslezského kraje zorganizoval svazek návštěvu zajímavostí Poodří a turistické oblasti Moravského Kravařska pro zástupce českých incomingových cestovních kanceláří. Tento famtrip se uskutečnil ve dnech 7. a 8. října 2009.

První den proběhla návštěva sídla Regionu Poodří na zámku v Bartošovicích. Následovala návštěva Záchrané stanice pro volně žijící živočichy, letiště Leoše Janáčka v Mošnově, motokárové dráhy v Albrechticích, kde zájemci měli možnost se svést. Dále absolvovali návštěvu Vagonářského muzea ve Studénce, města Bílovice a Fulneku.

Druhý den pak prezentace zajímavostí pokračovala návštěvou domu Sigmunda Freuda v Příboře, zámku v Kuníně, Rodného domu Johanna Gregora Mendela (viz foto s. 76), města Oder a famtrip byl ukončen v HEIparku v Tošovicích. Také zde bylo umožněno projet se na bobové dráze a na úplný závěr pak posedět v útulném prostředí hospůdky HEIalka.

Všem, kteří se na této prezentační akci podíleli, patří dík. Vlastní famtrip, organizace i program byl účastníky hodnocen velmi pozitivně a všichni byli překvapeni, jaké možnosti pro cestovní ruch tato oblast nabízí.

A zde názor jednoho účastníka formou zpětné vazby: „Byl jsem velmi překvapen tím, jaké atraktivity tento region ukrývá a nabízí. Minulý víkend jsem se také konečně dostal k prohlédnutí všech propagačních materiálů, jedním slovem jsem z nich nadšen...“

Podzimní pooderské rybářské slavnosti v Bartošovicích

Dne 7. listopadu se na zámku v Bartošovicích uskutečnil další ročník „Podzimních pooderských rybářských slavností“. I když nám v letošním roce počasí nepřálo, lidé přišli a ochutnali rybí speciality vyhotovené mistrem kuchařem panem Zdeňkem Voznicou. Je vidět, že účast na této tradiční akci neovlivní ani nepříjemné podzimní počasí a o tuto tradiční podzimní akci je zájem.“

Ve stáncích se prezentovali výrobci s regionální značkou „MORAVSKÉ KRAVAŘSKO regionální produkt“ – Jednota, provoz Hladké Žitovice a Moravan Petřvald, s. r. o. Již tradičně byl velký zájem o vánoční ozdoby firmy Lyra Decor s. r. o., především o nápisy na baňku dle vlastního přání. V letošním roce se slavností zúčastnil také výrobce medoviny Mgr. David Czyž ze sousedního regionu nesoucí certifikaci pod značkou „GÓROLSKO SWOBODA regionální produkt“ pro svůj výrobek „Medové likéry St. Ambrosius“. Tyto likéry posilují imunitu, zlepšují trávení a přináší dobrou pohodu. S tímto regionem naše místní akční skupina realizovala společný projekt při zavádění regionálního značení na Moravském Kravařsku.

Ministr pro místní rozvoj ČR na zámku v Bartošovicích

Ve čtvrtek 17. prosince 2009 se Ing. Rostislav Vondruška, ministr pro místní rozvoj České republiky zúčastnil slavnostního předávání povod-

ňových domů v Jeseníku nad Odrou, v Žitovicích u Nového Jičína a v Kuníně. Na základě pozvání vedení Regionu Poodří navštívil také zámek v Bartošovicích. Ministra doprovázel JUDr. Ing. Jiří Nováček, ředitel odboru poradců ministra a MgA. Martin Ayer, tiskový mluvčí MMR. Za Region Poodří se jednání zúčastnila MVDr. Kateřina Křenková, starostka Bartošovic a předsedkyně Regionu Poodří, Ing. Oldřich Usvald, místopředseda Regionu Poodří a manažer MAS Regionu Poodří, o.s. a Ing. Miloslav Čegan, starosta obce Albrechtický a člen pracovního předsednictva Regionu Poodří.

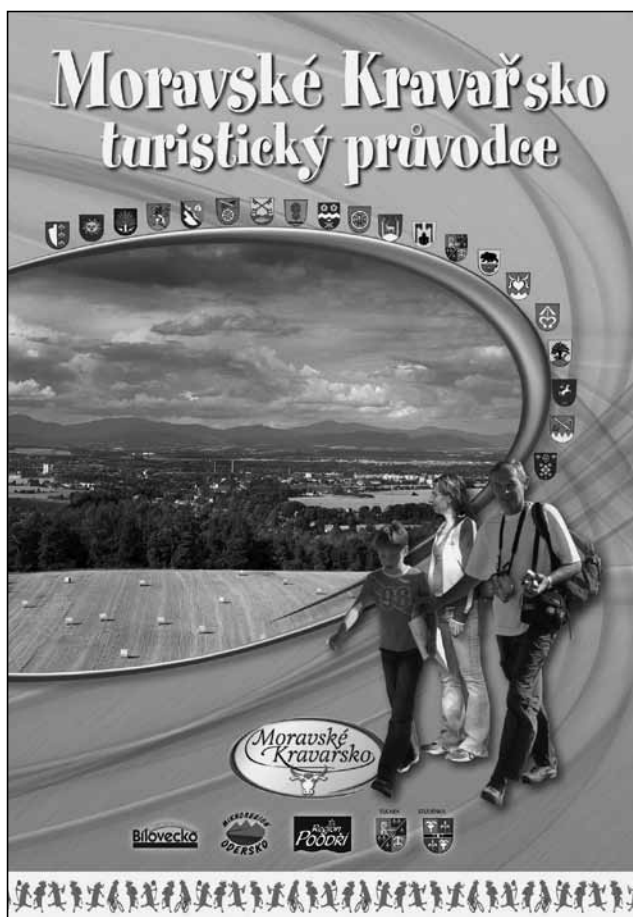
Ministr si prohlédl zámek, byl seznámen s jeho využitím. Dále navštívil Informační centrum Regionu Poodří a následně proběhla neformální debata o aktivitách a činnosti Regionu Poodří a Místní akční skupiny. Projednávaná byla problematika regionálního značení místních výrobků, podpora rozvoje cestovního ruchu, venkovské turistiky a rozdělení České republiky na turistické destinace, resp. na turistické oblasti.

Prezentace Regionu Poodří v roce 2010

Region Poodří se v roce 2010 zúčastní těchto výstav cestovního ruchu: Regiontour 2010 v Brně 14.–17. ledna 2010, ITF SlovakiaTour 2010 v Bratislavě 21.–24. ledna 2010, Holiday World 2010 v Praze v 4.–7. února 2010 a výstavy Dovolená a Region 2010 v Ostravě 12.–14. března 2010. K propagaci byla ke konci roku vydána „Turistická mapa Regionu Poodří“ a v rámci činnosti turistické oblasti Moravského Kravařska pak „Turistický průvodce Moravským Kravařskem“ s přehledem kulturních akcí v roce 2010. Dále byl vydán kalendářik Regionu Poodří a MAS Regionu Poodří na rok 2010.

Závěrem mi dovoluji, abych Vám za celý Region Poodří popřál úspěšný a pohodový rok 2010, krásný a ničím nerušený život v Poodří.

Ing. Oldřich Usvald, místopředseda Regionu Poodří

Goethův kámen z Kamenky nalezen

Základna TOM v Kamence u níž byl kámen nalezen (Foto Pavel Vaňásek).

Jedním ze zajímavých objektů v Kamence byl tzv. Goethův kámen, který byl postaven v roce 1932. Dnes na jeho místě stojí pomník padlým rudoarmějcům před domem č. p. 8. V roce 1945 byl novoosídlelcův kámen zlikvidován a měl být použit do základů družstevní drůbežárny. Ale nebyl. Zmizel... a nyní byl po více než 60 letech objeven

Bližší informace a okolnosti tohoto nečekaného nálezu budeme publikovat v některém z dalších čísel.

Tolik z článku „Co nového v Kamence“ v POODŘÍ 4/2008. Plníme slib a na článek navazujeme slovy dr. Pavla Vaňáska z Turistického oddílu mládeže Šlápoty Vítkov, který byl u jeho nalezení:

„Asociace TOM ČR vlastní v Kamence od roku 2003 dům č.p. 50. Prakticky od zakoupení domu se snažíme dům zvelebit a přestavět na turistickou základnu. Dům i zahrada byly dříve v dosti neutěšeném stavu – dům téměř ruina a zahrada částečně skládka a částečně džungle. Rekonstrukce trvá již šest let a až v tomto roce se podařilo dům dobudovat dle našich představ.

Ale k samotnému nálezu. O tom, že by se někde u domu mohl nalézat Goethův kámen, jsme neměli ani tušení. Zůstal dlouho neobjeven, protože jsme v prvních letech upravovali zahradu kolem domu. Byly zde stovky náletových dřevin a různých jiných věcí – odpadky, staré panely, tuny kamení, železo, starý vůz...

Když jsme upravili zahradu, vrhli jsme se na poslední část – na pozemek kolem plotu. Ten byl také zarostlý náletovými dřevinami, trávou, šípky a maliním. Bylo to na podzim 2007, vysekávali jsme křoví a sbírali kameny. Mezi nimi vynikal jeden zvlášť velký, odhrabali jsme ho a zjistili, že je to asi nějaký zbytek pomníku. Protože na brigádě

Kámen u fary ve Vésce. Výška kamene 118 cm, šířka 48 cm a tloušťka 17,5 cm (Foto Radim Jarošek).

byly děti, nechali jsme kámen na místě. Na chalupu jsme se dostali až za 14 dní. Bylo právě po deštivém období a my jsme se díky deš-

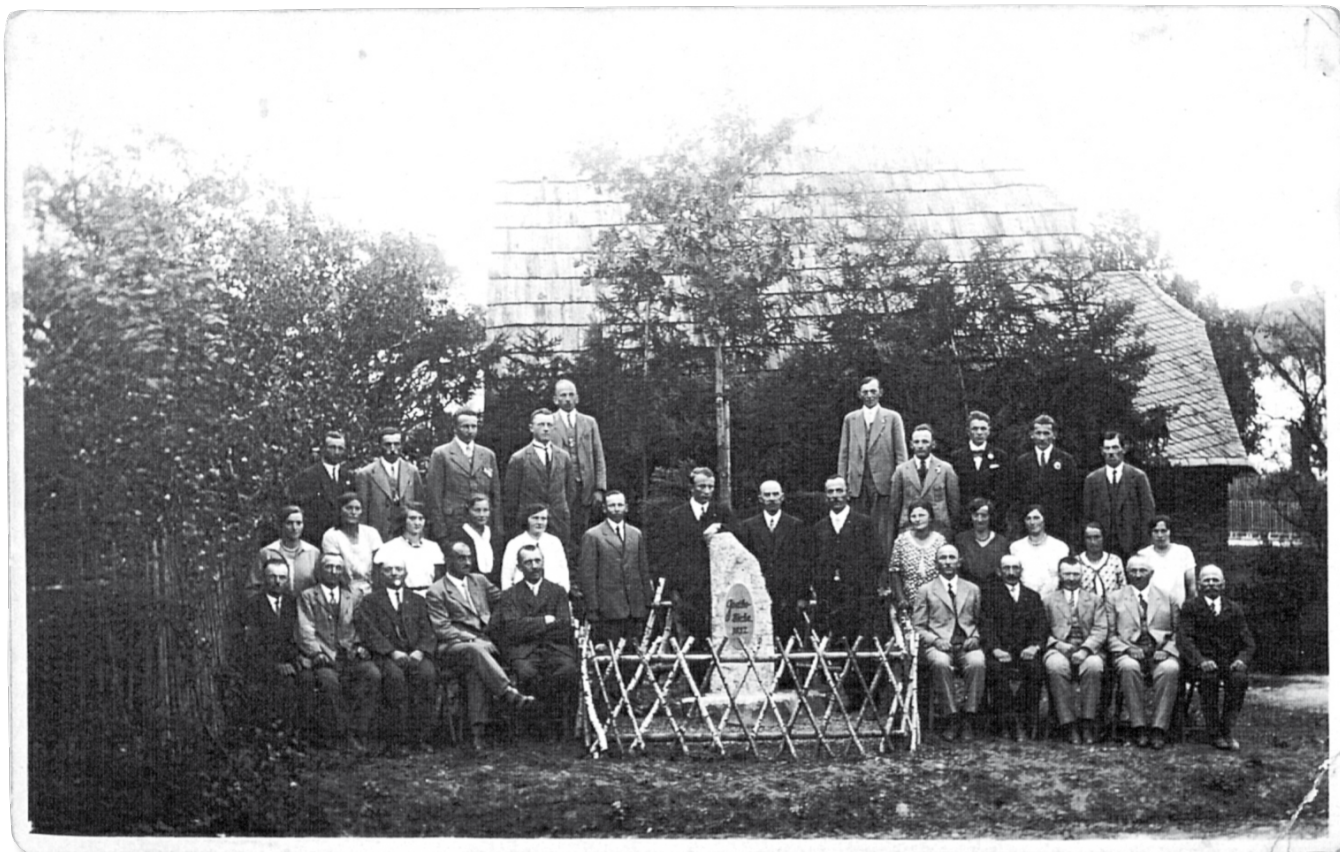
ti dočkali ohromného překvapení. Déšť totiž kámen umyl a tím se odkryl nápis „Goethe – Eiche 1932“. Pochopili jsme, že jde o něco vzácnějšího, v roce 2008 jsme ho vyjmuli a zasadili ke stromu u základny.

Jednoho dne byl kámen pryč a nikdo nevěděl, kam zmizel...“

Nyní dejme slovo Jaroslavu Dudovi z Vésky k doplnění onoho „zmizení“: „O kameni jsem se dozvěděl od Petra Lelka, který mi řekl, že se kámen našel a že více informací o něm mi sdělí pan Milan Tomáš z Kamenky, který mi řekl, že ho viděl ležet na cestě vedoucí do polí. Kámen jsem skutečně na popsaném místě našel. Nebyl však zasazen u stromu u základny TOM, ale ležel na kraji místní cesty v Kamence, která vede kolem základny (konkrétně na pozemku parc. č. 1476/2, mezi pozemky p. č. 55 a p. č. 51). To bylo na podzim 2008. Měl jsem obavy o jeho zcizení, tak jsem ho nechal převézt na farní dvůr do Vésky, kde leží dodnes.“

Osudy Goethova kamene byly v minulosti – jak vidno – pestré. Položme si nyní otázku – jaký osud ho čeká dále?

Pavel Vaňásek, Jaroslav Duda

Na fotografii z července roku 1932 z „Chronik der Gemeinde Kamitz“ od Josefa Malchera (z r. 1973) je zachyceno slavnostní odhalení pamětního kamene, který nechali na paměť stého výročí úmrtí Johanna Wolfganga Goethe postavit členové několika německých sdružení.

Kámen s nápisem „Goethe Eiche 1932“ byl oplocen březovým plotem a zároveň byl vysazen dub. Slavnostní předání pamětního místa veřejnosti proběhlo v rámci velké oslavy, které se zúčastnilo mnoho místních obyvatel i přespólních hostů.

Foto poskytla paní Margarete Bloeckerová ze SRN.

Oprava hrobky Vetterů v Albrechtičkách

Kostel svatého Mikuláše v Albrechtičkách je spolu se hřbitovem spjat s rodem hrabat Vetterů von der Lilie. V areálu hřbitova se nachází rodová hrobka a jednotlivé hroby se vzácnými a zajímavými náhrobky jednotlivých příslušníků rodu a jejich blízkých příbuzných. Nejstarší náhrobky pocházejí z počátku 19. století a poslední z počátku 20. století.

Jeden z nejvýznamnějších členů rodu, moravský zemský hejtman Felix, hrabě Vetter von der Lilie (1830–1913) je spolu se svou manželkou Idou, hraběnkou Arz von Arzio-Vasegg (1833–1903) pochován v hrobce umístěné před kostelem sv. Mikuláše.

Obec Albrechtičky je majitelem části konfiskovaného majetku hraběcího rodu Vetterů (mimo zámek v Nové Horce). Mezi tento majetek patří i rodová hrobka, která byla poznamenána různými zásahy do okolí (stavba schodiště ke hřbitovu, chodníky na hřbitově), čímž došlo ke změnám odtokových poměrů srážkových vod a tím docházelo ke škodám způsobeným zatékáním vody.

Hrobka se nachází v centru obce a její špatný technický stav a také vzhled přiměl obec ke krokům vedoucím k opravě. V roce 2007 byla zpracována projektová dokumentace stavby a dokumentace opravy Ing. arch. Taťánou Tzoumasovou z Olomouce a v roce 2009 obec získala dotaci na provedení opravy ve výši 400 tisíc Kč od Ministerstva pro místní rozvoj.

Při opravě byly provedeny kompletní sanační práce hrobky, oprava střechy hrobky, zcela nové

jsou štuky a nátěry uvnitř hrobky, opravena je i venkovní fasáda včetně nátěrů (viz foto). Celkové náklady na opravu dosáhly částky 663 998 Kč.

Ing. Miloslav Čegan, starosta obce Albrechtičky

Deset let občanského sdružení Bayerův odkaz

O občanském sdružení Bayerův odkaz se sídlem v Blahutovicích a s jeho činností jsme na stránkách tohoto časopisu již vícekrát informovali. Vzhledem k tomu, že v roce 2009 uplynulo deset let od jeho vzniku, je tu zajisté důvod pro malou rekapitulaci. Snad toto výročí ospravedlní i naši další úvahu o tom, jak mohou občanská sdružení obohacovat kulturní i duchovní nabídku v regionu.

Dovolíme si připomenout, že občanské sdružení Bayerův odkaz vzniklo poté, kdy zastupitelstvo obce v Jeseníku n. O. (to je obec, kam Blahutovice spadají) podvkrát odmítlo nabídku starosty obce a některých zastupitelů na převzetí chátrajícího bývalého kláštera Boží Prozřetelnosti a následné provedení jeho rekonstrukce. Nutno dodat, že objekt tehdy vlastnilo zemědělské družstvo v likvidaci a stav objektu byl více než žalostný.

Skupina lidí z Blahutovic, Jeseníku nad Odrou, z okolních blízkých i vzdálených míst se přesto odmítla smířit s úplnou devastací kláštera a na

záchranu a pozdější využití založili občanské sdružení, kde se aktivně podílela i základní organizace Českého svazu ochránců přírody z Jeseníku nad Odrou.

A proč název Bayerův odkaz? Totiž právě pan Bayer – sedlák z Blahutovic – daroval v roce 1926 svůj statek kongregaci Dcer Božské lásky, a tak vznikl klášter Boží Prozřetelnosti. Tento klášter pozhnaně působil ve zdejším regionu do padesátých let minulého století. Ještě později zde fungovala mateřská škola. Později v 80. letech nastává postupná devastace až do onoho žalostného stavu, kdy v roce 2000 – téměř již jako ruina – byl zakoupen a přešel do majetku občanského sdružení.

Ve stanovách sdružení se členové Bayerova odkazu zavazují, že budou usilovat o postupnou rekonstrukci objektu bývalého kláštera a přerod v Komunitní centrum Klášter. Chtějí usilovat o jeho využití v duchu předchozího působení v tomto regionu – to je být znovu kulturním, společenským

a duchovním centrem Blahutovic a okolí. Jsme velmi rádi, že naši snahu pochopili i bývalí rodáci v Německu, kteří společně s námi sdílejí snahu o obnovení tohoto místa a podporují nás. Naše počínání trvale pozitivně hodnotí i vedení obce Jeseníku nad Odrou.

Po bezmála deseti letech činnosti můžeme s radostí konstatovat, že se velká část tohoto předsevzetí – podle dikce našich stanov – podařila realizovat a cílevědomá a houževnatá práce členů spolku a příznivců přináší své plody. Podařilo se opravit a začít využívat i část, která byla v nejhorším stavu – to je bývalou klášterní kapli v jihozápadním křídle. I ostatní části objektu jsou již alespoň ve stavu, kdy mohou být využívána.

Co je dle našeho názoru ještě důležitější, je však to, že se rekonstruované prostory plní živým ruchem a Komunitní centrum Klášter je opravdu využíváno. Ať už jako turistická ubytovna, jako veřejná knihovna s veřejně přístupným internetem, klubovna pro děti, zázemí pro konání nejrůznějších kurzů a kulturních záležitostí. Klášterní kaple byla i svědkem ojedinělé akce – mše smíření – které se zúčastnili blahutovičtí rodáci a naši přátelé z Německa.

Námi organizované kulturní akce – ať jsou to pravidelné výstavy, košíkářské a jiné kurzy, Blahutovická živá voda – se staly již trvalou a vítanou součástí kulturní nabídky tohoto regionu.

Kromě již zmíněných projektů jsou uskutečňovány i projekty na zachování přírodního dědictví.

Dovolíme si tedy tvrdit, že aktivní občanská sdružení jsou pro svůj region a komunitu velkým přínosem. Je v zásadě jedno, jde-li se o hasiče, sportovce, zahradkáře či členy jiného sdružení.

Dvůr kláštera v roce 2000, levou část tvoří kaple (Foto Ingrid Malcherová).

Opravená kaple v současnosti – pohled zvenčí (Foto Radim Jarošek).

Jejich aktivní činnost je obohacením společenského života a podhoubím pro růst potřebné občanské společnosti.

Máme radost i z toho, že naše činnost je inspirací pro vznik dalších občanských sdružení v této části okresu Nový Jičín. Tak na základě našich zkušeností konzultací vzniklo občanské sdružení v Heřmanicích u Polomi. To si dává za cíl přispět k záchraně bývalé české školy v Heřmanicích – obrovského objektu, který je v současné době nevyužitý a chátrá. Kéž se jejich záměry podaří uskutečnit. Bude to určitě ku prospěchu lidí z Heřmanic a okolí a obce Starý Jičín.

Aktivita sdružení ovšem stojí a padá s motivací a jejich podporou. Jde o podporu morální – zejména ze strany vedení obcí – ale také podporu materiální. V případě občanského sdružení Bayerův odkaz se tak v letošním díky velkorysé podpoře Nadace OKD mohly nejen uskutečnit výše uvedené kulturní a vzdělávací akce, ale také pokročit v rekonstrukci části budovy, a tak rozšířit možnosti dalšího využití objektu.

Děkujeme nejen této nadaci ale také všem, kteří chápou, že podpora občanských sdružení je podporou oživení místních komunit a potřebného růstu občanské společnosti.

*Ing. Karel Glogar
a Lumír Kuchařík,
OS Bayerův odkaz*

Kontakt do Blahutovic:
info@rcmsk.cz

Kromě jiných aktivit byly v roce 2009 v Poodří podpořeny v grantovém řízení Nadačního Fondu Hyundai dva komunitní projekty zaměřené na interpretaci kulturního a přírodního dědictví mikroregionu.

Podpora komunitní práce při evangelické farnosti v Suchdole nad Odrou

Obsahem projektu byla podpora komunitní činnosti sboru a vytvoření podmínek pro práci malého týmu specialistů na komunitní rozvoj a revitalizaci areálu sboru. V Suchdole nad Odrou tak téměř rok působil lektor anglického jazyka, pastorační pracovník ČCE pro mládež a konala se řada zajímavých společenských setkání a kulturních aktivit.

Pro veřejnost nejviditelnějším počinem byla oprava havarijního stavu jedné z dominant městysu – evangelického kostela.

V tomto památkově chráněném objektu bylo provedeno statické zajištění základového zdiva a kostelní věže a od poloviny roku probíhaly další velmi náročné, ale o to zajímavější opravy interiéru které zahrnovaly posílení elektroinstalace, renovaci lustrů, výmalba všech vnitřních prostor, nové podlahy pod lavicemi, opravy oken, nátěry galerií, lavic. Vysokozdvíhací výkyvná plošina umožňovala provádět práce bez lešení a ostře kontrastovala se starobylostí krásných kleneb. Poslední výmalbu kostel zažil r. 1893, takže letošní práce zakrývaly i pozůstatky ostřelování ze 6. 5. 1945 a předválečné nápisy tužkou na zdech. Pod lavicemi se podařilo najít asi 30 mincí, které reprezentovaly celé období 150leté existence. Nejstarší je z r. 1858, tedy z roku, kdy byl chrám Páně předán suchdolské veřejnosti.

Výdaje, které byly nemalé, byly uhrazeny z darů a dotací. Nachází se dost obětavých dárců, kteří myslí i na věc společnou. Hlavními zdroji jsou celocírkevní sbírka Českobratrské církve evangelické, Nadační Fond Hyundai, Moravskoslezský kraj, Městys Suchdol n. O., Farní sbor českobratrské církve evangelické v Suchdole n. O. a až dojemně působí množství darů od rodáků z Německa přes to, že v době jejich odsunu byli většinou ještě nemluvnaty.

Suchdolský kostel navržený významným vídeňským architektem L. Försterem, se dochoval bez rušivých stavebních zásahů a tím je hodnotný. Na všechny odborné práce dohlíželi pracovníci památkové péče, což je zárukou dobrého výsledku. Již od konce září, kdy první akcí v obnovených prostorách byl svatební obřad, začaly tyto znovu plnit své poslání.

Věřme, že toto místo určené k setkávání, bude požehnáním pro městečko, ve kterém žijeme.

Daniel Říčan,

*za Farní sbor Českobratrské církve evangelické
v Suchdole nad Odrou*

Lumír Kuchařík, koordinátor projektu,

za tým pro komunitní rozvoj a revitalizaci (včetně foto)

Podpora aktivit Komunitního centra Klášter

Cílem projektu bylo rozvinutí činnosti komunitního centra, zájměna v oblasti enviromentálních, kulturních a sociálních aktivit. Ty realizovaly společně neziskové organizace v komunitním centru sídlící spolu s institucemi státní a veřejné správy i samosprávy v regionu. Proběhly tak malé projekty na podporu biodiverzity, vracení zeleně do krajiny, společenské a hudební odpoledne, ekovýchovné programy pro děti a probační programy pro mladistvé.

I přes nelehkou situaci po živelných událostech – záplavách na Novojičínsku koncem června, kdy byla část komunitního centra včetně jeho technického zázemí vážně poškozena, se podařilo aktivity projektu téměř v celém rozsahu dokončit.

Díly dalším realizovaným investičním projektům a dárcům byly poškozené prostory opraveny a zlepšily se tak podmínky pro návštěvníky komunitního centra i pracovníky a dobrovolníky, kteří se na tvorbě a přípravě programů podílejí.

Mgr. Hana Strnadlová-Pastorková,

za Komunitní centrum Klášter

Lumír Kuchařík, koordinátor projektu (včetně foto)

Foto – viz barevná příloha.

Plenér 2009 ve Vražném

Občanské sdružení Spolek Mlejn z Ostravy sdružuje výtvarníky a kumštýře z Ostravska a jeho okolí, které spojuje mimo jiné také názor na kumšt jako takový. Mimo výstavní činnost, kterou zajišťuje prostřednictvím Galerie Mlejn v Ostravě, má i jiné aktivity. Jedna z nich je společné malování v přírodě – Plenéry. Právě krása území chráněné krajinné oblasti Poodří byla tím mottem, které oslovilo výtvarníky ze Spolku Mlejn k malování v plenéru. A tak parta malířů z Ostravy se svými kolegy zahájila pravidelné malování krajiny kolem řeky Odry.

To se psal rok 2004. Nyní se píše rok 2009 a my jsme již u pátého ročníku Plenéru v Poodří. V pátém ročníku jsme se vrátili na místo, kde jsme v roce 2004 začínali – do Vražného Tehdy nám starosta obce ukazoval, kudy povede dálnice D 47. To se již stalo skutečností – dálnice je kousek nad obcí a dnes, jen pár měsíců po skončení Plenéru, již po ní uhánějí auta.

Tento ročník byl opět mezinárodní. Účastnili se ho Katerina Bohac (Caracas, Venezuela), Stanislav Franek (Stockholm, Švédsko), Edward Syty (Nysa,

Zleva Romek Jeziorowski, Edward Syty, Stanislav Franek, Petr Kuh, Tereza Przadkiewicz, Eda Riedl a Katerina Bohac.

Polsko), Teresa Przadkiewicz, Romek Jeziorowski (Opole, Polsko) a z Moravy Petr Kuh a Eda Riedl.

Celý Plenér probíhal za krásného počasí, dokonce při malování u rybníku si klidně před námi poletoval párek ledňáčeků a pózoval nám. Vedle malování se nám podařilo udělat i výlet do nejbližšího okolí a seznámit naše zahraniční přátele ze Štramberkem a Novým Jičínem. Hlavní stan jsme měli v památníku J. G. Mendela, baštili jsme v Hospůdce u Mendela a Na Hřišti.

V rámci Plenéru se všichni autoři již první den prezentovali na vernisáži svými díly, která byla vystavena až do konce měsíce října. Další malá vernisáž byla v Hospůdce u Mendela a třetí teprve bude z prací zhotovených na Plenéru na jaře roku 2010, opět v památníku J. G. Mendela.

Už se všichni těšíme, že se snad příští rok opět setkáme na Plenéru v Poodří. A jak to tak vypadá, asi to bude zase poblíž Oder.

Eda Riedl

O počasí

Atmosférické srážky

Dne 30. června 1998 se přihnala od severozápadu ve 20 hodin poměrně rychle bouřka. Vypadalo to na její rychlý přechod dešťovým stínem za posledními výběžky Nízkého Jeseníku a pro Hladké Životice jsem tipoval do 10 mm vláhy. Bouřka se ale zastavila nad dolním tokem Husího potoka a spustila se průtrž mračen, jakou jsem nikdy předtím ani později nezažil. Během 20 minut vypadlo 61 mm vláhy, každou minutu tedy spadly tři litry vody na metr čtvereční. Asi po 15 minutách deště jsem pozoroval, jak z plochy o velikosti poloviny fotbalového hřiště začíná stékat mírnou úžlabinou proud vody šest metrů široký a uprostřed 10 cm hluboký.

Po té čtvrt hodině, kdy vypadlo 45 mm vláhy, se prakticky veškerá voda dala do pohybu. Půda už byla totiž dostatečně nasycena. Na plochu asi 3 000 m² vypadávalo každou vteřinou 150 litrů vody. Další den jsem zjistil, že v sousedních obcích Kujavy a Suchdol n. Odrou napršelo při této bouři jen do 10 mm a že epicentrum bouře se drželo v úzkém koridoru kolem koryta Husího potoka na jeho dolním toku.

V Hladkých Životicích byly zatopeny mnohé sklepy, zahradami a kolem domů stojících v terénní sníženině se přehnala nepříliš vysoká vlna, významnější škody ale průtrž nenapáchala ze dvou důvodů: 60 mm vody ještě nestačí k vyvolání katastrofy a ještě důležitější je skutečnost, že v Hladkých Životicích může přitékat voda k domům z polí ze vzdálenosti nanejvýš půl kilometru, jen v jednom případě je zdrojnice dlouhá asi jeden a půl kilometru, ta je z poloviny v katastru Kujav.

Na Fulneku, vzdálený od mého pozorovacího stanoviště 4–5 km, má příroda zřejmě spadeno na začátku července. Dne 2. července 2009 jsem pozoroval na poli asi o půl třetí odpoledne nasouvání bouřkové oblačnosti od jihozápadu. Před třetí hodinou to dokonce vypadalo, že se bouřka rozpadne. O pouhou čtvrt hodinu později už ale severozápadní obzor zmizel za neprodyšnou šedivou stěnou na které se dobře vyjímalý čáry blesků. Bouře trvala 25 minut, v Hladkých Životicích vypadlo pouze 5,5 mm vláhy, ve Fulneku nad náměstím 50 mm, ale v epicentru mezi Jerlochovicemi, okrajem Vlčovic a obcí Vrchy to mohlo být i do 80 mm. Malý bezejmenný potůček přitékající do Jerlochovic a odvodňující asi 4 km² se změnil v dravou řeku širokou až 30 m a uprostřed hlubokou i dva metry.

Jestliže totiž i po nasycení země vypadávaly každou minutu tři litry vody na m², pak na epicentrum o rozloze čtyři miliony m² by to bylo neuvěřitelných 200 m³ za vteřinu. Pro srovnání – Vltava má před soutokem u Mělníka průměrný průtok 150 m³ za vteřinu. To obrovské množství vody se dalo do pohybu naštěstí když bouře doznávala. Kdyby průtrž pokračovala ještě čtvrt hodiny, dopadly by Jerlochovice asi stejně jako Jeseník nad Odrou.

Pohroma postihla Fulnecko taky začátkem července 1954. Během dvou dní 1. a 2. července bylo ve Fulneku zaznamenáno 134 mm srážek, v Hladkých Životicích „jenom“ 88 mm. Co se o této události píše v kronice obce Děrné?

„Dne 30. června 1954 bylo u nás pozorováno zatmění slunce, při němž sluneční kotouč byl asi na 80 % zakryt měsíčním tělesem. Začátek byl ve 12.45 hod.,

o 14. hodině bylo vyvrcholení a konec o 15. hodině. Hned den ta to přehnal se nad Děrným ráno o půl 9. hodině směrem od Nového Jičína prudká bouře s velkou průtrží mračen. Voda se hnala řekou s kopce nad kostelem po silnici od Nových Dvorů a velmi ji vydrancovala. Ještě téhož dne se strhla ještě prudší bouře s průtrží mračen znovu asi o 12. hodině polední. Večer pak se zdálo, že se bude bouře s lijákem opakovat, protože se obloha potáhla těžkými mraky jako ráno a o poledni, ale tato bouře už nebyla tak prudká a přešla velmi brzy bez většího deště. Oba lijáky zničily toho dne všechny polní cesty tak, že je učinily takřka nesjízdnými. Následujícího dne bylo pod mrakem a bylo velmi dusno. O poledni začalo pršet a pršelo pak celé odpoledne a celou noc tak vydatně, že se vylila řeka Odry z břehů a železniční i silniční spojení ze Suchdolu nad Odrou do Nového Jičína bylo na den přerušeno.“

Ještě před několika roky mi popisoval jeden pamětník, co při těchto bouřích zažil, jak se stodolou přehnal půlmetrová vrstva bahna. Když předváděl blesky, šerموval rukama tak, že by mu záviděl i japonský mistr bojových umění. Dne 7. července 1954 provedla stálá zemědělská komise odhad škod na polních kulturách. V zápise se objevily i následující údaje: ztráty výnosů místy 20–60 %, z luk u Odry odneseno asi 1 200 q sena.

Silné bouře začátkem července 1954 byly jen krátkou epizodou v jinak poměrně dlouhém suchém období. A tak jako v r. 2009 byly v r. 1954 postiženy kromě severu Moravy i jižní Čechy. V červenci 1954 zachránila Prahu před větší povodní téměř dokončená a prázdná přehrada Slapy. Jejím objem 270 mil. m³ znamená, že po dobu 72 hodin (3 dny) může přitékat každou vteřinu 1 000 kubíků vody, aby se zcela zaplnila.

Rok 2009 byl v Poodří srážkově nadprůměrný. V dubnu sice vypadla pouze sedmina srážek ve srovnání s normálem, relativně suchý byl i srpen a zejména září s pětinou vláhy, bohatě to ale nahradil měsíc březen, červen a říjen.

Teplota vzduchu

V polovině listopadu r. 2009 se „naboural“ neznámý hacker do serveru centra pro výzkum klimatu na univerzitě v britském Norwichi a na jednom ruském serveru nabídl celému světu 1 072 e-mailů poslaných od poloviny devadesátých let do současnosti. Přední světoví klimatologové si v nich dopisovali o tom, jak manipulují s daty, jak vyzývají k „vylepšování“ klimatických grafů, jak zpochybnit středověké klimatické optimum (které bylo snad teplejší než současnost) a ve svých důsledcích jak politiky přesvědčit, že současnou klimatickou změnu má na svědomí člověk.

Já osobně se mohu vyjádřit pouze za jedno pozorovací stanoviště a nemám potřebu manipulovat s daty, to bych podváděl v první řadě sám sebe.

V našem regionu jasně převažují od r. 1988 ročníky teplotně nadprůměrné, tedy pokud je srovnáme se vzdálenější minulostí. K dílčí klimatické změně došlo v poměrně krátkém čase a to mne přivádí k myšlence, že ve vývoji klimatu jsou stále dominantní přírodní síly. Jedna síla se ale v r. 2009 příliš neprosadila. Poměrně nízká sluneční aktivita měla snížit teplotu v globálním měřítku. Tomu ale mohli uvěřit až v polovině prosince obyvatelé Sibíře, kde po mnoho dní klesala teplota k minus padesáti, případně hrstka obyvatel severní poloviny Grónska a severních teritorií Kanady, kde byla v prosinci taky pořádná zima. V našem regionu byla teplota od začátku roku do třetiny prosince o 1,5 °C vyšší než je průměr období let 1901–1980. Tato skutečnost nahrává zastáncům teorie oteplování jako důsledku lidské činnosti.

Jistě i v našem blízkém okolí by se našla hrstka klimatických skeptiků, kterým se sluší dát slovo. V první řadě zpochybňují význam CO₂ jako skleníkového plynu, protože oxid uhličitý má symetrickou molekulu. Studium molekul dokazuje, že nejsilnější skleníkový efekt mají plyny s asymetrickým uspořádáním molekul ve kterých je nerovnovážné rozdělení elektronů. Mnohonásobně vyšší míru pohltivosti tak mají třeba oxidy dusíku nebo metan. Podle skeptiků je tedy zbytečné vyhazovat miliardy za snižování produkce CO₂. To by se spíše musela utlumit doprava, důlní činnost či pěstování rýže a vůbec utlumit zemědělství, aby se snížila produkce dalších plynů.

V našem regionu byla teplota vzduchu ve dvacíletém období 1997–2008 o jeden stupeň vyšší než standard minulého století. Rok 2009 tento vysoký průměr posledních let zase překonal o tři desetiny. Potěšilo snad jen to, že leden, červen, říjen a prosinec byly měsíce teplotně průměrné. Poměrně velkou kladnou odchylku jsem ale zaznamenal v dubnu, září a listopadu. Ovšem i letní prázdniny byly o dva stupně teplejší. Únor, březen a květen s kladnou odchylkou jeden stupeň odpovídaly průměru posledních 12 roků.

V chodu teploty jsem zaznamenal dvě mimořádné proměny. Dne 7. a 8. října byla maxima 25 °C, tedy letní dny, ale o týden později bylo maximum jen 3 °C a střední a vyšší polohy postihla sněhová kalamita na říjen nebývalá. V prosinci do jedenáctého převažovala teplota nadprůměrná, o deset dnů později už měla zima splněna dvě kritéria potřebná k tomu, aby byla hodnocena jako normální. To už jsme měli za sebou čtyři dny s průměrem pod –10 °C a dokonce dva dny arktické, kdy teplota stále setrvala pod –10 °C. Stačilo ale jen pět dalších dnů, abychom zažili snad nejteplejší noc v historii v čase vánočním.

Ladislav Rošlapil, Hladké Životice

Akademický malíř Josef Lubojacký

Klimkovice, Resnerova ulice v roce 1945. Muzeum Novojičínka, Muzeum v Klimkovicích.

Klimkovice, Kostel sv. Trojice, konec 50. let. Muzeum Novojičínka, Muzeum v Klimkovicích.

Alt Bela v zahraničních sbírkách

Berlin – Museum für Naturkunde, Humboldt-Universität.

Bonn – Steinmann Institut für Geologie, Mineralogie, Paläontologie.

Vídeň – Naturhistorisches Museum.

Houby Hrabětického lesa

Foto Helena Deckerová

Choroš kost'ový vzácně osidluje mohutné pařezy modřínu.

Rovetka pýchavkovitá rozkládá plodnice statných druhů holubinek.

Mohutné pařezy listnáčů v údolích potoků pokrývá pórnatice skleněná.

V tlejícím listí se na podzim daří nehojně palušce štíhlé.

Nebezpečným parazitem jehličnanů, zvláště modřínu, je hnědák Schweinitzův.

Bolinka mnohovýtrusá roste převážně na mrtvém dřevu olší.

Nehojná strmělka zemězvatná se pyšní robustní postavou a výrazným hrbolkem na klobouku.

Liška ametystová je nápadná fialovým zbarvením klobouku.

Podpora aktivit Komunitního centra Klášter

Koncert sólistů ženského pěveckého Otrkvice v klášterní kapli.

Kurs Korálky.

Velikonoční výstava v kapli.

Pletení pomlázky při velikonoční výstavě.

Prázdninová dílna s Ekocentrem.

Prohlídka naučné stezky.

Regionální setkání ČSOP v Moravskoslezském kraji.

Sázení Stromů života v Polomi.

RWE Transgas Net. Blíž přírodě.

Foto: ZO ČSOP Aron

Kamenec v nivě Radnického potoka je ideálním místem pro výskyt vzácných druhů motýlů. Díky projektu RWE Transgas Net. Blíž přírodě, je zde možné ve volné přírodě pozorovat např. modráska očkovaného, modráska bahenního nebo soumračníka. Lokalita patří do evropské soustavy chráněných území Natura 2000 a od roku 2008 je zpřístupněna i široké veřejnosti.

Od roku 2007 financoval RWE Transgas Net jako generální partner Českého svazu ochránců přírody otevření 23 přírodních významných míst o celkové rozloze více než 100 hektarů.

RWE Transgas Net – Váš spolehlivý přepravce zemního plynu.

www.rwe-transgasnet.cz

RWE
Transgas Net